

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905. Andra Kammaren. N:o 62.

Ondagen den 17 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes för justering de vid kammarens sammanträde den 10 innevarande maj förda protokollen.

Härvid yttrade

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman! Då en ledamot af kammaren genom att stryka en mening af sitt uttalande i malmtullsfrågan i onsdags därigenom fått min anmärkning om hans uttalade motsägelser att i protokollet så att säga hänga i luften, har jag på detta sätt velat angifva förklaringen därtill.

Vidare anfördes ej. Kammaren godkände protokollen.

§ 2.

Föredrogs och godkändes bevillningsutskottets betänkande, n:o 38, angående beräkning af vissa bevillningar för år 1906.

§ 3.

Härefter föredrogs andra särskilda utskottets memorial, n:o 11, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa bestämmelser i det vid utskottets utlåtande n:o 2 fogade förslag till förordning angående försäljning af vin och öl.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Andra Kammarens Prot. 1905. N:o 62.

§ 4.

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande, n:o 140, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet m. m. samt angående uppförande af ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition hade Kungl. Maj:t under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 31 sistlidne mars föreslagit Riksdagen

dels att medgifva, att till betäckande af kostnaderna för inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet och ämbetsbostad åt ministern för utrikes ärendena måtte af fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden användas ett belopp af 400,000 kronor;

dels ock att besluta, att ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli med undantag af utrikesdepartementet skulle uppföras i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af arkitekten L. Peterson den 2 sistlidne januari afgifvet förslag, samt att för ifrågavarande byggnadsföretag och däraf föranledd inlösen af ateljébyggnadsaktiebolagets hus i nordvästra hörnet af Kungsträdgården äfvensom af de under enskild äganderätt lydande tomter i kvarteret Kungl. Trädgården, som enligt förslaget vore afsedda att för byggnaden tagas i anspråk, bevilja ett belopp af 4,860,000 kronor, samt att därpå anvisa 575,000 kronor ur fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden och 500,000 kronor å extra stat för år 1906.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft dels en af herr *P. R. Rabe* i Första Kammaren väckt motion, n:o 49, däri hemställts, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förenämnda proposition i hvad den anginge anvisande af medel för inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet m. m., ville i skrifvelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning och därefter för Riksdagen framlägga förslag om fastighetens användning till lokaler för högsta domstolen och nedre justitierevisionen samt den eller de andra ämbetsmyndigheter, för hvilka byggnaden lämnade utrymme och som lämpligen kunde jämte ofvan nämnda institutioner därstädes inrymmas; dels motionen n:o 296 inom Andra Kammaren, väckt af herr *J. Forssell*, hvilken föreslagit, att Riksdagen måtte, med erinran om sina i skrifvelsen till Kungl. Maj:t den 13 maj 1902 uttalade åsikter och med förklarande att den kungl. propositionen af den 31 sistlidne mars icke kunde bifallas, anhålla, att ny utredning af denna byggnadsfråga måtte verkställas, med iakttagande att de statens byggnader, som vore eller snart blefve lediga, måtte företrädesvis användas.

Utskottet hemställde

a) att Kungl. Maj:ts förslag om anvisande af medel till betäckande af kostnaderna för inredande af ämbets- och bostadslokaler

i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm icke måtte af Riksdagen bifallas;

b) att Kungl. Maj:ts förslag om uppförande af ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli å norra delen af Kungsträdgården och å väster därom belägna tomter ej heller måtte vinna Riksdagens bifall;

c) att Riksdagen vid anmälan om förenämnda beslut måtte tillika anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, så snart sig göra låte, dels till Riksdagen inkomma med förslag till inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet af lokaler för ämbetsverk, dels föranstalta om en fullständig utredning såväl angående behovet under den närmaste framtiden af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden som och beträffande statens därinom belägna fastigheter, som kunde för beredande af plats för eller medel till ämbetslokalers inrättande tagas i anspråk, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag till de byggnadsföretag för statens räkning, hvartill en sådan utredning kunde gifva anledning; samt

d) att herrar Rabes och Forssells i förevarande ämne väckta motioner måtte anses vara genom hvad utskottet här ofvan föreslagit besvarade.

Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *I. Wijk*, *E. Fränckel* och friherre *J. T. Gripenstedt*, som ansett att utskottet bort hemställa,

a) att Riksdagen måtte medgifva, att till betäckande af kostnaderna för inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet och ämbetsbostad åt ministern för utrikesärendena måtte af fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden användas ett belopp af 400,000 kronor;

b) att Kungl. Maj:ts förslag om uppförande af ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli å norra delen af Kungsträdgården och å väster därom belägna tomter icke måtte vinna Riksdagens bifall;

c) att Riksdagen vid anmälan om förenämnda beslut måtte tillika anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, så snart sig göra låte, föranstalta om en fullständig utredning såväl angående behovet under den närmaste framtiden af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden som och beträffande statens därinom belägna fastigheter, som kunde för beredande af plats för eller medel till ämbetslokalers inrättande tagas i anspråk, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag till de byggnadsföretag för statens räkning, hvartill en sådan utredning kunde gifva anledning; samt

d) att herrar Rabes och Forssells i förevarande ämne väckta motioner måtte anses vara genom hvad utskottet här ofvan föreslagit besvarade;

af herrar vice talmannen *Pehrson*, *K. A. Bohnstedt* och friherre *N. A. H. Palmstierna*, hvilka ansett, att utskottets hemställan i mom. c) bort affattas på följande sätt:

Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)

b) att Riksdagen måtte besluta, att ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli samtliga departement skulle, med uteslutande af den föreslagna bostaden för statsministern och i öfrigt med de inskränkingar i det beräknade utrymmet, som lämpligen kunde åstadkommas, uppföras i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af arkitekten L. Peterson den 2 sistlidne januari afgifvit förslag, samt att för ifrågasvarande byggnadsföretag och därpå föranledd inlösen af ateljébyggnadsaktiebolaget hus i nordvästra hörnet af Kungsträdgården äfvensom af de under enskild äganderätt lydande tomter i kvarteret Kungl. Trädgården, som enligt förslaget vore afsedda att för byggnaden tagas i anspråk, bevilja ett belopp af 4,860,000 kronor, samt därpå anvisa 575,000 kronor ur fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden och 500,000 kronor å extra stat för år 1906; samt

af herrar *Persson* i Tällberg och *Olsson* i Fläsbro, med afseende å utskottets motivering.

Efter föredragning af *mom. a)* medgaf kammaren på hemställan af herr talmannen, att vid behandlingen af det nu föredragna momentet öfverläggningen finge röra sig om utlåtagandet i dess helhet.

I ärendet yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Meyer*: Jag skall endast be att få nämna några få ord med anledning af utskottets hemställan i den första punkten. Då utskottet har förklarat, att utskottet icke anser riktigt, att man förflyttar utrikesministerns ämbetsvåning till före detta arffurstens palats, därför att detta enligt utskottets förmenande skulle blifva för dyrbart, så vill jag nämna, att skälet till, att Kungl. Maj:t föreslagit denna förflyttning, är det, att man skulle få det nuvarande utrikesministerhotellet disponibelt antingen för andra statens ändamål eller, om man så ville, för försäljning. Detta är det ena. Vidare har utskottet sagt, att man borde använda den del af arffurstens palats, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle bli ämbetsvåning åt utrikesministern, antingen till ämbetsverk eller möjligen ett eller kanske två departement. Ja, om våningen icke skall användas till bostad åt utrikesministern, finnes ingenting att erinra mot, att det användes för något ämbetsverk, men beträffande förslaget att hit förlägga ett eller två departement, så ber jag att vid detta tillfälle få påpeka, att det enligt min uppfattning skulle vara olyckligt, om man förlade de olika departementen till olika byggnader. Detta kunde kanske gå för sig, om man förlade dem i mindre byggnader, som läge tillsammans, men att förlägga dem till olika byggnader, som ligga på för långt afstånd från hvarandra, skulle helt säkert komma att menligt inverka på departementens verksamhet. Ty det går knappast någon dag, då departementscheferna icke behöfva träffa hvarandra i beredningen för att rådgöra med hvarandra eller träffa någon expeditionschef. Det är endast detta, jag velat fram-

hålla. Någon hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts proposition skall jag för min del icke göra.

*Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)*

Vidare anförde:

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Redan vid remissen af den förevarande kungl. propositionen uttalade jag mig mot den delen af förslaget, som afsåg uppförande af ett nytt kanslihus i Kungsträdgården, och framhöll då de skäl, som syntes tala däremot. Nu tyckes äfven utskottet hafva funnit denna fråga alltför vidutsväfvande och outredd, och därför icke ansett sig böra tillstyrka bifall till detta Kungl. Maj:ts förslag. Samtidigt yttrade jag mig emellertid, att jag fann det af Kungl. Maj:ts framställda förslaget att förlägga utrikesdepartementet till det så kallade arffurstens palats särdeles tilltalande. Men äfven uti den delen har nu utskottet funnit sig böra afstyrka den kungl. propositionen. Jag har därför begärt ordet för att ytterligare framhålla de skäl, som jag anser tala för, att Riksdagen bör gifva sitt bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har redan här framhållit hurusom man genom den föreslagna anordningen kunde få den nuvarande utrikesministerns bostad disponibel för andra ämbetsverk eller ock genom dess försäljning få ersättning för de kostnader som äro förenade med en omändring af arffurstens palats till lokaler för utrikesdepartementet och bostad åt utrikesministern. Ty den köpeskillning, som kan erhållas för hans bostad på Blasieholmen, öfverstiger nog den för förändringen beräknade kostnaden.

Ett af de skäl som jag vid remissdebatten framhöll var, att jag ansåg önskligt att bifalla förslaget i den delen, därför att då den stora frågan skulle bli lättare att lösa, då man nämligen hade frigjort det nuvarande kanslihuset från utrikesdepartementet, som upptager så stort utrymme. Därigenom skulle man möjligen på denna tomt och närgränsande tomter, som föreslagits, kunna få tillräckligt utrymme för de andra departementen och sålunda kanslihusfrågan bli lättare att lösa. Äfven om man tänkte sig lösningen på annat sätt, eller att kanslihuset förlades på annat håll, t. ex. på Riddarholmen, ett förslag som af okänd anledning nu tycks aldeles lämnats å sido.

Det har framhållits, att arffurstens palats blefve alltför dyrt att använda för ädamålet, särskildt med hänsyn till den höga köpeskillning, som staten erlagt för detsamma. Men det förhållandet att Riksdagen, för att rädda palatset från att öfvergå till ett enskildt bankbolag, gjorde en penningeuppföring får väl ej sammanblandas med denna fråga; nu gäller det väl endast att på lämpligaste sätt använda detta statens hus. Man har föreslagit, att dit förlägga äfven andra departement eller ämbetsverk, det låter sig ju göra, men härtill kan man ju lika gärna använda utrikesministerns nuvarande bostad eller någon annan byggnad, inköpt för de belopp, som försäljningen af detta hus kan inbringa.

Att arffurstens palats särskildt lämpar sig till bostad åt utrikesministern, *det* torde vara ovedersägligt. Detta är en gammal historisk byggnad, som genom sin furstliga anordning särdeles torde lämpa sig

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. (Forts.) för en representationsvåning åt utrikesministern. Det förefaller mig nästan som vandalism att förstöra alla dessa ståtliga gemak genom att i dem inreda ett flertal mindre rum, som nog är nödvändigt för att erhålla uteslutande ämbetslokaler. Mig synes det vara mera värdigt att använda detta gamla ståtliga hus, till utrikesdepartement och bostad för utrikesministern.

Man kan möjligen invända, att hvad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framhöll, beträffande önskvärdheten att hafva departementslokalerna i samma byggnad, enär departementscheferna ju ofta behöfva sammanträffa, särskildt den så kallade statsrådsberedningen, äfven skulle kunna tala emot att förlägga utrikesdepartementet till arffurstens palats, men jag tror dock, att utrikesministern har en särskild ställning och att han icke kommer så nödvändigt i beröring med sina kolleger som de andra departementscheferna, och att därför utan olägenhet utrikesdepartementet gärna kan vara något afskildt från de andra.

Jag finner således, att alla skäl tala för att bifalla den kungl. propositionen i denna del. Och det är därför som jag, herr talman, ber att vid punkten a) få yrka bifall till den reservation, som blifvit bifogad betänkandet af herrar Wijk, Fränckel och friherre Gripenstedt.

Herr Palmé: Herr talman, mina herrar! Jag är utaf alldeles olika åsikt med den förra ärade talaren beträffande användandet af statens egendom i kvarteret Lejonet. En person, säger jag, som bland sina gömmor eller sina tillgångar har ett värdeföremål, som han för ögonblicket icke behöfver för något visst ändamål, är alltid frestad, i synnerhet om han är van att litet slösa med sina tillgångar, att gifva efter för ett tillfälligt kraf och släppa från sig detta värdeobjekt. Det är likaså, synes det mig, med våra vederbörande och arffurstens palats. Det har synts och det framgick äfven af den föregående ärade talarens anförande, att man icke tyckts fästa sig så mycket vid den stora penningesumma, som vi hafva gifvit för detta palats. Antingen glömmar man att tala om det, såsom synes vara förhållandet i den kungl. propositionen, eller ock halkar man öfver det, såsom den siste talaren, med de orden, att man bör icke fästa sig så mycket vid köpeskillingen. Jag erinrar likväl kammaren om, att vi hafva betalt för detta hus 2 miljoner och några hundra tusen kronor. Nu är det fråga om att ändra det till en lämplig bostad för utrikesministern plus lokaler för utrikesdepartementet, och det ställes i utsikt en kostnad för den ändring, som däraf skulle påkallas, af 400,000 kronor. Men vi veta alla i denna kammare, att, när det säges 400,000 kronor för ett sådant anslag, så betyder det väsentligt mera. Jag tror icke, att jag kommer sanningen allt för långt ifrån, om jag antager, att kostnaden för detta palats, när det en gång blir färdigt, närmar sig 3 miljoner. Och då skola vi tänka efter: till hvilken hyra inlogera vi då vår utrikesminister? Ja, räknadt efter 5 %, för en hyra af inemot 150,000 kronor om året.

Det har föreslagits, att i Kungsträdgården lägga byggnad för samtliga, *samtliga* öfriga departement. Det skulle icke gå upp till

5 miljoner, alltså en årlig kostnad, efter samma beräkning, af 250,000 kronor. Jag ber att få fästa uppmärksamheten härpå liksom äfven därpå att vårt land för öfrigt icke bör hafva råd till sådana lyx-åtgärder.

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m.
(Forts.)

Men detta är icke den enda och måhända icke den viktigaste synpunkten. Det finnes äfven andra. Vår utrikespolitik måste utslutande gå ut därpå att under fredliga förbindelser med hela världen söka bereda oss möjlighet att i lugn och ro — anspråkslöst, men själfständigt — få fortlefva vårt nationella lif till vårt folks lycka. Vi få icke tänka på att på något sätt manifestera några storpolitiska tendenser på utrikespolitikens område. Jag vill icke säga, att vi göra detta genom att bevilja anslag för inredande af arffurstens palats till utrikesministerns bostad och utrikesministerium, men jag kan dock icke värja mig från den tanken, att om svenska Riksdagen beslutar att gifva en af vår hufvudstads allra främsta och dyrbaraste byggnader, belägen vid en af våra allra förnämsta platser, åt detta departement, hvilket skall underhålla våra anspråkslösa förbindelser med utlandet, så synes mig däri skymta fram reminiscenser, som för länge sedan borde vara skrinlagda. Man kan icke undgå att till en viss grad åtminstone symbolisera dessa byggnader med det ändamål, för hvilket de äro afsedda. De af herrarne, som varit i Köpenhamn, hafva sett den lilla, enkla byggnad, som inrymmer det danska utrikesdepartementets lokaler. Jag för min del håller före, att det är vida större skillnad mellan den franska statens utrikespolitiska förhållanden och den svenska statens än det skulle vara mellan utrikespalatset vid Quai d'Orsay och det eventuellt föreslagna utrikespalatset här i Stockholm.

För öfrigt, om vi se saken rent praktiskt, så vill jag nämna, att jag har i dag varit inne på gården i det nuvarande utrikesministerhotellet och sett denna synnerligen rymliga gård, som mycket väl lämnar utrymme för bebyggande. Genom fullständigt bebyggande af denna tomt skulle man lätt få erforderliga lokaler för departementet. Där skulle vi för en jämförelsevis mycket billig penning kunna få såväl detta hus repareradt som, jämte nyrestaurerad boställsvåning för utrikesministern, jämväl lokaler för departementet, om så erfordrades, och därigenom vunno vi den af herr friherre Bonde framhållna fördelen af att hafva löst åtminstone den delen af de departementala byggnadsfrågorna, som för närvarande ligga öfver oss. Denna tomt är synnerligen stor och jag har tagit reda på att det skulle gå mycket lätt att där göra en sådan byggnad.

Nu är det föreslaget af herr Rabe i Första Kammaren att till arffurstens palats förflytta vissa ämbetsverk, tillhörande högsta domstolen m. m. Hafva herrarne betänkt, huru högsta domstolen för närvarande har det med afscende å sina lokaler? Högsta domstolens lokaler äro inrymda uti några rum i det kungl. slottet, hvilka samtliga äro genomgångsrum; för att komma in i ett rum, måste man passera ett annat. Dessutom är det att märka, att hvarje gång det skall vara en större fest på det kungl. slottet, måste högsta domstolens förhandlingar afbrytas för ett par dagar, och är det en mycket stor fest, såsom det var t. ex. vid det kungl. silfverbröllopet, får

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. (Forts.)

högsta domstolen afstå från sina lokaler mellan en och två veckor. Detta är icke värdigt vårt land, icke värdigt vår lagskipning. Där-
emot anser jag, att i vårt gamla land, där det sedan hedenhös gällt såsom ett bland de främsta satserna, att land skall med lag byggas, lagskipningen bör hållas högt i ära. Och då synes det mig, att palatset vid Gustaf Adolfs torg synnerligen väl lämpar sig för ett justitiepalats.

Det är detta som jag, utan att framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, har velat säga.

Häruti instämde herr *Österberg*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Meyer: Om jag icke bemöter allt hvad den föregående talaren yttrade, är det icke därför att jag vill visa honom en ohöflighet, utan därför att jag ämnat yttra mig så kort som möjligt i denna fråga.

Jag vill med anledning af den föregående ärade talarens yttrande i fråga om kostnaderna för förändringen af arffurstens palats nämna, att jag visserligen icke kan garantera, att det kommer att stanna vid 400,000 kronor, ty det är en sak som jag icke förstår, men det synes mig, att sannolikheten för att det skall kunna stanna vid denna summa är ganska stor, då det endast är fråga om en partiell förändring. Det är endast, när det gäller nybyggnadsföretag, som man kan med ganska stor visshet antaga, att de på förhand uppgjorda beräkningarna icke hålla streck.

Jag vill emellertid begagna tillfället att tala om en kostnad, hvilken, om Riksdagen bifaller förslaget, jag anser måste tillkomma, nämligen den för anskaffande af möbler i utrikesministerns ämbetsvåning. Det står ingenting härom i den kungl. propositionen, och jag nämner det nu, på det att man icke framdeles skall kunna säga: detta har undandolts, nu kommer man efteråt och begär anslag till detta. Därför begagnar jag detta tillfälle att säga, att sådan framställning måste säkerligen Kungl. Maj:t i sinom tid göra, om nu föreliggande kungl. proposition bifalles.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Bland mänskliga dygder intager onekligen anspråkslösheten ett framstående rum, såväl när det gäller enskilda som när det gäller nationer, men det är dock enligt min mening för mycket att drifva sin anspråkslöshet så långt som herr Palme nyss gjorde, då han — jag tror mig nästan kunna inlägga det i hans ord — ansåg det nära nog såsom ett storhetsvansinne att förlägga utrikesministerns bostad vid en så framskjuten plats som Gustaf Adolfs torg. Han ansåg, att vi snarare i öfverensstämmelse med vårt obetydliga inflytande på den europeiska politiken borde söka förlägga utrikesdepartementet och utrikesministerns bostad vid en så undagömd plats som möjligt.

Jag delar icke denna hans åsikt. Vi må hafva aldrig så liten betydelse som helst, när det gäller den europeiska politiken, men icke tror jag, att vi på något sätt kunna beskyllas för storhetsvan-

sinne, om vi våga skaffa oss en värdig bostad åt vår utrikesminister och lämpliga lokaler för utrikesdepartementet.

Han nämnde äfven, att han i dag varit och sett på utrikesministerns bostad och funnit gården där synnerligen stor och lämna godt utrymme till att där uppföra en byggnad för utrikesdepartementet. Men jag hemställer till herrarne, om vi verkligen böra vara så anspråkslösa, att vi skola förlägga vårt inför Europa främsta departement på en bakgård på Blasieholmen.

Äfven om man skulle finna sådant passande och lämpligt, tror jag icke, att de besparingar, som möjligen därigenom skulle uppstå, blefve synnerligen stora. Alla ändringsarbeten kosta pengar, och det kan ju hända, såsom herr finansministern nyss framhöll, att 400,000 kronor icke blifva tillräckliga för att förändra arfurstens palats till det nu föreslagna ändamålet, men jag är fullt öfvertygad om att 400,000 kronor icke heller på långt när skola räckta till att ombygga utrikesministerns nuvarande bostad, och på tomten uppföra en ny byggnad till utrikesdepartementet. Helt visst kommer man att få lof att använda en del af bostaden för departementets räkning, ty bakgården förslår nog ej därtill. Man får således knappa in på den redan ej alltför stora ämbetsväningen och hvad som till bostad för vår utrikesminister återstår blifver törhända blott en liten anspråkslös lägenhet på fyra rum och kök eller något ditåt. Jag tror dock icke, att vi skola drifva vår anspråkslöshet så långt.

Herr Palme hade äfven en sorglig beskrifning öfver de svårigheter, som möta vid rättvisans skipande i högsta instans, och huru rättvisans jämna gång stundom varit beroende på kungliga fester och baler. Ja, jag beklagar, att vår högsta domstol skall vara inrymd på detta sätt i lokaler på det kungl. slottet, hvilka äfven användas till andra ändamål. Men man har väl velat inrymma vår högsta domstol uti slottet för att enligt urgammal sed kunna datera dess domar Stockholms slott. Vill man emellertid skaffa vår högsta domstol lämpligare lokal, hvilket ju är önskligt, kan det väl ske på annat sätt; man kunde ju exempelvis taga utrikesministerns nuvarande bostad på Blasieholmen i besittning.

Herr Palme framhöll äfven, att den byra, vi skulle betala för utrikesministerns bostad blir så ofantligt stor, 150,000 kronor. Dessa 150,000 kronor skulle väl efter hans beräkning vara ränta på såväl köpeskillingen som reparationskostnaden, men huru han kom till den förstår jag ej, det var helt visst en något våldsamt afrundning uppåt. Han tog alls icke i betraktande, att kostnaden för utrikesministerns nuvarande bostad måste därifrån afdragas. Utgående från denna godtyckliga räntesumma, jämför han därmed kostnaden för alla de öfriga departementen, som blott skulle utgöra ränta på 5 miljoner kronor. Ja, jag tror icke, att herr Palme vågar garantera, att vi kunna få denna byggnad i Kungsträdgården för 5 miljoner kronor. Säkerligen kommer detta belopp att blifva betydligt förhöjdt, kanhända fördubbladt. Jag vill endast erinra om detta hus, där vi nu befina oss. När förslag därtill framlades, sades det, att det skulle kosta allra högst 3 miljoner kronor, och jag hemställer till herrarna, om det stannat vid dessa 3 miljoner kronor? Beloppet har allt blifvit

*Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)*

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. betydligt afrundadt uppåt. Jag tror således, att denna jämförelse i fråga om hyrorna icke är mycket att fästa sig vid.

Herr Palme jämförde det franska utrikesministerhotellet vid Quai d'Orsay och vårt nuvarande i Stockholm och sade, att det skulle vara en lämplig proportion mellan de olika ländernas betydelse. Jag tror icke, att proportionen alltför mycket rubbas, ens genom en jämförelse mellan det franska utrikesministerpalatset och arffurstens palats. Helt visst kommer det ej att rubba jämvikten uti Europa.

Jag finner icke, att herr Palme framfört några skäl, som på något sätt kunna rubba mig i min förut uttalade åsikt, och jag får därför fortfarande yrka bifall till den vid punkt a) af herr Wijk m. fl. afgifna reservationen.

Herr vice talmannen: Ehuru den reservation, jag har biträdt, icke berör den nu föredragna punkten, ber jag ändå att få göra ett uttalande. Det vill förefalla mig, att Kungl. Maj:ts förslag att använda arffurstens palats för ett sådant ändamål som till lokaler för utrikesdepartementet och ämbetsbostad för ministern för utrikes ärendena skulle blifva alldeles för dyrbart. Vi erinra oss hurusom vid inköpet af arffurstens palats detta betingade en köpesumma af $2\frac{1}{4}$ miljoner kronor. För att använda det för det nu föreslagna ändamålet skulle ytterligare därtill läggas 400,000 kronor. Således, sedan man hade fått det omändradt och inrättadt för det föreslagna ändamålet, skulle det haiva kommit att kosta 2,650,000 kronor, och då skulle ändå icke i denna höga summa vara inberäknadt hvad som behöfves för möblering i utrikesministerns bostad enligt den uppgift, som vi alldeles nyss fått mottaga från statsrådsbanken. Det kan enligt mitt förmenande icke skäligen ifrågasättas, att ett sådant tillvägagångssätt skulle vara öfverensstämmande med en förständigushållning med statsens medel.

Vid utskottets utlåtande har i denna punkt afgifvits en reservation af herrar Wijk, Fränckel och friherre Gripenstedt, däri tillstyrkes bifall till Kungl. Maj:ts förslag. En af dessa reservanter anförde i statsutskottet vid behandlingen af frågan där, att han på grund af den kännedom, han hade om tomtpriserna i Stockholm, kunde värdera det nuvarande utrikesministerhotellet till 240,000 kronor. Det var herr Fränckel, hvilken är stadsfullmäktig i Stockholm och naturligtvis i denna sin egenskap haft tillfälle att noga följa tomtpriserna i Stockholm. Han kunde emellertid icke åsätta något annat värde på utrikesministerns nuvarande bostad än det nämnda. Den nuvarande utrikesministersbostaden skulle alltså enligt sakkunnigt bedömande ha ett värde af 240,000 kronor. Den nya utrikesministersbostaden skulle komma att kosta 2,650,000 kronor i rundt tal. Nu vill jag visserligen icke förbise, att palatset skulle inredas för annat ändamål än bostad för utrikesministern. Det skulle inredas därjämte till lokal för utrikesdepartementet. Men om vi skulle säga, att t. ex. halfparten af byggnadens utrymme skulle ätgå till utrikesministerns bostad och den andra halfparten till lokaler för utrikesdepartementet, kostar i alla fall utrikesministerns bostad mer än 1,300,000 kronor. Den andra halfparten skulle efter en sådan be-

räkning lokaler för utrikesdepartementet kosta. Om man nu gör en jämförelse mellan kostnaden för bostad åt utrikesministern enligt Kungl. Maj:ts förslag och hvad den nuvarande bostaden kan beräknas till, så är det en alltför stor skillnad enligt mitt förmenande, och således äfven ur den synpunkten synes mig Kungl. Maj:ts förslag icke antagligt i denna punkt.

*Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)*

Vid behandlingen af ärendet i statsutskottet tillät jag mig att uttala mig till förmån för herr Rabes motion. Herr Rabe hemställer, »att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition n:o 96, i hvad den anginge anvisande af medel för inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet m. m., ville i skrifvelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning och därefter för Riksdagen framlägga förslag om fastighetens användning till lokaler för högsta domstolen och nedre justitierevisionen samt den eller de andra ämbetsmyndigheter, för hvilka byggnaden lämnar utrymme och som lämpligen kunde jämte ofvan nämnda institutioner därstädes inrymmas.»

Jag har likvisst icke ansett mig böra reservera mig mot utskottets betänkande till förmån för herr Rabes motion, emedan den icke fick något annat understöd än det lilla, som jag kunde gifva den. Emellertid är jag för min del lifligt öfvertygad om, att herr Rabes förslag är ett ganska godt förslag. Jag kan icke anse det vara möjligt, att högsta domstolen länge till kan nöja sig med en sådan lokal, som den för närvarande har i Kungl. slottet. Jag har antecknat några erinringar och anmärkningar, som jag samtalsvis fått höra angående högsta domstolens nuvarande lokaler i kungl. slottet och skall be att i största korthet få återgifva dem.

Högsta domstolen är inrymd i de så kallade ordenssalarne, till höger en trappa upp i västra slottsflygeln. De salar, där högsta domstolen har sina sessioner, äro i och för sig luftiga och rymliga. Men när salarne skola begagnas till annat ändamål, fester, ordenskapitel och dylikt, måste högsta domstolen lämna sin plats. När konungens födelsedag inträffar, hvilat domstolens arbete en å två dagar. Det är ock gifvet, att i en sålunda uppläten lokal domstolen ej kan inrätta sig så, som den för sitt ändamål behöfver. Öppna bokhyllor få där icke finnas, endast några mindre slutna skåp. En högsta domstol behöfver oundgängligt ett bibliotek. När detta ändtligen måste anskaffas, fick domstolen därtill anvisade ett par betjäntrum på andra sidan om en korridor i samma flygel. Men denna anordning är både obekvämt och otillräcklig. En stor olägenhet bör det också anses vara, att domstolen är skild från revisionen. Revisionssekreterarne få vänta tintals sysslolösa för att vara till hands när deras tur kommer. De måste sitta däruppe i stället för att inkallas från revisionen. Något rum för dem finns icke i slottet.

De obhag, som — trots allt tillmötesgående från Konungens sida — äro förenade med att ej vara herre i eget hem kunna lätt förstås och behöfva ej närmare framhållas.

Nu finnas nog många andra anmärkningar mot högsta domstolens nuvarande lokal. Jag har endast antecknat den, som jag har fått höra. Det förefaller mig således, att denna fråga om ny lokals anskaffande

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. för högsta domstolen är nära förestående och icke kan uppskjutas länge, kanske när allt kommer omkring endast en mycket kort tid. Jag kan icke finna annat än, att det skulle blifva ett lika värdigt sätt att använda arffurstens palats till lokal för högsta domstolen som till någonting annat, som kan sättas i fråga. Och om det är så, att det skulle användas till någon ämbetsbostad, skulle det väl i första rummet vara för statsministern och icke för utrikesministern. Men det har icke blifvit ifrågasatt, och jag ifrågasätter det icke heller, ty jag är icke på det klara med, huru därmed skulle förfaras. Men däremot synes det mig uppenbart, att det skulle vara ett värdigt sätt att använda palatset för inrättande af lokaler för högsta domstolen med hvad därtill hörer. Stockholms stad bygger ett justitiopalats för sin rådhusrätt, hvilket kostar miljoner. Men högsta domstolen är inrymd i »ordenssalar» på kungl. slottet. Det är uppenbart att den nuvarande anordningen med rent skriftliga och hemliga förhandlingar i högsta domstolen icke länge kan bibehållas, och då måste andra lokaler anskaffas.

Nu har jag icke något yrkande att göra med afseende på herr Rabes motion. Men den har fört min tanke på, att han har berört en fråga, som torde förtjäna allt afseende, och som jag tror i sinom tid också kommer att få det. Jag har icke något annat yrkande att göra vid den nu föredragna punkten än bifall till utskottets förslag.

Herr Nylander: Den kungl. propositionen omfattar, som synes, två särskilda frågor, nämligen dels användande af arffurstens palats dels ock frågan om nytt kanslihus i Kungsträdgården. Dessa frågor stå dock i ett visst samband med hvarandra, då ju uppenbarligen kanslihusets storlek kommer att bero på, huruvida ett, två eller tre eller möjligen intet departement kommer att till arffurstens palats förläggas. Därför måste man, enligt min mening, först afgöra hvartill detta palats skall användas, innan man besluter om nytt kanslihus. Det torde icke vara lämpligt, såsom vice talmannen ifrågasatt, redan nu fatta definitivt beslut om att uppföra nytt kanslihus i Kungsträdgården, innan man närmare bestämt, hvilka ämbetslokaler där skola förläggas.

Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag, att förvandla arffurstens palats till ett utrikesministerhotell, har icke synts utskottet tilltalande; den föregående talaren redogjorde för åtskilliga af de skäl, som härvid varit för utskottet bestämmande, och hvarken i den kungl. propositionen eller nu under diskussionen hafva blifvit framdragna några som helst trängande skäl för att flytta utrikesministern från hans nuvarande bostad å Blasieholmen till arffurstens palats. Utskottet har icke heller kunnat finna det nödvändigt att anordna en representations- och paradvåning i palatset, utan ansett, att de därför afsedda synnerligen välbelägna lokalerna, skulle kunna användas för något statsdepartements behof.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare, att bottenvåningen i arffurstens palats åt Fredsgatan och Gustaf Adolfs torg skulle användas till uppackningsrum, rum för bokbindare och för förvarande af arkivalier samt för maskinist m. m. Men det kan väl icke vara välbetänkt

att upptaga och inreda dessa präktiga och välbelägna rum för dylika ändamål. Utskottet har ock varit fullt enigt att afstyrka detta förslag.

Kungl. Maj:t har vidare föreslagit, att en ny stallbyggnad skulle uppföras inne på gårdsplanen. Men jag kan icke tro, att herrarne kunna anse det lämpligt, att man använder denna ganska stora och rymliga gårdsplan till ett stall. Det vore väl då bättre att där uppföra en särskild byggnad, i hvilken skulle kunna anordnas såväl möjligen en del ämbetslokaler som äfven rum af det slag, som man velat förlägga i hufvudbyggnadens bottenvåning. Utskottet har sålunda icke kunnat bifalla Kungl. Maj:ts proposition i denna del utan ansett en närmare utredning vara nödvändig, och gjort framställning härom i mom. c.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nämnde, att det vore nödvändigt, att alla departement lägo på samma tomt. Men herr statsrådet har själf framhållit i den kungl. propositionen, att på grund af den lätthet, hvarmed möjligen behöfliga meddelanden mellan departementen numera kunna ske, det icke vore nödvändigt att utrikesdepartementet lägo på samma tomt som de öfriga; och Riksdagen har själf skrivit för ett par år sedan, att olägenheter icke borde behöfva uppstå, därest utrikesdepartementet eller något af försvarsdepartementen eller båda erhöillo lokaler i andra byggnader än det nya kanslihuset. För min del kan jag således icke finna annat än, att den principen är fastslagen, att det icke är nödvändigt att hafva alla departement under samma tak. Äro vi blott ense om detta, tror jag, att vi sedan ganska lätt skola kunna lösa hela kanslihusfrågan.

Hvad beträffar frågan om det nya kanslihusets förläggande till Kungsträdgården, skall jag nu icke yttra mig därom, då den punkten ännu icke är föredragen, utan vågar på grund af hvad som anförts få anhålla att nu yrka bifall till utskottets hemställen i förevärande punkt.

Med herr Nylander förenade sig herrar *Anderson* i Hasselbol och *Hultkrantz*.

Herr Byström: Herr talman! Då jag anser den föreliggande frågan vara viktig för den stad, jag har äran representera, har jag dristat mig begära ordet för att yttra mig om densamma.

Först synes det mig framgå af Kungl. Maj:ts proposition, att, ehuru vederbörande departementschef uttalat den mening, att det icke skulle återstå något annat att göra än att bygga det nya kanslihuset i Kungsträdgården, det dock icke torde vara alldeles omöjligt att finna annan plats för denna byggnad. Jag finner detta också vara ganska tydligt framställt i utskottets betänkande; och man bör därför kunna med visshet gå ut från den synpunkten, att det kan finnas andra platser, där man lika bra kan bygga ett kanslihus som i Kungsträdgården.

Hvad nu beträffar, att det skulle vara alldeles nödvändigt att bygga så, att alla departementen kunna få sina lokaler inom en och samma byggnad, skall jag be att få erinra om, att det redan framställt förslag om att skilja utrikesdepartementet ifrån de öfriga de-

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m.
(Forts.)

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. (Forts.)

partementen; och för min del tror jag, att det är möjligt att — om så skulle behövas — förfara på samma sätt med en del andra departement. Så t. ex. borde väl de båda försvarsdepartementen kunna förläggas till någon särskild byggnad, om man finner detta nödvändigt för frågans lösning. Jag menar därför, att, då vi hafva så många platser — det har blifvit ett bevingadt ord, att vi hafva 7 stora hus — som vi kunna använda för statsändamål, man bör kunna lösa denna fråga på ett billigare och lämpligare sätt än genom att bygga ett stort kanslihus i Kungsträdgården.

Hvad särskildt angår den punkt, som nu närmast föreligger, nämligen den, som rör frågan om användandet af arffurstens palats till bostad åt utrikesministern och lokaler för utrikesdepartementet, vill jag säga, att jag mera delar den mening, som uttalats af herrar Palme och vice talmannen, än den, som förfäktats af friherre Bonde. Jag tycker också, att man bör iakttaga den sparsamhet, som lämpligen och utan någon som helst skada för vårt lands anseende kan iakttagas. Jag tror icke, att vår storhet bestämmes af, huruvida vi hafva en stor, monumental byggnad för utrikesministern och utrikesdepartementet; jag tror, att det är helt andra saker och orsaker som bestämma denna.

Jag skulle icke hafva begärt ordet alls i denna fråga, då utskottet kommit med ett utlåtande, som synes mig, i det allra väsentligaste vara tillfredsställande, om det icke varit ett uttryck i utskottets motivering, som jag icke kan låta passera alldeles oanmärkt. Utskottet säger nämligen:

»Då utskottet sålunda ifrågasätter, att förenämnda fastighet skulle kunna tillgodose, förutom utrikesdepartementets, äfven andra departements behof af ämbetslokaler, följer häraf, att utskottet, som visserligen anser kanslihusets förläggande vid Kungsträdgården från flera synpunkter icke olämpligt, icke kan i allo biträda det föreliggande förslaget till kanslihus med lokaler för alla departementen utom det nämnda.»

Det är särskildt den punkten — »anser kanslihusets förläggande vid Kungsträdgården från flere synpunkter icke olämpligt» — mot hvilken jag, till den kraft och verkan det hafva kan, vill uttala min opposition. Jag anser, att det skulle vara synnerligen oklokt att inkräkta på de få öppna och mycket behöfliga platser, som Stockholms stad nu har. Om våra fäder d. v. s. de, som förr i tiden handhade Stockholms stads angelägenheter, icke ägde den framsynt- het i alla afseenden, som skulle varit så behöflig, då staden — såsom vi alla veta — kom att så snabbt utveckla sig till en storstad, att de tillförsäkrade staden tillräckligt med öppna platser — om de icke voro så framsynta, att de gjorde detta, anser jag det vara ovärdigt både stads- och landsrepresentanter i Riksdagen att nu liksom ockra på, hvad som möjligt kan vara en försummelse från gamla tider.

Jag har redan sagt, att jag icke tror, att det skulle vara omöjligt att kunna förlägga detta kanslihus till någon annan plats i vår stora stad, och särskildt vill jag instämma med friherre Bonde däri, att det visst icke borde vara omöjligt att förlägga detsamma fördelaktigt på Riddarholmen.

Jag skall också be att få påpeka, att, om man inkräktar på Kungsträdgården, blir detta något, som icke förnämligast drabbar den s. k. öfverklassen, som kan, när den behagar, begifva sig ut till andra platser, ut till landet, utan det blir något, som särskildt berör de mindre bemedlade här i Stockholm och deras barn. Hvarje kvadratfot, som man tager bort från de öppna platserna, anser jag vara att taga bort något, som är synnerligen behöfligt för de fattigas barn och många andra.

*Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)*

Och om jag tänker på den stora omflyttning, som äger rum särskildt mellan Stockholms och landsortens befolkning genom in- och utflyttningar, så vill jag säga, att då landsortens representanter här synas vilja komma åt hufvudstaden och dess befolkning genom ett bifall till förslaget om borttagande af denna remsa i Kungsträdgården, detta kan komma att bli för dem en nackdel för dem själva och deras barn.

Vidare må man komma ihåg, att man får lof att behandla hufvudstaden i någon mån annorlunda än hvilken annan stad som helst, just därför att denna stad är hufvudstad och sålunda representerar Sverige inför dem, som komma hit såsom turister; och vi veta ju, att vårt land allt mer och mer blir äfven ett turistland. Vår stad är ryktbar för sin skönhet och för sina sanitära fördelar; den är ryktbar därför att den har ett så utmärkt läge, därför att den har sitt vatten och sina öar m. m. Hvarför skola vi då inkräkta på hvad vi i det fallet äga? Jag kan icke finna något skäl därtill. Jag tror, att, om man skulle göra ett sådant försök i en del andra hufvudstäder, det skulle röna den allra största opposition. Huru tro herrarne, att berlinarne skulle ställa sig, om exempelvis tyska riksdagen skulle försöka att inkräkta blott några kvadrattum på Unter den Linden genom att bygga där; huru tro herrarne, att parisarne skulle ställa sig, om den franska representationen skulle tänka på att genom byggnader inkräkta på Champs Elysées eller öppna platser däromkring; huru tro herrarne, att själva petersburgarne skulle ställa sig, om man skulle inkräkta på de vackra platser, där gatan Newsky Prospekt utmynnar; huru tro herrarne, att Skottlands hufvudstads invånare skulle taga det, om man skulle inkräkta något på Prince Street eller på planen vid Castle; eller hvad tro herrarne, att londonborna skulle göra, om man försökte inkräkta på de många öppna och för den staden behöfliga platser, som där finnas? Jo, liksom jag antager, att berlinarne skulle anse ett ingrepp på deras Unter den Linden såsom ett helgerän, likaledes vore jag färdig tro, att londonborna skulle förklara storstrejk emot ett sådant ingrepp.

Ehuru jag nogsamtt förstår, att man här kan mötas med invändningar rörande äganderättsförhållanden, vågar jag ändock förklara, att jag verkligen anser det ovärdigt den svenska Riksdagen att vilja inkräkta på denna allmänna plats i vår vackra hufvudstad. Vi veta alla, att en stad är icke vacker ensamt därför att den har stora, granna byggnader, utan det är mycket annat, som också bidrager till dess skönhet, och hvad Stockholm beträffar, är det just dess läge och dess många öppna platser, bland hvilka särskildt Kungsträdgården intager ett framstående rum, som i detta afseende spelar en

Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)

stor roll. Jag vet nog, att man här kommer att göra den invändningen, att Kungsträdgårdens sidor, i synnerhet den ena, för närvarande äro bebyggda så, att de, som komma för att bese vår vackra stad, icke kunna finna någon vidare prydnad därstädes, men den saken kan väl afhjälpas, utan att man inkräktar på det behöfliga parkområdet i Kungsträdgården.

Vid ett annat tillfälle, när en liknande fråga förelåg i Riksdagen, skildrade en ledamot af Första Kammaren, en framstående talare och humorist, Stockholm och förhållandena där och nämnde därvid bland annat, att Stockholm kallades för »den sköna synderskan». Nu kan det ju så vara, att Stockholm har sina många och stora fel, men icke lära de väl hjälpas med, att man inkräktar på de öppna platserna i staden. Den af mig nyss omnämnde talaren varnade representationen från att t. ex. så minska på uttrycket, att man tog bort det »sköna» och fick bara synderskan kvar. Jag skulle önska, att man ginge i motsatt riktning och sökte få »synderskan» att försvinna, men finge det »sköna» kvar.

Herr talman! Jag har velat uttala detta för att på sådant sätt gifva uttryck åt mitt ogillande af antydningen om, att man ändock skulle förlägga dessa kanslihusbyggnader i Kungsträdgården, och jag är emot hvarje förslag i den vägen synnerligast därför att jag är öfvertygad om, att det finnes annan plats, som bättre eller åtminstone lika bra lämpar sig för detta ändamål, och att Stockholms stad icke är omedgörlig, om det blir fråga om att byte eller andra arrangemang måste komma till stånd, innan det nya kanslihuset kan uppföras. Herrarne måste väl medgifva, att Stockholms stad härvidlag åtminstone vid ett tillfälle gifvit ett sådant anbud, att det hade varit klokt, om staten antagit detsamma.

Herr talman! Jag har icke något annat yrkande att göra än på bifall till det slut, hvartill utskottet här kommit, fastän jag uttalat mitt ogillande af den passus i motiveringen, där den af mig nu berörda antydningen förekommer.

Friherre Barnekow: Herr talman! Jag kan omöjligen godkänna de argument, som den föregående ärade talaren här anförde. Han sade bland annat, att därtör att Stockholm var hufvudstaden, skulle landets öfriga invånare bidraga till att hålla öppna platser inom Stockholm. Jag delar för min del icke den uppfattningen, utan jag anser, att stockholmarne, liksom alla andra städers invånare, skola själfva hålla sig med öppna platser.

Då nu en skrifvelse bliivit föreslagen med begäran om en utredning af denna fråga, ber jag att få säga, att det vore önskvärdt, om denna utredning blefve så fullständig, att vi verkligen finge veta, hvad Stockholms stad äger och hvad staten äger här i Stockholm. Jag vet icke i närvarande stund, hvilka offentliga platser här i Stockholm ägas af staden och hvilka som ägas af staten. Jag vet, att för några år sedan fanns här många platser, som tillhörde staten. Om en utredning i denna fråga nu skall ske, vore det önskligt, om man då på samma gång kunde få utredt, hvilka platser staten äger här i Stockholm. Sedan kunde ju Stockholms stad inlösa från staten

alla de inom stadens område liggande, men staten tillhöriga platserna.

*Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af ett yttrande, som friherre Barnekow nyss fällde, nämligen att det icke vore riktigt, såsom han uttryckte sig, att landets öfriga invånare bidraga till att hålla Stockholms stad med öppna platser. Jag får för min del verkligen förklara, att jag icke kan gilla ett dylikt sätt att se denna sak. Hvad är staten egentligen, annat än en sammanfattning af alla de samhällsmedlemmar, som tillhöra staten? Men om nu staten äger mark litet här och hvar, har den skyldighet likaväl som rättighet att tillhandahålla sina olika medlemmar den mark, som de för olika ändamål kunna behöfva. Stockholms stad representerar en stor del af staten. Och Stockholms stads invånare, som bo i ett sammanträngdt samhälle, behöfva luft och ljus mer än de flesta andra rikets inbyggare. Vi behöfva här i Stockholm liksom i andra större städer de få öppna platser, som vi ha kvar, för att tillgodose de hygieniska och sanitära krafven. Att staten skall ockra på att vi bo så trångt här i Stockholm, det anser jag icke vara staten värdigt. Jag håller före, att likaväl som staten kunnat skänka bönderna i Norrland och äfven annorstädes oerhördt stora delar af den mark, som staten där ägt, därför att staten ansåg, att dessa bönder behöfde äga denna mark för sitt själfbestånd, likaväl är det staten värdigt och statens skyldighet att se till att de få öppna platser, ja, att de få kvadratmeter, som finnas af öppna platser här i Stockholm, bibehållas åt dess befolkning, som likväl utgör $\frac{1}{20}$ af landets alla invånare.

Jag skall, herr talman, be att få till protokollet antecknad min bestämda gensaga mot den åskådning, som framskyntar i Kungl. Maj:ts proposition, till viss mån äfven i utskottets motivering och i all synnerhet i friherre Barnekows uttalande.

I detta anförande instämde herrar *Branting*, *Nyström*, *Centerwall*, *Bromée* i Billsta, *Starbäck* och *Hörnsten*.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast tillägga några ord till hvad jag nyss yttrade. Med anledning af hvad herr vice talmannen för en stund sedan anförde, har diskussionen kommit in på ett ämne, som icke precis berör punkten a).

Herr vice talmannen framhöll, att det skulle bli för alldeles för dyrbart att förlägga utrikesdepartementet och utrikesministerns bostad till Arfurstens palats, och han kom därvid återigen fram med den stora köpesumma, som denna byggnad betingat, och förklarade, att man då skulle få betala en alldeles oerhördt stor hyra för utrikesdepartementet och utrikesministerns bostad. Jag hemställer till herr vice talmannen och till herrarne i allmänhet, om hyran skulle bli billigare, om något annat ämbetsverk komme att förläggas till Arfurstens palats. Kommer icke alltid räntan å köpeskillingen att kvarstå, hvilket ämbetsverk som än förlägges dit? Herr vice talmannen sade, att det vore värdigt att dit förlägga högsta domstolen,

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. (Forts.)

men icke blir väl räntan å köpeskillingen billigare då, utan den kvarstår väl i alla fall. Vi ha köpt huset för så och så mycket, och på denna summa få vi alltid betala en viss ränta. Jag tror, att man i fråga om detta hus användande icke får fästa sig vid, att det blir för dyrt för den saken och för den saken. Om, såsom föreslagits, historiska muséet skulle förläggas dit, blefve det ju också dyrbart. Sedan huset en gång blifvit köpt och betaladt, måste vi betrakta köpesumman såsom afskrifven, i synnerhet som någon köpeskillning icke blifvit erlagd, utan det endast utgår en årlig ränta å densamma, hvilken ränta i sammahang med ett beslut, som af Riksdagen i år blifvit fattadt, fått karaktären af en del af den blifvande tronarvingens apanage. Jag tror således, att man här endast har att tänka på, hur man på det mest praktiska sätt skall draga nytta af detta hus, som staten förvärfvat sig.

Herr Nylander fäste sig vid att i detta hus, om det användes till utrikesdepartement, skulle komma att finnas lokaler för arkivalier och förvaring af papper, samt att till och med en bokbinderiverkstad skulle komma att där inrymmas. Ja, sådana lokaler måste väl alltid finnas uti ett utrikesdepartement, någonstädes skola arkivalier och papper förvaras, och äfven behöfves en lokal, där sådana saker kunna inbindas, som äro af den beskaffenhet, att de icke få föras ifrån departementet, utan måste där inbindas under kontroll. Hvad det beträffar, att man, såsom herr Nylander ifrågasatte, skulle bygga särskilda hus inne på gården för nyssnämnda ändamål, så kan jag icke finna, att det skulle blifva billigare.

Jag upprepar ännu en gång, att hvartill man än använder detta palats, som nu tillhör staten, blir den ränta, som staten skall betala å köpeskillingen för detta hus, alltid lika stor, och det blir därför icke dyrare att använda huset för utrikesdepartementets räkning än för något annat ändamål.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Staaff: Herr talman! I olikhet med herr Palme och i likhet med friherre Bonde tror jag, att vår utrikespolitik icke skulle precis komma att förändras eller så att säga morska sig, därför att utrikesdepartementet flyttade in i kvarteret Lejonet. Detta förefaller mig således icke vara något väsentligt skäl att motsätta sig en dylik nu föreslagen förändring.

I likhet med friherre Bonde tror jag också, att utrikesministern skulle kunna få en alldeles utomordentligt magnifik och treflig bostad i Arffurstens palats, om jag också icke ägnat så stort intresse och eftertanke åt den saken, som friherre Bonde tyckes ha gjort.

Hufvudskälet för mig att motsätta mig detta förslag är, att jag icke egentligen kan finna några andra skäl, som tala för detsamma, än just smakskälen. Finansministern har i motiveringen yttrat, att han finner det mycket tilltalande att göra denna förändring, och friherre Bonde tyckes också finna den ofantligt tilltalande. Men om man frågar efter den verkliga, reella fördelen af förändringen, ja, då finner man absolut ingen. Den af finansministern såsom möjlig påpekade olägenheten af att ha utrikesdepartementet afskildt från de

öfriga departementen vill jag lämna dörhän. Han låter de själft kompenseras af »fördelen af att kunna bereda ämbetsbostad åt ministern för utrikes ärendena i samma hus, i hvilket departementets arbetslokaler äro belägna». Men hvad är detta för en fördel? Vi ha ju en hel mängd höga ämbetsmän, om hvilka man aldrig sätter i fråga, att de skola bo i samma hus, hvarest deras ämbetslokaler ligga. Hvad det skall vara för en ofantlig fördel, att utrikesministern bor i samma hus, i hvilket utrikesdepartementets ämbetslokaler äro belägna, det kan jag för min del alls icke inse. Jag tror, att hvad som gäller med afseende å departementens förläggning i olika byggnader, nämligen att förbindelsen departementen emellan är lätt att uppehålla på grund af nutidens kommunikationer, också gäller, om man låter utrikesministern, såsom hittills, bo i ett annat hus än det, i hvilket utrikesdepartementet är beläget.

Om ny
byggnad för
Kungl.
Maj:ts kansli
m. m.
(Forts.)

En hufvudsynpunkt, som bör ligga till grund för ett Riksdagens beslut i en sådan fråga som denna, är den rätta sparsamhetsynpunkten: att anordna det hela på det lämpligaste och i längden billigaste sättet. Men den frågan är ju knappast här berörd. Jag tror således, att för alla dem, hvilka liksom jag mena, att denna synpunkt är den viktigaste, bör det också vara klart, att vi böra bifalla utskottets förslag, men äfven för dem af herrarne, som till äfventyrs icke anse, att sparsamhetsynpunkten alltid bör vara en hufvudsak, bör det dock kanske stå klart, att understundom äfven den kan ha ett visst berättigande och bör iakttagas, och i sådant fall är tidpunkten icke alldeles olämpligt vald nu, några månader innan representanterna skola ställas under ett sparsamhetsälskande folks dom.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kamraren utskottets hemställan.

Härefter föredrogs *mom. b*); och yttrade därvid

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag vet mycket väl, att det icke gagnar till något att upptaga tiden med att yttra sig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag i det nu föredragna momentet. Jag skall därför inskränka mig till att yrka bifall till detsamma och afslag å utskottets hemställan, men bifall till Kungl. Maj:ts förslag i enlighet med den af mig m. fl. afgifna, å sid. 50 i utskottsutlåtandet intagna reservation med den förändring, att efter orden »samt därpå» och framför ordet »anvisa» inskjutes »för år 1906», samt att sista meningen eller »och 500,000 kronor å extra stat för år 1906» uteslutes. Denna ändring föreslår jag därför, att statsregleringen nu i det närmaste är klar. Reservationen skulle alltså lyda:

b) att Riksdagen må besluta, att ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli samtliga departement skall, med uteslutande af den föreslagna bostaden för statsministern och i öfrigt med de inskränknings i det beräknade utrymmet, som lämpligen kunna åstadkommas, uppföras i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af arkitekten L. Peterson

Om ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m. (Forts.) den 2 sistlidne januari afgifvet förslag, samt att för ifrågavarande byggnadsföretag och däraf föranledd inlösen af ateljébyggnadsaktiebolagets hus i nordvästra hörnet af Kungsträdgården äfvensom af de under enskild äganderätt lydande tomter i kvarteret Kungl. Trädgården, som enligt förslaget äro afsedda att för byggnaden tagas i anspråk, bevilja ett belopp af 4,860,000 kronor samt däraf för år 1906 anvisa 575,000 kronor ur fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden.

Herr Nylander: Herr talman! På de skäl, som statsutskottet anfört, skall jag anhålla att få yrka bifall till utskottets hemställan i det föredragna momentet.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talman gifvit proposition å de yrkanden, som under öfverläggningen förekommit, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Mom. c) och d).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeri-aktiebolag för förlust på leveranser. Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, n:o 16, angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust på leveranser i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Uti särskilda till statsutskottet och bankoutskottet ingifna skrivelser af den 20 april 1905, hvilka öfverlämnats till sammansatta stats- och bankoutskottet, hade fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, efter framställning af riksdagshuskommittén, hemställt, huruvida icke framställning borde hos Riksdagen göras i syfte att genom anslag från Riksdagen bereda medel till ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust, som tillskyndats bolaget genom utförandet af åtagna leveranser af sten till riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte bemyndiga fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret att af byggnadsfonden för riksdags- och riksbankshus till Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag utbetala ett belopp af 25,000 kronor såsom ersättning för af bolaget lidna förluster på leveranser af sten till riksbyggnaderna å Helgeandsholmen.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Herr Biesert som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall till en början be att få säga, att jag icke kommer att yrka på någon ändring i utskottets förslag. Men då jag har vissa betänklig-

heter mot ett sådant beslut, som Riksdagen nu vill fatta, skall jag be att något litet få utveckla desamma.

Man kan väl förstå de skäl, som legat till grund för utskottets förslag. Dessa skäl kunna naturligtvis icke vara några andra, än att här föreligga ömmande omständigheter. Jag skall gärna erkänna, att så är fallet. Men skulle det i framtiden blifva Riksdagens princip att alltid på grund af ömmande omständigheter fatta sådana beslut, som det utskottet här föreslagit Riksdagen att fatta, tror jag för min del, att man kommit in på en högst farlig väg. Utskottet säger på sidan 4, »att, enligt hvad utskottet inhämtat, af de tre till riksdagshuskommittén ingifna anbud å leverans af sten till riksdagshuset, hvilka ansetts böra ifrågakomma, granitaktiebolaget C. A. Kullgrens änkas anbud slutade å 928,186 kronor 19 öre och Norrtälje mekaniska stenbuggeriaktiebolags anbud å 806,622 kronor 56 öre» -- alltså en prisskillnad i dessa två firmors anbud af öfver 120,000 kronor. Detta har utskottet framhållit såsom ett skäl för att man borde i någon mån tillmötesgå Norrtälje mekaniska stenbuggeriaktiebolags begäran om ersättning för den förlust det lidit. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet just på denna prisskillnad. Skulle Riksdagen gå in på hvad utskottet här föreslagit, är det själfallet, att en firma, som till äfventyrs reflekterar på att ingifva anbud å utförandet af arbete åt staten, icke kommer att draga sig så synnerligen mycket för att lämna in ett anbud, som understiger hvad den i själfva verket tror att arbetet skulle komma att kosta, då firman kan anse sig hafva grundade förhoppningar på, därest den skulle lida förlust, att af staten få ersättning därför. Detta sätt att gå till väga är ytterst förkastligt och till stort förfång för de firmor, som grunda sina beräkningar på fakta och icke ha några baktankar, att staten skall, om det gäller, träda emellan och förhjälpa dem från en möjlig förlust.

Då jag, herr talman, anser att den princip, som Riksdagen genom ett bifall till utskottets hemställan godkänner, kan få sådana verkningar, att den kan komma att medföra stora olägenheter både för den enskilde och staten, har jag velat uttala det sagda, men jag skall såsom sagdt icke göra något yrkande.

Häruti instämde herrar *Wawrinsky* i Saltsjöbaden och *Matsson*.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att uttrycka samma farhågor som den näst föregående talaren. Liknande frågor ha förut flera gånger förevarit till behandling här i Riksdagen. Några år innan jag blef ledamot af kammaren, hade den byggmästare, som byggde artillerikasernen här i Stockholm, gått in till Kungl. Maj:t med begäran om ersättning för den förlust, han därpå lidit. Kungl. Maj:t föreslog också Riksdagen att bevilja denna ersättning, och Riksdagen gick in därpå.

Sedan har detta beslut gång efter annan åberopats såsom prejudikat. Den byggmästare, som åtog sig att bygga gardeskasernerna i Stockholm, missräknade sig därvid till den grad, att han blef alldeles ruinerad. Såsom herrarne torde erinra sig, afhände han sig själf lifvet. De personer, som gått i borgen för arbetets kontrakts-

*Angående
ersätt-
ning åt
Norrtälje
mekaniska
stenbuggeri-
aktiebolag
för förlust
på
leveranser.
(Forts.)*

Angående
ersätt-
ning åt
Norrstälje
mekaniska
stenhuggeri-
aktiebolag
för förlust
på
leveranser.
(Forts.)

enliga utförande, begärde hos Kungl. Maj:t ersättning för de förluster de gjort genom sin godhjärtighet att hjälpa en kamrat till att få detta arbete af staten. Kungl. Maj:t föreslog Riksdagen att bevilja ersättningen, men Riksdagen afslog framställningen. För min del deltog jag här i kammaren i diskussionen därom och framhöll därvid just samma farhågor för bifall till den kungl. propositionen, som den näst föregående talaren här gjort.

Byggmästaren Hallström, som byggde universitetshuset i Uppsala, missräknade sig därvid till den grad, att, enligt hvad tillförlitliga uträkningar af kunniga arkitekter utvisade, han därpå förlorade omkring 600,000 kronor, jag tror det var 630,000 kronor. Regeringen begärde hos Riksdagen ersättning åt herr Hallström för förlusten, jag mins icke till huru stort belopp, och åberopade sig äfven denna gång på att byggmästaren Sällström fått ersättning för den förlust han gjort på artillerikasernen. Riksdagen afslog emellertid äfven denna framställning.

Ingenjör Jehander utförde åt staten en del arbeten i Karlskrona, på hvilka han förlorade, om jag minnes rätt, 18,000 kronor. Han vände sig då till Kungl. Maj:t med begäran om ersättning för förlusten. Kungl. Maj:t föreslog Riksdagen att bevilja ersättningen och åberopade äfven då såsom stöd därför exemplet med byggmästare Sällström. Det var hufvudsakligen genom A. P. Danielsons kraftiga inlägg i diskussionen, som Andra Kammaren afslog framställningen.

Flera liknande framställningar ha dessutom under min riksdagstid inkommit till Riksdagen, fastän jag icke nu kan erinra mig dem.

Det säger sig själf, att, om Riksdagen beviljar den föreliggande framställningen, Riksdagen gör en god gärning åt det bolag, som förlorat. Men jag förstår i själfva verket icke hvad anledning Riksdagen skulle ha att göra en sådan barmhärtighetsgärning åt detta bolag. Då skulle ju Riksdagen kunna ha lika stor anledning att öfva samma barmhärtighet åt alla, som förlorat något. Låt vara att detta bolag förlorat på sitt arbete åt staten, så kan jag dock icke inse, att den omständigheten skulle vara någon särskild anledning att bevilja ersättningen. Jag tror det är en mycket farlig väg, Riksdagen slår in på, om Riksdagen börjar på att bevilja sådana framställningar som den förevarande.

Om utskottet hade föreslagit, att Riksdagen skulle till bolaget utbetala hela den förlust, som bolaget lidit, hade det åtminstone varit någon konsekvens däri. Det belopp, som nu är föreslaget, går icke upp ens till hälften. Det blir således i själfva verket, om framställningen beviljas, icke någon ersättning för förlusten utan endast en allmosa, som Riksdagen gifver åt bolaget af ömhet för dess ekonomi, och till sådant anser jag icke att Riksdagen har någon giltig anledning.

Huru ömmande saken än må vara, skall jag likväl, herr talman, tillåta mig att yrka afslag å utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke förneka, att de båda siste talarne i princip ha rätt, men här föreliggande, såsom herr Biesert sade, ömmande omständigheter. Detta lilla

bolag vid Roslagskusten, hvarom nu är fråga, bildades för att kunna exploatera därvarande berg och försöka att däruppe få en ny industri till stånd. Det bildades af några få personer, af hvilka ingen hade någon större förmögenhet att sätta in i företaget. För att försöka göra en större affär inlämnade bolaget ett anbud på leverans af granit till detta riksdagshus. Men bolaget misskalkylerade därvid sitt anbud, speciellt på den grund, att arbetsprisen sedermera kommo att stiga så oerhördt.

Angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeri-aktiebolag för förlust på leveranser.
(Forts.)

Herr Waldenström sade, att Riksdagen skulle gifva en allmosa och att, om utskottet hade föreslagit, att hela förlusten skulle ersättas, detta hade varit konsekvent. Förhållandet är emellertid, att om bolaget får dessa 25,000 kronor, så lyckas bolaget betala sina skulder, så att innehafvarne ej förlora mer än de satt in i affären. Om Riksdagen icke beviljar denna ersättning, komma förlusterna att hufvudsakligen drabba några få personer där uppe, särskildt änkan efter förutvarande disponenten, som för öfrigt haft tillsynen öfver uppsättningen af graniten här i riksdagshuset. Hon innehar en tredjedel af bolaget, och flere af de öfriga innehafvarne af aktier komme att blifva ruinerade.

Jag vädjar till herrarne, huruvida icke herrarne denna gång ville beakta de ömmande omständigheter, som föreligga, och bevilja dessa 25,000 kronor. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Med herr Reuterskiöld förenade sig herrar *Pettersson* i Södertälje, *Ericsson* i Ahlberga, *Åkerlund* och *Sandquist*.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Som herrarne finna, har den förlust, bolaget lidit, uppskattats till 74,198 kronor 30 öre. För den nu föreslagna ersättningens beviljande kunna naturligtvis icke åberopas några bindande juridiska skäl, utan uteslutande barmhärtighetsskäl, och det är på dessa skäl som jag, herr talman, eburu jag till fullo instämmer i alla de erinringar, som herr Biesert har gjort, dock skall tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Djursåtra, *Sterner*, *Vahlquist*, *Ljunggren*, *Hansson* och *Lindvall*.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Därnäst i ordningen förelåg till afgörande konstitutionsutskottets memorial n:o 13, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Angående fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

Efter föredragning af utskottets anmälan, att anledning icke förekommitt att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 *regeringsformen*, begärdes ordet af

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Herr Larsson i Lund, som anförde: Herr talman! Den redaktionella uppställningen af dechargebetänkandet har föranlett mig att vid den nu föredragna punkten begära ordet för att fästa kammarens uppmärksamhet på en vid betänkandet fogad reservation, som blottar en utskottsinteriör af ganska säregen och på samma gång mycket allvarlig beskaffenhet. Reservationen afser utskottets behandling af en enligt 57 § riksdagsordningen till utskottet remitterad, af mig i denna kammare gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet.

Af reservationen synes, att den fråga, som omförmäldes i min anmälan, redan förut föranlett utskottet att med begagnande af sin grundlagsenliga rätt af Kungl. Maj:t äska de protokoll, som tillhörde det ärende, hvilket min anmälan afsåg, men att utskottet af anledning, hvarför i reservationen redogöres, sedermera återtagit detta sitt äskande. Då det tvifvelsutän är min anmälan, som föranlett, att denna interiör bragts till Riksdagens kännedom, anser jag mig pliktig att vid detta tillfälle med några ord redogöra för anledningen därtill, att jag gjort denna anmälan, och jag vill då med herr talmannens och kammarens medgifvande först uppehålla mig vid hvad som inför offentligheten kommit till synes beträffande den sak, hvarom här är fråga. För koncentrationens skull vill jag därvid följa en sammanträngd redogörelse, som kan hämtas ur ett yttrande, intaget i norska stortingets förhandlingar för den 9 sistlidne januari.

Det lär icke vara flertalet af kammarens ledamöter obekant, att under förra hälften af sistlidet är framkommo inom såväl utlandets som vår inhemska press meddelanden därom, att på initiativ från Ryssland och möjligen äfven Tyskland en öfverenskommelse träffats mellan ett flertal stater om vidtagande af vissa åtgärder för bekämpande af anarkismen. Innehållet i detta aftal skulle vara hemligt, men detta hindrade likväl icke, att inom den utländska pressen emanerat meddelanden om ätmistone vissa delar af öfverenskommelsens innehåll. Speciellt har parisertidningen le Matin in extenso intagit 1 § i öfverenskommelsen och refererat innehållet i den andra. Från hvilken källa dessa uppgifter härflutit, är ju omöjligt att säga, men att de icke berott på blotta gissningar, torde dock oförtydligt framgå däraf, att uppgifternas riktighet ingenstädes blifvit från auktoritativt håll dementerad. De delar af denna så kallade anarkisttraktat, som på detta sätt utsläpptes till offentligheten, voro i hög grad ägnade att väcka betänkligheter hos enlvar, som anser, att asylrätten bör vara en helig rätt. Ehuru det väl kunde synas alldeles obehöfligt, anser jag mig likväl till förebyggande af hvarje missförstånd böra här uttryckligen betona, att från intet håll försports något som helst klander däröfver, att åtgärder vidtagits för att skydda sambällena mot anarkistiska brottslingar och deras illdåd. Men det gällde här att få reda på, huruvida man i denna så kallade anarkisttraktat alldeles släppt de grundsatser, som fått uttryck i alla andra, hittills slutna internationella aftal om ömsesidigt utlämnande af brottslingar. I alla sådana utlämningsstraktater, som för Sveriges del blifvit ingångna, är asylrätten häfdat, ty dessa traktater undantaga uttryckligen från sitt giltighetsområde politiska brottslingar, hvilka icke gjort

sig skyldiga till sådana handlingar, som efter allmänna straffrättsliga regler äro att stämpla såsom brottsliga.

Enligt den redogörelse, som i tidningen *le Matin* förekom angående 2 § i den så kallade anarkisttraktaten, skulle signaturmakterna hafva förbundit sig att *hvar för sig* anordna centrala polisbyråer med speciellt ändamål att öfvervaka främlingar, företrädesvis sådana, som vore betecknade såsom misstänkta, och att hålla de öfriga makternas liknande byråer å jour med dessa främlingars göranden och låtanden, samt särskildt lämna underrättelse om af dem företagna resor. Den betänklighet, som en sådan öfverenskommelse väckt, ligger naturligtvis i förhågan, att vederbörande lands regering åtagit sig förpliktelser, som skulle kunna bringa landet i en mycket svår situation, därest det skulle komma under påtryckning från en mäktigare stat. Har regeringen tagit uteslutande i sina egna händer rätten att afgöra, huruvida dessa främlingar äro att anse såsom misstänkta eller om det föreligger verklig orsak att stämpla dem såsom sådana, eller skall polis- och spiontjänsten utövas äfven mot personer, som blott af ett främmande lands regering fått vid sig häftad etiketten misstänkt? I det senare fallet bör man icke förbise, att begreppet anarkist kan göras så omfattande, att däri i realiteten icke behöfver ligga någonting annat, än att den sålunda utpekade politiske flyktingen är att anse såsom en i hög grad misshaglig politisk motståndare. Det bör i detta sammanhang erinras, att, efter uppgift, England, Frankrike, Italien och Nordamerikas förenta stater vägrat biträda den ifrågakvarande öfverenskommelsen.

Innehållet i denna anarkisttraktat har i vårt broderland ansetts vara af den betänkliga art, att traktaten vid trontalsdebatten föranledde en interpellation till den norska regeringens chef i syfte att erhålla upplysning om, huru härmed förhölle sig. På denna interpellation svarade dåvarande statsministern Hagerup, att han endast kunde meddela, att de förhandlingar, som förts angående den traktat, interpellanten åsyftat, vore hemliga, hvadan han icke vore berättigad att gifva någon närmare upplysning därom. »Blott så mycket vill jag säga», yttrar excellensen Hagerup, »att det icke från vår sida åtagits några förpliktelser, som innebålla ingrepp i den personliga friheten.» Inom den norska nationalförsamlingen ansågs icke detta excellensen Hagerups svar vara tillfredsställande, hvarför inom stortinget väcktes förslag, att regeringen skulle anmodas föranstalta därom, att handlingarna rörande anarkisttraktaten blefve till stortinget utlämnade. Detta ärende behandlades i stortinget den 9 januari. Debatten öppnades af statsministern Hagerup, som bland annat yttrade, att öfverenskommelsen erhållit formen af ett protokoll, och således icke betecknats såsom traktat eller konvention. Det hade icke heller förutsatts, att öfverenskommelsen, såsom eljest vid traktaters afslutande vore vanligt, skulle ratificeras. Protokollet innehölle icke någon tidsbestämd förpliktelse för någon af dem, som undertecknat detsamma. Det innehölle blott ett konstaterande af vissa förhållningsregler, som de särskilda signaturmakterna hvar för sitt land hade tagit i anledning af den konferens, som 1898 hölls i Rom och vid hvilken man

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

tog i öfvervägande, hvilka föranstaltanden som borde träffas för att möjliggöra samarbete till bekämpande af anarkismen.

Det är dessa förhållanden, som föranlett mig att fästa konstitutionsutskottets uppmärksamhet på denna angelägenhet, därför att det är konstitutionsutskottet, som har sig anförtrodd den dyrbara och på samma gång ansvarsfulla plikten att värna om vår konstitution. Af den reservation, som nu fogats vid konstitutionsutskottets betänkande, finner man, att utskottet har medverkat till, att ett Kungl. Maj:ts beslut undandragits den konstitutionsutskottets granskning, som är föreskrifven och medgifven, och att således äfven de Kungl. Maj:ts rådgifvare, som tillstyrkt Kungl. Maj:ts beslut i detta ärende, blifvit ställda utanför det konstitutionella ansvaret. Huru det än må förhålla sig med det verkliga innehållet i den s. k. anarkistraktaten, kan jag ej underlåta att fästa uppmärksamheten på, att i den interiör, som här af reservanterna blottats, ligger en vida större fara för oss än i anarkistraktaten själf, hvad innehåll denna än må hafva.

Det är med tillfredsställelse man ser, att af utskottets ledamöter sex icke velat vara med om att här införa en sådan praxis, som den konstitutionsutskottet har slagit in på. Att Kungl. Maj:t är berättigad att afsluta hemliga aftal med främmande makter, det må ju anses framgå af ordalydelsen i regeringsformen. Men grundlagen har dock uppdragit en alldeles bestämd gräns för hemlighållandet. Af bestämmelsen i 38 § 2 mom. riksdagsordningen, att konstitutionsutskottet äger att af Konungen äska i statsrådet förda protokoll, som angå ministeriella ärenden i hvad som rör kända och af utskottet uppgifna händelser, måste oförtydligt följa, att, då en sådan framställning från konstitutionsutskottet göres hos Kungl. Maj:t, grundlagen icke medgifver något undanhållande af handlingarna från konstitutionsutskottets granskningsplikt. Den sekretess, som regeringen till äfventyrs kan hafva pålagt sig gentemot främmande makter, får icke och kan icke enligt vår grundlag föräbaras för att därigenom undandraga Kungl. Maj:ts beslut från grundlagsenlig granskning.

Detta har jag ansett min plikt att här framhålla, på samma gång jag ber att fa understryka slutorden i reservationen, att »i hvarje fall decharge naturligtvis icke blifvit vederbörande statsråd lämnad för deras rådslag i nu ifrågakvarande ärende». Herr talman, jag har intet yrkande.

Häruti instämde herr *Branting*.

Herr Hjärne: Såsom deltagare i konstitutionsutskottets förhandlingar och beslut, när detta ärende där förekom, ber jag att få yttra några ord i anledning af herr Larssons anförande. Han säger, att i den här bilagda reservationen en märkelig interiör från konstitutionsutskottet har blifvit blottad. Den första frågan, som då framställer sig, är naturligtvis den: med hvilken rätt hafva de ärade reservanterna tagit sig för att blotta denna interiör i utskottet? Enligt tryckfrihetsförordningens § 2 är det förbjudet att offentliggöra konstitutionsutskottets protokoll. Dessa protokoll kunna endast komma till offentliggörande på den väg, som angifves af konstitutions-

utskottets uppdrag att granska statsrådsprotokollen. Här föreligger ingen anmärkning, ingen anmälan, som konstitutionsutskottet har gjort öfver något statsrådsprotokoll. Det är ej ens en reservation, som innehåller en anmärkning med anledning af ett statsrådsprotokoll, utan det är blott fråga om hvad som har förefallit i konstitutionsutskottet vid ett tillfälle, då detta ansett sig af sin plikt kalladt att vägra en framställning, som gjorts om frambegärandet af ett statsrådsprotokoll. Det kan således uppstå ganska starkt tvifvel om det konstitutionellt berättigade öfver hufvud taget i att meddela dessa referat och utdrag ur konstitutionsutskottets protokoll. För min del, eftersom jag icke anser detta vara berättigadt, kan jag naturligen ej heller vara med om att på något sätt supplera hvad som här meddelats ur konstitutionsutskottets protokoll. Jag tillåter mig blott här förklara, att den framställning, som här meddelats ur dessa protokoll, är i väsentliga punkter skef och falsk. Nu har visserligen ett och annat ytterligare kommit till genom herr Larssons anförande, i hvilket meddelats ett och annat om stödet för den anmälan, som han framställt till konstitutionsutskottet. Jag tillåter mig ej att meddela någonting mera af denna hans anmälan, eftersom densamma tillhör utskottets protokoll, utan jag nöjer mig med att blott konstatera hvad den ärade representanten från Lund själf har sagt. Han har inför kammaren själf meddelat, att det enda verkliga skäl, hvarpå han stödde sin anmälan, var några uppgifter ur ett nummer af en fransk tidning, nämligen le Matin, ett tidningsnummer som för öfrigt ingalunda var färskt — det var dateradt en dag i höstas — och man hade således haft tillräcklig tid för den offentliga diskussionen däraf i olika länder. Det torde vara en och annan af kammarens ledamöter tillräckligt bekant, att tidningen le Matin tillhör just den s. k. sensationspressen, som just i våra dagar, i de kriser, som nu pågå, älskar att framkasta hvarjehanda mer eller mindre bestyrkta, till och med obestyrkta uppgifter i ett eller annat syfte. Det kan då naturligen icke falla konstitutionsutskottet in att på grund af en anmälan, stödd på så lösa grunder som ett förlegadt nummer af en fransk sensationstidning, begära fram protokoll eller handlingar rörande ett hemligt aftal, som Konungen ingått med främmande makter. Det skulle ju varit detsamma, som om utskottet begärt fram sådana hemliga statspapper på grund af några lösa uppgifter, som händelsevis förekommit i någon af våra egna tidningar här i Stockholm. Ty jag kan ej inse, att denna franska tidnings uppgifter behöfva ha något större vitsord än uppgifter, som förekomma t. ex. i en sådan tidning som »Dagen» och »Dagens Nyheter» här i Stockholm.

Det kan icke falla mig in att med den ärade representanten från Lund inlåta mig i någon diskussion angående det förmenta innehållet i denna anarkistraktat. Är det så, att den ärade representanten eller någon annan velat hafva några verkligt pålitliga uppgifter, som kunde meddelas om denna traktats innehåll, hade det stått dem fritt att välja samma utväg, som valdes i norska stortinget, nämligen att på interpellationens väg söka få upplysning af vederhörande statsråd. Men nu, oaktadt den ärade representanten från

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Lund väl kände till det förfarande, man valt i stortinget, och det sätt, hvar på Konungens norska rådgifvare vid detta tillfälle uppträdde, har han likväl ansett sig böra gå denna underliga väg — jag kan ej välja något bättre uttryck — för att få ytterligare uppgifter. Hvad har han då valt för väg? Jo, han har valt den utvägen att söka begagna sig af en i regeringsformen gifven bestämmelse för att här på något sätt genom konstitutionsutskottet framtinga ett hemligt aftal. Inom det norska stortinget var det omöjligt att få fram detta hemliga aftal. Nu har den ärade representanten från Lund försökt att här få fram detta hemliga aftal, om hvars karaktär han dock borde vara tillräckligt upplyst genom de meddelanden, som gäfvos af norska statsministern. Ett sådant förfaringsätt tillåter jag mig kalla underligt; och jag hoppas, att det för framtiden ej många gånger kommer att förnyas i kammaren, och ännu lifvigare hoppas jag, att den tiden icke måtte komma, då konstitutionsutskottet förbiser, att den befogenhet, som det onekligen har att frambegära alla statsrådsprotokoll, äfven de hemliga, bör utöfvas på ett förståndigt sätt, på ett sätt som uppbäres af ansvaret för fosterlandets sanna bästa och för det goda förhållandet mellan Sverige och främmande makter.

Herr Staaff: Den siste ärade talarens uppträdande tillåter jag mig att kalla »underligt». Han har först bestridit, att reservanterna skulle ha ägt någon rätt att framlägga för Riksdagen hvad de hafva framlagt, och han har gjort detta under den förövändning, att tryckfrihetsförordningen skulle förbjuda, att konstitutionsutskottets protokoll finge offentliggöras. Jag ber dock att få erinra honom om, att tryckfrihetsförordningen uttryckligen förbjuder att dessa protokoll offentliggöras *utan vederbörandes tillstånd*. Den reservation, som här föreligger för kammaren, är uppläst inför det samlade konstitutionsutskottet vid aflämnandet af konstitutionsutskottets betänkande. Ingen invändning, vare sig från ordförandens eller någon ledamots sida, gjordes mot att reservationen fick i sammanhang med konstitutionsutskottets betänkande offentliggöras och vidtogas betänkandet. Det är således tydligt, att det är en fullkomligt oriktig anklagelse, som herr Hjärne framställde mot reservanterna. De ha förfarit fullständigt lojalt.

Hvad angår hans därefter följande angrepp, då han säger: »jag skall visserligen icke tillåta mig att ytterligare blotta någonting af hvad som har förekommit, men jag vill likväl förklara, att reservanternas framställning är skef och falsk», så öfverlämnar jag åt kammaren själf att bedöma loyautén i en sådan anklagelse. Man förklarar sex ledamöters af denna kammare intör kammaren under fullt medvetet riksdagsmannansvar gjorda framställning för skef och falsk, och man undandrager sig att gifva några grunder, som vi kunna vederlägga. Detta är en oförsynt förolämpning, som jag tillbakavisar.

Hvad angår själfva hufvudfrågan i denna sak, består den helt enkelt däri, dels huruvida konstitutionsutskottet verkligen, sedan det en gång hade infordrat protokollen och handlingarna i den ifråga-

varande saken, har varit på något sätt berättigadt att upprifva detta beslut; den saken är klart framställd i reservanternas anförande till betänkanudet och om den kunna herrarne där bilda sig en mening; *dels* — och detta är själfva kärnan af saken — buruvida utskottet hade bort, efter det att utskottet således hade infordrat protokollen en gång, låta sig förmås eller föranledas af de upplysningar, som utrikesministern lämnat i brevet till ordföranden, att fränfalla detta beslut. Däri ha vi reservanter sett en synnerligen stor fara. Visserligen, hafva vi menat, är i ärenden sådana som dessa utskottets rätt inskränkt till att infordra protokollen om allmänt kända och uppgifna ärenden. Men vi vilja absolut icke, att en ytterligare inskränkning skall godtyckligt tillskapas, så att det från regeringshåll utan vidare skall få uppgifvas; i det där ärendet ha vi förbudit oss till en hemlighetsplikt, och följaktligen hoppas vi, att utskottet icke infordrar handlingarna! Något sådant finnes alldeles icke i grundlagen, och hur farligt det vore att slå in på den vägen, att regeringen genom att ingå hemliga aftal i strid mot grundlagen skulle kunna undandraga dem konstitutionsutskottets granskning, det borde väl i alla fall icke behöfva vidlyftigt utläggas. I stället för att återtaga sitt beslut borde utskottet efter vårt förmenande hafva resonerat sålunda: om den svenska regeringen hade inlåtit sig på ett hemligt aftal, utan att därvid förbehålla den svenska Riksdagen och dess delegationer deras konstitutionella rätt, så har den svenska regeringen handlat alldeles oriktigt, och desto nödvändigare är det att icke på något sätt i detta fall taga regeringen under armarna eller falla undan för densamma. Detta är min åsikt; att det icke är herr Hjärnes, kan jag full väl förstå, då det icke är första gången som jag trott mig finna, att herr Hjärne icke sätter fullt det värde på sitt fosterlands fria institutioner som jag för min del skulle anse önskligt.

*Angående
julibordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Herr Larsson i Lund: Då herr Hjärne klandrat mitt tillvägagångssätt i denna fråga, ber jag att mot herr Hjärne få rikta den erinran, att »underligheten» från min sida väl icke varit större än den underlighet, som förmådde konstitutionsutskottet att, redan innan min anmälan blifvit till utskottet remitterad, fatta beslut om infordrandet af dessa handlingar. Detta må väl, om något, bevisa att konstitutionsutskottet själf ansåg denna fråga vara af sådan vikt, att utskottet ville taga kännedom om huru med ärendet förhöll sig. Underligare vägar har jag icke gått, än att jag begagnat den enda väg som vår konstitution utvisar.

Jag ber därför att få tillbakavisa herr Hjærnes påstående, att jag vill söka att på underliga vägar framtvinga hemliga handlingar. Jag vet fullväl att dessa handlingar icke kunna komma till kammarens kännedom, men jag ville öppna en väg för *utskottet* att begagna sin grundlagsenliga rätt.

Herr Hedin: Herr talman! Det är alldeles visst, att Kungl. Maj:t i åtskilliga ärenden, öfver hvilka Kungl. Maj:t icke har beslutanderätt, kan ingå traktatmässiga aftal, nämligen under det

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

villkor att Kungl. Maj:t gör förbehåll i traktaten om inhämtande af Riksdagens bifall. Sådant förekommer i fråga om handelstraktater och sådant.

(Forts.)

Här åter handlade det om ett ämne, där Kungl. Maj:t visserligen icke borde hafva inlåtit sig på något som helst aftal. Att förbinda sig gentemot en främmande makt, eller måhända gentemot flera främmande makter, att företaga någonting eller att söka åstadkomma någonting, som innebär en inskränkning i utöfningen af Riksdagens eller någon dess delegations myndighet, det är ett orimligt, ett absurdt förbehafvande, som Kungl. Maj:t borde hafva förstått att afhålla sig ifrån.

Det har nu icke skett, och det är högeligen beklagligt. Man har vid andra tillfällen, då det handlat om saker, där vi, Sverige, haft största möjliga orätt i sak, helt enkelt hänvisat till grundlagen. Sådant förekom något af de sista åren på 1860-talet, då från Frankrike hemställan gjordes om att vi skulle upphöra att låta svenska medborgare utöfva pirateri mot franska litterära verks ägare. Då svarades helt enkelt: de äga den rättigheten enligt Sveriges grundlag — liksom om Sveriges grundlag kunde bemyndiga svenska medborgare att stjäla från andra staters undersåtar! När jag framställde den åsikten första gången — den har sedermera lyckligtvis gjort sig gällande — så fick jag af statsrådet Bergström det svaret: ja, du har rätt, men detta är så inrotadt, så att vi våga oss icke på att bryta denna häfdvunna sed, enligt hvilken vi svenskar kunna utöfva eftertryck och öfversättning så mycket vi vilja — »öfversättningsrätt» såsom det hette i högsta domstolen! — — Det är ohyggligt, men det är sant.

När man har kunnat göra det — hänvisa till grundlagen i slika fall —, är det alldeles tydligt, att Kungl. Maj:t borde hafva kunnat förstå så mycket som att det är tillräckligt att i detta fall svara: Jag kan icke åtaga mig någonting sådant, som för det första icke beror af mig att lofva och för det andra är af den beskaffenhet, att det icke skulle vara rimligt för den ena statsmaktens representant att göra en sådan framställning hos den andra. Emellertid har det skett.

Hvilka väktare hade vi då emot det tilltaget? Det se vi af det föreliggande betänkandet. Nu är det visserligen så, att jag icke kan pretendera, att utskottets ledamöter för sin egen del skulle hafva ansett *sin* värdighet fordra att tillbakavisa den framställning som skedde, ty det lär väl ankomma på hvar och en själf att afgöra, huru mycken själfaktning han anser sig böra ägna sig själf! Men hvad jag vågar säga, det är att de som tillsatt detta utskott hade rättighet att förvänta, att man genom ett annat förfarande än det, för hvilket reservanterna redogjort, skulle iakttaga *kamrarnes* värdighet; — och jag beklagar att det icke skett, liksom jag uttalar den önskan, att det nu timade icke måtte upprepas.

Jag ser icke att någon framställning till utskottet har kunnat lagligen ske. Kungl. Maj:t äger att göra framställningar till det *hemliga* utskottet, men hvad har Kungl. Maj:t för befogenhet att göra framställning till något annat utskott? Då har man tyckt, att det

kunde göras från utrikesdepartementets chef, men hvar har man fått det ifrån? Jag vet det icke, och jag torde ha lika god rätt att yttra min motsatta mening i det fallet som han haft att handla efter en annan.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Herr Hjärne: Herr talman! Kammarens ärade ålderspresident skall jag icke taga mig friheten att bemöta; detta så mycket mindre, som han i sitt anförande inlätit sig på behandlingen af just den diplomatiska eller utrikespolitiska fråga, hvilken endast genom en i min tanke obefogad åtgärd har kunnat komma till kammarens kännedom och behandling vid detta tillfälle.

Däremot tillåter jag mig att yttra ett par ord med anledning af hvad en ärad stockholmsrepresentant, en af reservanterna, nyss anförde. Han har påstått, att han och hans medreservant haft konstitutionsutskottets vederbörliga tillstånd att meddela dessa utdrag ur dess protokoll. Man skulle då ha väntat att se detta vederbörliga tillstånd på något sätt åberopadt i reservationen. Men måhända anser den ärade reservanten att det vederbörliga tillståndet endast är inneslutet däri, att reservationen har fått följa med dechargebetänkandet? Därpå har jag ingenting annat att svara, än att jag icke vidare vill blotta några interiörer ur konstitutionsutskottets protokoll.

Men jag anser vidare, att om konstitutionsutskottet öfver hufvud taget vill offentliggöra sina protokoll, då är det konstitutionsutskottets egen både rätt och plikt att göra det själf, att göra det ex officio, och framför allt fullständigt och riktigt.

Jag har vidare sagt, att detta referat af utskottets protokoll är skeft och falskt. Däremot har den ärade reservanten protesterat i några alltför starka och kanske icke fullt parlamentariska ordalag, men jag tillbakavisar å min sida denna protest! Jag vill blott åberopa såsom stöd för min uppfattning af referatets skefhet just det, att herr Larsson i Lund själf har meddelat ett och annat om hvad i protokollet förekommit, ett och annat hvilket de ärade reservanterna icke meddelat. De ärade reservanterna hafva icke meddelat, hvilka skäl herr Larsson i Lund åberopat för sin anmälan. Däraf kan ju då Riksdagen och allmänheten få den uppfattningen, att dessa skäl hafva varit synnerligen tungt vägande, och således då så mycket mer förvåna sig öfver konstitutionsutskottets beteende. Nu har emellertid herr Larsson lyckligtvis upplyst, att hans skäl varit blott och bart en sensationsartikel i tidningen »le Matin». Jag konstaterar blott detta än en gång, men jag vill fråga, om icke det är ett skeft återgifvande af protokollet, när man *förtiger* en så viktig omständighet som att af herr Larsson åberopade skäl har varit af den — jag vågar fortfarande vidhålla det — något underliga beskaffenhet som jag här antydt.

Herr talman, jag har ingenting vidare att andraga.

Herr Staaff: Hvad beträffar frågan om konstitutionsutskottets tillstånd till detta offentliggörande, så har jag fullständigt redogjort för de omständigheter, på grund af hvilka, såvidt jag begriper, ett sådant tillstånd skulle lämnas. Då ingen erinran gjordes, när reser-

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

vationen upplästes, utaf någon af utskottets ledamöter, och då reservationen sedan genom kansliets, under ordförandens inseende och medverkan stående försorg befordrades till trycket i sammanhang med utskottets betänkande, så må det väl vara tydligt, att detta tillstånd därigenom de facto är lämnadt.

Herr Hjärne, som icke blott är en utmärkt ledamot af denna kammare, utan också icke så sällan har en viss benägenhet att spela censor, ehuru med en tämligen själftagen rätt, har ifrågasatt det parlamentariska uttryckssättet i mitt förra anförande. Om herr Hjärne till en början kanske vill hafva godheten att företaga en revision af sina egna parlamentariska uttryckssätt, så tror jag det vore lyckligt, innan han begyinner utöfva denna själftagna funktion.

Herr Hjärne har försökt att, utan att öfverskrida den af honom så ofantligt högt satta grannlagenheten, likväl gifva en liten antydan om hvad det är, som skulle vara skeft och falskt i vår framställning, och det lär vara det, att vi icke hafva redogjort för innehållet utaf herr Larssons skrifvelse till utskottet. Det syntes oss knappast, att vi hade någon anledning att redogöra för de skäl, som herr Larsson åberopat för de ifrågavarande handlingarnes inforande, då vi hade ett så godt och i och för sig tillräckligt skäl som att konstitutionsutskottet själf hade förtut beslutat att införa handlingarna.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Som herrarne se utaf betänkandet, har jag icke varit närvarande vid behandlingen af herr Larssons förseglade angifvelse. Men jag var däremot närvarande vid den första behandling, som här i reservationen fullständigt återgifves.

En talare har på det allra skarpaste klandrat utrikesministern, därför att han inkommit till utskottet med den skrifvelse, som här omnämnas. Men jag vill påpeka, då hemligheten redan är blottad, och då man här anser sig haiva rättighet att blotta hemligheter, att i denna skrifvelse uttalar utrikesministern den uppfattningen, att det vore utskottets fullkomliga rättighet, liksom hans skyldighet, att utlämna alla handlingar, som af utskottet begärdes. Men han ville endast påpeka, att det i detta fall var fråga om en sådan handling, beträffande hvilken regeringen lofvat främmande makter, att den skulle hållas hemlig, men, om utskottet fordrade att utbekomma den, skulle han icke kunna annat än utlämna densamma.

Hvad vidare beträffar reservationen, så, då jag icke var med om behandlingen af frågan, fäste jag mig icke så mycket vid reservationens aflämnande. Men jag vill påpeka — eftersom utskottets hemligheter något så när lagts fram i dagen — att i början taga vi sakerna mycket makligt, stilla och lugnt, men i slutet af riksdagen skall allt gå med förvånande fart. Jag var närvarande, när öfriga reservationer upplästes, men denna reservation var icke färdig då, utan den kom sedan till, och jag för min del har aldrig hört den uppläsa i utskottet, men andra hafva möjligen hört den uppläsa där. Jag kan dock icke neka till, att när jag fann den återgifven i utskottets betänkande, har det i alla fall förvånat mig, att utskottet medgifvit, att denna reservation finge komma till stånd. Men, det är, sasom en

föregående talare har sagt, att, sedan utskottet gifvit sitt samtycke, och utskottets ordförande låtit trycka betänkandet med reservationen, så hafva reservanterna sitt samvete fredadt. Jag undrar dock, utan att nu klandra någon, om icke utskottet hade gjort bäst uti att begagna sin obeskrifliga rätt att neka blottandet af de saker, som borde anses vara hemliga.

*Anående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke annat än uttrycka min förvåning öfver herr vice ordförandens i konstitutionsutskottet sätt att lämna meddelanden från detta utskott.

Det är visserligen sant, att denna reservation har afgifvits i sista stund, den dag, då dechargebetänkandet justerades, och den har icke kunnat affattas, förrän konstitutionsutskottet hade fattat beslut beträffande lydelsen utaf den delen af sitt betänkande, som nu är föredragen. Det är helt naturligt, att den sålunda sent kommit till stånd, och det är då också helt naturligt, att den sent föredrogs inför konstitutionsutskottet. Men konstitutionsutskottets ärade vice ordförande har antingen varit för tillfället frånvarande från konstitutionsutskottet, eller också har hans minne svikit honom. Ty det är icke sant, hvad han tycktes vilja antyda, nämligen att denna reservation har uti utskottet behandlats på något annat sätt än de öfriga reservationer, som åtfölja dechargebetänkandet. Den har i sittande utskott föredragits inför utskottet in extenso med hänvisning till den citerade delen, och utskottet har därefter låtit klubban falla och således fattat det beslut, att den skulle gå fram inför Riksdagens kamrar. Så har förfarandet varit, och i det förefinnes icke någon som helst oegentlighet, icke någon som helst illojalitet ifrån reservanternas sida.

Jag skall icke följa den ärade talaren i afseende på hans meddelanden från konstitutionsutskottet. Men så mycket vill jag hafva sagt, att, då han tog ordet i denna fråga, hade man kunnat vänta, att han med hänsyn till sin personliga ställning lämnat ett meddelande, som ställt honom uti den klarare dager, hvori han beträffande denna fråga borde stå.

Vidare anfördes ej. Utskottets anmälan lades till handlingarna.

Utskottets anmälanden enligt § 107 regeringsformen.

Punkten 1.

Utskottet hade under denna punkt funnit den regeringsåtgärd, som omförmäldes i protokollet öfver landtförsvarsärenden för den 29 januari 1904, n:o 35, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Vid denna punkt hade reservation afgifvits af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Säve*, af *Ekenstam*, *Berg*, *C. Nyström*, *J. F. Nyström*, friherre *Rappe*, *Rydberg* och *von Mentzer*, hvilka ansett oomämnda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Sedan utskottets anmälan blifvit föredragen, anförde

(Forts.)

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet Virgin: Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottet har uti det memorial, som utskottet aflämnat till Riksdagen, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll, funnit två ärenden vara af beskaffenhet, att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos Riksdagen anmälas. Det ena af dessa ärenden rör ett protokoll, fördt vid föredragning inför Konungen af landtförsvarsärenden den 29 januari förlidet år.

Det var då fråga om ett anslag, som står på arméförvaltningens stat, ett anslag till expenser till detta ämbetsverk. Detta anslag har för år 1903 blifvit öfverskridet med 4,703 kronor och 23 öre, men däremot har på andra delar af anslaget till arméförvaltningen, de delar, som voro afsedda för afföning, uppstått en besparing af tillsammans 1,350 kronor 3 öre, hvadan totalbristen är lika med skillnaden mellan båda dessa siffror eller 3,353 kronor 20 öre. Denna brist, detta saldo har Kungl. Maj:t täckt genom anvisning på fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar. Sedan utskottet nu närmare redogjort för förhållandena i afseende på den föreliggande frågan, fortsätter utskottet:

»Af denna redogörelse framgår, dels att öfverbetalning ägt rum med 3,353 kronor 20 öre å det af Riksdagen för år 1903 fastställda anslaget till arméförvaltningen, dels och att den brist, som å nämnda anslag sålunda uppkommit, blifvit fylld af fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar. Då de ordinarie anslag, som äro fasta, enligt sin natur icke få öfverskridas samt, jämlikt Rikets Ständers skrivelse den 12 maj 1841, å de särskilda hufvudtitlarna uppkomna besparingar endast må användas till sådana af Riksdagen *ej förut pröfvade* utgifter, hvilka kunna finnas för rikets styrelse af oundvikligt behof påkallade, har utskottet — med hän-syn särskildt till de betänkliga konsekvenser i afseende å Riksdagens bestämmanderätt i statsregleringsfrågor, som genom dylika förfarande kunna uppstå — funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.»

Ja, som herrarne allesammans veta, har ju hvarje sak åtminstone två sidor, från hvilka den bör betraktas. Konstitutionsutskottet synes uti föreliggande fall endast hafva sett på den ena sidan af saken, då nämligen utskottet anställt en jämförelse mellan, å ena sidan det faktum, att ett anslag till expenser för arméförvaltningen blifvit öfverskridet och bristen täckts från hufvudtitelns allmänna besparingar, och, å andra sidan, innehållet uti Rikets Ständers år 1841 afgifna yttrande, som nyss har blifvit återopadt. Slutsatsen af denna jämförelse är ju ganska klar, nämligen att de båda delarne, faktum, å ena sidan, och skrivelsen, å andra sidan, strida mot hvarandra.

Men jag tror, att saken har en annan sida, som också förtjänar att betraktas och beaktas.

Jag skall be att få belysa den i någon mån, och till det ändamålet i korthet redogöra för sakens förhistoria.

Arméförvaltningens senaste omorganisation ägde rum 1881. Från den tiden till och med 1896 var på arméförvaltningens stat uppförd ett anslag till expenser af 15,000 kronor, från hvilket dock, egendomligt nog, också skulle bestridas kostnaderna för belysning och uppvärmning af generalstabens lokal.

År 1896 beslöt Riksdagen en helt förändrad uppställning af fjärde hufvudtitelns stater och en olika fördelning af de särskilda anslagen. Då delades också detta nyss nämnda anslag expenser åt arméförvaltningen, med flere, upp, så att arméförvaltningen erhöll 12,555 kronor 60 öre, hvilket belopp uppfördes såsom anslag till expenser och sattes in under arméförvaltningens stat, såsom tillhörande dess anslag i dess helhet.

Redan under den tid, då anslaget var odeladt, hade det många gånger öfverskridits, och på senare åren hade dessa öfverskridanden växt och uppgått till ett belopp som successivt ökats från 2,300 kronor till 8,500 kronor. Efter anslagets delning öfverskreds den delen, som tillhörde arméförvaltningen, allt emellanåt. Särskildt inträffade detta år 1899, då en brist uppstod, som arméförvaltningen emellertid själf täckte genom öfverförande från allmänna besparingarna. Detta gaf anledning till en anmärkning af Riksdagens år 1900 församlade revisorer, som i afseende å detta ärende uti sin berättelse öfver statsverkets styrelse och förvaltning år 1899 påpekade, att under revisionsåret brist uppstått å anslaget till arméförvaltningen till ett belopp af 3,371 kronor 13 öre på grund däraf, att expenserna hade öfverstigit de därtill anvisade medlen. Vid anmärkningen påpekade revisorerna, att bristen täckts genom omföring från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar, utan att, såvidt af räkenskaperna framginge, Kungl. Maj:t därtill lämnat medgifvande.

Arméförvaltningen yttrade i en häröfver afgifven förklaring bland annat, att fullständig säkerhet mot ett tillfälligt öfverskridande af ett fast ordinarie anslag icke stode att vinna, därest icke de utgifter, för hvilka anslaget beviljats, själfva jämväl vore fasta och till siffran bestämda, och sålunda genom sin natur förebyggde ett öfverskridande. Sådant vore emellertid icke förhållandet med anslaget till arméförvaltningen, då tillgångar för expensutgifter vore till sin natur synnerligen växlande och med stigande tendens till följd af stegradt arbete och prisförhöjning.

I utlåtande angående nämnda anmärkning yttrade statsutskottet vid 1901 års riksdag, att utskottet visserligen i likhet med revisorerna funnit det vara anmärkningsvärdt, att bristen å arméförvaltningens anslag täckts med omföring från fjärde hufvudtitelns besparingar, utan att Kungl. Maj:ts medgifvande därtill förut blifvit utverkadt. Då emellertid arméförvaltningen förklarat sig skola i framtiden göra hvad på densamma kunde ankomma för att erhålla Kungl. Maj:ts uttryckliga erkännande af sådana omföringar, då de undantagsvis kunde erfor-

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

dras, hemställde utskottet, att Riksdagen måtte låta vid anmärkningen bero.

Riksdagen lämnade härtill sitt bifall.

Nu kan man naturligtvis vara berättigad att af de förhållanden, för hvilka jag redogjort, draga den slutsatsen, att statsutskottet och med det också Riksdagen ansågo det följda förfarandet endast så till vida vara felaktigt, att det hade varit arméförvaltningen, det underlydande ämbetsverket, som hade verkställt omföringen, utan att först därtill ha inhämtat Kungl. Maj:ts tillåtelse, hvaraf man visserligen skulle kunna draga den konklusionen, att statsutskottet och Riksdagen ansågo, vid den tiden åtminstone, Kungl. Maj:t berättigad att göra ifrågavarande omföring. På samma gång syntes Riksdagen då ha tänkt sig, att detta vore ett praktiskt och enkelt sätt att råda bot på det förhållandet, att ett anslag, från hvilket skola utgå utgifter, som äro af obestämbär natur och som egentligen därför fordra, att det för dem afsedda anslag har förslagsanslags natur, att det anslag, som det nu är fråga om, var ett fast sådant. Därför kunde Riksdagen anse det vara praktiskt, att en sådan omföring ägde rum till ett så måtligt belopp, som det då var fråga om.

Nu vill jag blott erinra om, att de expenser, om hvilka det här är fråga, omfatta flera olika kategorier af utgifter, men särskildt gäller det skrifmaterialier, papper, pennor och bläck, och åtgången af dessa skrifmaterialier kan man icke på förhand bestämma. Ty den beror helt och hållet på arbetenas omfattning. Och i den mån arbetena blifva mer och mer omfattande, har också kostnaden för anskaffande af skrifmaterialier ökats. Och man kan väl icke hindra ett ämbetsverk att sköta sina ärenden och utfärda vederbörliga expeditioner, därför att kostnaden för papper och dylikt skulle blifva för stor.

En annan del af expenserna går till uppvärmning och upplysning af lokaler. Hvad uppvärmningen angår, vet litet hvar af herrarne, åtminstone de, som ha sin bostad i Stockholm, att priset å värmematerialier, å ved i synnerhet, under senare år stigit rätt betydligt, så att utgifterna för denna del af expenserna i samma mån också vuxit. Hvad belysningen angår, ha de stegrade kostnaderna delvis uppkommit däraf, att i arméförvaltningen för omkring 10 år sedan infördes elektrisk belysning. Därigenom möjliggjordes, att ämbetsmännen, vissa åtminstone, kunde använda större tid för att utföra sina arbeten på ämbetsrummet, och man kan väl icke neka ämbetsmännen att kvarstanna på ämbetsrummet och där utföra sina arbeten, därför att det skulle kosta staten för mycket i belysning.

Ja, det föreligger ju här således en motsägelse, som är svår att lösa, den nämligen, att man har ett fast anslag för att däraf bestrida utgifter, som icke kunna på förhand beräknas. Med anledning däraf ingick arméförvaltningen med en ansökning till Kungl. Maj:t, på hvilken Kungl. Maj:t grundade en framställning till den Riksdag, vid hvilken nu berörda frågor behandlades, nämligen 1901 års Riksdag, en framställning om, att arméförvaltningens anslag till expenser skulle, behörigen ökad, sammanslås med landförsvarsdepartementets expensanslag, och att dessa sålunda sammanslagna anslag skulle bilda ett

förslagsanslag. Därvid anförde arméförvaltningen, att detta just var förhållandet inom de öfriga departementen, under det att i fråga om landförsvarsdepartementet det var uteslutande departementet själf, som hade förslagsanslag till expenser, medan däremot det underlydande centrala ämbetsverket hade ett fast anslag för ändamålet. Kungl. Maj:t föreslog, som sagdt, Riksdagen att uppföra ett förslagsanslag, gemensamt för departementet och arméförvaltningen. Men denna framställning vann icke Riksdagens bifall. Däremot ökade Riksdagen arméförvaltningens expensanslag med 6,000 kr.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Den uppfattning, som jag nyss nämnde, att Riksdagen haft 1901 om lämpligheten och det praktiska i, att Kungl. Maj:t genom en omföring från fjärde hufvudtitelns besparingar täckte en uppkommen brist på expensanslaget till arméförvaltningen, den bekräftas af den omständigheten, att Kungl. Maj:t 1901 och 1902 samt 1904 och 1905 har verkställt sådana omföringar, de två förstnämnda åren på föredragning af min företrädare och föregående år — det, som nu är föremål för anmärkning —, samt äfven innevarande år på min föredragning. 1901 och 1902 väckte detta Kungl. Maj:ts förfarande icke några betänkligheter hos konstitutionsutskottet. Därför har man också all anledning att antaga, att konstitutionsutskottet då delade den åsikt, som statsutskottet och Riksdagen 1901 visat sig hafva. Jag kan sluta därtill af den omständigheten, att konstitutionsutskottet säkerligen icke själf vill vidkännas och ej heller af andra förtjänar någon förebräelse för, någon misstanke om, att utskottet icke skulle med vederbörlig noggrannhet ha genomgått alla behöfliga protokoll, förda inför Hans Maj:ts Konungen. Och jag tror icke, att i detta afseende särskildt landförsvarsdepartementet varit uteslutet från utskottets uppmärksamhet. Jag kan så mycket mera tänka mig, att icke detta förhållande förbigått utskottets uppmärksamhet, som det var samma Riksdag, då statsutskottet hade yttrat sig om motsvarande förhållande med afseende å den omföring, som skett på det underlydande ämbetsverkets initiativ. Då detta statsutskottets utlåtande hade behandlats af Riksdagen, var det icke tänkbart, att konstitutionsutskottet icke skulle ha reda på förhållandet. Men hvarför grep konstitutionsutskottet icke in mot detta förfarande vare sig 1901 eller året därpå, 1902?

Ja, om icke denna metod, som nu varit använd, fortfarande får användas, då finnes det ju ett par andra utvägar att tillgripa. Den ena är att sätta expensanslaget så högt, att det icke under några förhållanden kan öferskridas. Men det skulle medföra, att anslaget skulle blifva onödigt högt, så att i vanliga fall det komme att uppstå ett öferskott på anslaget, och detta komme då att gå till de allmänna besparingarna på hufvudtiteln. Och jag tror icke, att dessa behöfva en sådan tillväxt

En annan metod vore att göra detta anslag af förslagsanslags natur. Det vore det mest rationella. Då komme det aldrig att gå ut mera penningar, än hvad som verkligen behöfdes. Men det visade sig Riksdagen år 1901 icke vilja vara med om.

Konstitutionsutskottet säger särskildt, att mot det omtalade förfarandet bör riktas anmärkning på den grund, att detsamma skulle kunna medföra betänkliga konsekvenser med afseende å Riksdagens

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)

bestämmanderätt i statsregleringsfrågor, och därför bör, enligt utskottets förmenande, åtgärden icke få passera oanmärkt. Ja, jag kan icke riktigt se, att det förhåller sig på det sättet. Ty detta är ett alldeles speciellt fall. Jag har försökt framhålla här, att det är fråga om utgifter, som äro alldeles nödvändiga, som icke kunna begränsas; de måste bestridas på ett eller annat sätt. Och i den omständigheten, att en möjligen befintlig brist till ganska litet betydande omfång eller belopp täckes genom omföring från de allmänna besparingarna, däri kan icke ligga någon anledning, att Kungl. Majt skulle beträffande andra anslag af annan natur anse sig berättigad att tillåta öfverskridandet till och med af större belopp i en framtid, så att någon fara för prejudikat kan jag icke anse förefinnas i detta afseende.

Då alltså det anmärkta förfarandet egentligen, så vidt jag kan se, blifvit af statsutskottet och Riksdagen 1901 till viss grad anvisadt och således, åtminstone indirekt, gilladt, och då denna åtgärd under flera år vidtagits, utan att konstitutionsutskottet funnit anledning att däremot göra någon erinran, då ytterligare genom detta förfarande icke ett enda öre frångått staten, utan endast en brist, framkallad af nödvändiga utgifter, som skett i statens tjänst och för dess ändamål, blifvit täckt, och då slutligen jag icke kan se, att något prejudikat för framtiden kan skapas, äfven om detta förfarande icke skulle af Riksdagen ogillas, så vill jag uttrycka den förhoppningen, att denna kammare icke måtte anse den ifrågavarande åtgärden vara klandervärd.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Jag vill göra kammaren uppmärksam på, att utskottet icke klandrat, att ett anslag öfverskridits, utan hvad utskottet klandrat, det är, att när ett fast, ordinarie anslag eller ett reservationsanslag öfverskridits, statsrådet har tagit pengar från andra anslag eller besparingar och därmed fyllt denna brist, utan att därom först delgifva Riksdagen. Och utskottet har icke endast i år, utan vid många tillfällen, under flere år påpekat, att när ett fast anslag eller ett reservationsanslag öfverskridits, bör Riksdagen därom underrättas, så att Riksdagen får vara den, som bestämmer huru bristen skall fyllas. Nu säger statsrådet, att om anslaget icke får öfverskridas, det vore bättre, att anslaget förändrades till förslagsanslag. Ja, det vore bekvämare, det medgifver jag. Men just i sparsamhetens intresse tror jag det vara nyttigt och gagneligt att så mycket som möjligt hafva fasta anslag, och just i sparsamhetens intresse är det angeläget, att när ett sådant anslag öfverskrides, Riksdagen underrättas och får bestämma, huru bristen skall fyllas.

Nu kan man ju säga, att det är ett så ofantligt litet belopp, det nu gäller, endast cirka 3,000 kronor. Ja, men det är icke egentligen beloppet det här gäller, utan det är för principens skull anmärkningen gjorts. I en reservation har påpekats att precis samma förfarande iakttagits inom femte hufvudtiteln, men där går emellertid beloppet upp till omkring 80,000 kronor. Angående den saken var det äfven den förseglade sedeln, som fick föllas utslaget, men som där gjorde, att icke någon anmärkning i det fallet framställdes. Utskottet har således, som jag ännu en gång vill framhålla, icke gjort anmärkning,

därför att anslaget öfverskridits, utan därför att, såsom utskottet vid flerfaldiga tillfällen, ständigt och ideligen påpekat, Riksdagen, då ett fast anslag eller ett reservationsanslag öfverskridits, bör erhålla kännedom därom och bestämma, huru bristen skall fyllas.

Nu är frågan: »huru skall Andra Kammaren förfara med denna anmärkning?» Andra Kammaren brukar i allmänhet förfara så, att den antingen lägger anmärkningen med gillande till handlingarna eller också lägger anmärkningen med ogillande till handlingarna. Nu säger man: »kan det vara skäl att för detta lilla beloppes skull lägga anmärkningen till handlingarna med gillande?» Men, mina herrar, jag erinrar ännu en gång, att det icke är beloppets storlek, som är det afgörande, utan att det är principen det här gäller. Och denna princip, som står i full öfverensstämmelse med Andra Kammarens uppfattning om sparsamhet, måste förr eller senare tvinga sig fram.

Och därför, herr talman, skall jag anhålla, att anmärkningen måtte med gillande läggas till handlingarna.

Herr Branting: Herr talman! Jag hade trott, att möjligen någon skulle bringa på tal vid denna punkt en anmärkning, som har gjorts af en hel rad medlemmar från denna kammare, en anmärkning som läses på sidan 11 och 12 i utskottets betänkande. Det synes mig olämpligt, att denna anmärkning nu går alldeles onämnd förbi, ehuru jag visserligen erkänner, att hufvudvikten ligger därpå, att den kommit fram från så många andra-kammare-medlemmar af konstitutionsutskottet. Om det vore ett alldeles enstaka fall, detta som här anförts om den afslagna ansökan af en finsk undersåte om svensk medborgarrätt, om det icke snarare vore, som vi alla känna till, endast ett led i en lång kedja af — man kan gärna säga — trakasserier mot finska män, hvilka på ett eller annat sätt sökt att i Sverige vinna någon rätt, vare sig medborgarrätt, handelsrättighet eller annat, skulle man kunna tro, att vägran berott på rent personliga omständigheter och förhållanden, ehuru den anmärkning alltid står kvar, som reservanterna gjort, att det lämnats omotiveradt af vederbörande föredragande, *hvarför* han afstyrkt de underordnade myndigheternas framställning. Men, som sagdt, det är icke något enstaka fall detta, och det är just detta, som gör det så beklagligt, ty man kan icke underlåta att tycka, att man i dessa fall drivit undfallenheten så långt, att det nästan tenderar gränsen för själfuppgifvelse. När det utbildar sig ett system af den art, som jag här påpekat, är man från regeringens sida inne på en farlig väg. Och jag hoppas, att den hofsamma erinran, som gjorts i den af mig påpekade reservationen, måtte i sin mån bidraga till, att en blifvande regering tager i öfvervägande, om icke i detta afseende en ändring till det bättre och en hållning mera värdig vår själfständighet måtte kunna inträda.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! På sidan 15 i konstitutionsutskottets betänkande förekommer en reservation, som är undertecknad af sju af denna kammares ledamöter. Denna reservation

*Anående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*
(Forts.)

Anående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)

afser en fråga, som i så hög grad berör det samhälle, jag representerar, att jag ber om kammarens uppmärksamhet i några ögonblick.

Den fråga, som här afhandlas, rör järnvägsbyggnaderna i Ystad. Stadsfullmäktige hade beslutit att för stadens räkning teckna borgen för ett belopp af 2,180,000 kronor. Öfver detta beslut hafva besvär anförts dels hos Konungens befallningshafvande dels hos Kungl. Maj:t. Hos Konungens befallningshafvande androgs, att, då detta ärende behandlades i drätselkammaren, i dess beslut deltagit ena gången af åtta närvarande sex styrelseledamöter uti sagda järnvägsbolag och andra gången af sex närvarande fem ledamöter i samma bolag, hvilka ledamöter bäftade i personlig betalningsskyldighet för de med järnvägarnes anläggning förenade kostnader, men Konungens befallningshafvande afslog i alla fall den gjorda framställningen och fastställde stadsfullmäktiges beslut, med den motiveringen att vid ärendets behandling icke gjorts någon anmärkning om, huru vida drätselkammarens ledamöter varit i beslutet personligen intresserade eller ej. Detta beslut öfverklagades hos Kungl. Maj:t, och föredragande departementschefen har, med undanröjande af Konungens befallningshafvandes beslut i ärendet, yrkat, att beslutet skulle upphävas, enär det var visadt, att det icke enligt kommunalförordningen var lagligen tillkommet.

Majoriteten af regeringens medlemmar yrkade bifall till Konungens befallningshafvandes beslut, och det har således blifvit det slutliga beslutet i denna angelägenhet. Det synes mig, att då Kungl. Maj:t vid behandlingen af detta ärende stödt sitt beslut på den eventuellt förefintliga möjligheten, att stadsfullmäktiges ledamöter, vid remissen af ärendet till drätselkammaren, uraktlåtit undersöka, huruvida drätselkammarens ledamöter varit personligen intresserade i saken, Kungl. Maj:t gifvit stöd åt en rättsuppfattning som kan blifva ödesdiger för såväl den enskilde som samhället, en uppfattning som straffar barnen för fädernas missgärningar. Det förefaller mig, som om vid behandlingen af sådana ärenden Kungl. Maj:t icke borde uteslutande fästa sig vid den *formella* sidan af saken, utan äfven vid den *reella*. Uti våra kommunalförfattningar stadgas det, att de kommunala myndigheternas beslut om skuldsättning af kommunerna skola underställas Kungl. Maj:ts pröfning och sanktion. Uti denna bestämmelse ligger enligt mitt förmenande, att Kungl. Maj:t skall se till icke allenast, om besluten äro tillkomna i laga form, utan äfven om samhällena på grund af de kommunala myndigheternas beslut påläggas större skuldbörda, än dessa kommuner kunna skäligen bära. Uti det föreliggande fallet förekommer det mig, som om man pålagdt kommunen en börda, som den icke skäligen kan bära. Ifrån att samtliga kommunalutskylder år 1903 utgick per bevillningskrona för fastighetsägare med 5 kronor 18 öre och för inkomsttagare med 4 kronor 11 öre, har skatten genom Kungl. Maj:ts sanktion af stadsfullmäktiges beslut höjts för fastighetsägare till 6 kronor 98 öre och för inkomsttagare till 5 kronor 91 öre per bevillningskrona. Uti den reservation, som åtföljer magistratens förslag till inkomst- och utgiftsstat för år 1905 visas det emellertid, att kommunens utgifter egentligen ställa sig på det sättet, att fastighetsägare borde betala en skatt af 8 kronor 11 öre per

bevillingskrona och inkomsttagare en skatt af 7 kronor 4 öre per bevillingskrona. Anledningen, hvarför man kommit till det lägre skattebeloppet, är den att man flyttat fram amorteringskyldigheten på kommande skattdragare. Man har, som skäl för att staden skulle kunna bära detta, anført att stadens finanser voro goda. Före detta besluts genomförande uppskattades samhällets tillgångar till 3,849,707 kronor, under det att dess skulder uppgingo till 2,042 619 kronor. Den nu beslutade borgen ökar skuldsumman med 2,180,000 kronor, och vi få således en skuldbörda af 4,222,619 kronor, under det att våra tillgångar icke uppgå till mera än 3,849,707 kronor. Skulderna öfverstiga således tillgångarne med 372,912 kronor. Nu säger man visserligen, att beslutet dock icke inverkar så mycket, enär detta, af Kungl. Maj:t sanktionerade beslut i alla händelser icke innebär mera, än att samhället skall kunna reda sig därmed. Jag vill dock påpeka den omständigheten, att de här omnämnda järnvägarne, för hvilka staden fått ikläda sig dessa stora borgensförbindelser, ända sedan sin tillkomst gått med en oerhörd förlust. Under år 1904 exempelvis hade dessa tre järnvägar, för hvilka staden fått taga på sig denna stora skuldbörda, en förlust i ränte- och trafikomkostnader af 150,227 kronor.

Det finnes icke stora utsikter till att denna utgiftssumma skall komma att minskas, utan samhället får i många år framåt svara för hundratusentals kronors utgifter för förräntning af det upplånade kapitalet. Såsom bevis på detta skall jag be att få anföra, att samhällets ledande män i dessa dagar vidtagit åtgärder, genom hvilka man har öfverlämnat driften af de tvenne järnvägsföretagen till andra järnvägsbolag. Ystad—Skifarps järnväg är bortarrenderad till Malmö—Ystads järnvägsaktiebolag på två år, på tröstillöst däligena villkor, staden betalar räntor å lån stort 620,000 kronor. Malmö—Ystads järnvägsaktiebolag tar alla trafikinkomster, begagnar *kostnadsfritt* all material och äger rätt taga 600 järnvägsvagnslaster *grus* för skyldigheten att trafikera Ystad—Skifarps järnvägen. Gärsnäs—St Olof järnvägen är numera inkorporerad med Ystad—Gärsnäs järnvägsaktiebolag med villkor att staden allt fortfarande ansvarar för dess lån 460,000 kronor så till kapital som ränta. Den tredje järnvägen Ystad—Brösarp som vederbörande ansett som den mest lysande affären i denna järnvägs-politik, har ännu icke fått göra konkurs men laborerar med en trafikskuld på 190,453 kronor samlad på två och ett halft år. Ett samhälle, som har endast 10,000 invånare och endast ett fyratitusetal bevillingskronor, och som får sig en sådan gratifikation, kan sannerligen icke känna sig vidare tillfredsställt. Om detta samhälle skall kunna utveckla sig i jämbredd med andra städer af samma storlek, så komma kommunalutgifterna att bringas upp i oerhörd grad. Jag vill endast erinra om, att vi sakna vattenledning, att vi sakna ett ordnad braödväsen, att vi till och med sakna hvad som är absolut oundgängligt, nämligen tidsenliga skollokaler för folkskolebarnen. Alla dessa nödvändiga saker få stå tillbaka för dessa ekonomiska spekulationer. Samhället är för många år framåt hindradt i sin utveckling, och därför bör det icke förväna, om tusentals af detta samhälles medborgare vända sig till Kungl. Maj:t i en petition med en bön att

*Angående
fullbordad
granskning
af stadsråds-
protokollen.*

(Forts.)

*Anående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Kungl. Maj:t ville beakta det tryckta läge, hvori samhället skulle råka, om denna sak genomfördes i enlighet med stadsfullmäktiges beslut.

Jag har känt mig nödsakad att yttra dessa ord, därför att, då frågan blifvit föremål för behandling i konstitutionsutskottet, dettas majoritet icke funnit frågan vara af den beskaffenhet att den bör föranleda en anmärkning. Konstitutionsutskottet har därigenom, enligt mitt förmenande, genom sin auktoritet så att säga skapat ett ytterligare prejudikat åt den kommunalpolitik, jag här haft tillfälle omnämna. Jag kan icke göra något yrkande, men jag har känt det såsom min plikt att framhålla denna sak.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att med gillande lägga punkten till handlingarna.

Punkten 2.

Under denna punkt hade utskottet funnit den regeringsåtgärd, som omnämndes i protokollet öfver civilärenden för den 28 oktober 1904, n:o 10, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Sjöholm*, *L. Berg*, *J. F. Nyström*, *Johnsson* i Bollnäs, *Jansson* i Djursåtra, *Darin* och *Staaß*, som ansett den i denna punkt omnämnda regeringsåtgärden icke vara af beskaffenhet att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Efter föredragning af utskottets i denna punkt gjorda anmälan lämnades ordet till

Chefen för civildepartementet herr statsrådet *Westring*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottet har i förevarande punkt, jämlikt 107 § regeringsformen, för Riksdagen anmält, att statsrådets samtliga ledamöter den 28 oktober 1904 tillstyrkt Kungl. Maj:t förordna att, därest under något år komme att för Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolags räkning å banan Kiruna—Riksgränsen fraktas en större malmkvantitet, än den i kontraktet mellan nämnda bolag och staten den 2 juli 1898 omnämnda, fraktaafgiften för den öfverskjutande malmkvantiteten intill 300,000 tons skulle tills vidare utgöras med 2 kronor per ton, under förutsättning att någon utgift från statsverkets sida för höjande af järnvägens trafikförmåga icke skulle ifrågakomma. Då detta ärende tillhört min föredragning anholder jag att få yttra mig med anledning af den sålunda framställda anmärkningen.

Af motiveringen till konstitutionsutskottets ifrågavarande anmälan framgår, att utskottet synes vilja i främsta rummet häfda, att man i ett beslut sådant som det ifrågavarande bort inhämta Riksdagens bifall. Såsom stöd härför åberopas särskildt innehållet af förenämnda emellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag upprättade kon-

frakt, hvilket tillkommit under Riksdagens medverkan. Vid detta förhållande synes det vara nödvändigt att något närmare utreda tillkomsten och innebörden i detta kontrakt.

Som herrarna nog påminna sig, tillkom järnvägen Gellivare—Riksgränsen på det sätt, att Kungl. Maj:t först, vid 1897 års riksdag, begärde och af Riksdagen erhöll ett anslag för verkställande af undersökningar och upprättande af förslag rörande den ifrågasatta järnvägen, och att sedermera, vid 1898 års riksdag, beslut fattades om järnvägens byggande.

Jag påminner vidare därom, att de dåvarande ägarna af ifrågasvarande malmfyndigheter begärde att själfva få bygga denna bana till Riksgränsen, men att man af politiska och andra skäl icke ville tillåta detta. Då uppkom fråga om att staten skulle bygga denna järnväg, men därvid mötte den betänkligheten, att frågan om banausrentabilitet var mycket osäker. Dåvarande departementschefen erinrade redan vid föredragningen af ärendet rörande den till 1897 års Riksdag gjorda framställningen om anslag för en undersökningsföretagande, att den blifvande trafiken å banan till öfvervägande del komme att bestå i transport af malm från Luossavaara och Kiirunavaara och att således banans ekonomiska resultat vore helt och hållet beroende af att en sådan malmtransport blefve en verklighet. Han ansåg emellertid någon svårighet icke böra möta för att med ägarna af malmfyndigheterna träffa en sådan öfverenskommelse, hvarigenom staten erhöle erforderlig garanti för att en malmtransport af tillräcklig omfattning komme till stånd, och han framhöll, att en sådan öfverenskommelse tydligtvis borde vara avvägrat innan den ifrågasvarande järnvägens byggande kunde påbörjas. Detta pointerades ytterligare af Riksdagen, då denna i sin skrivelse till Kungl. Maj:t af den 18 maj 1897 tillkännagaf, att den beviljat det begärda undersökningsanslaget, i det att Riksdagen vid sitt bifall fogade det villkor, att undersökningen skulle utsträckas till att omfatta jämväl en utredning, på hvad sätt staten skulle kunna bereda sig garanti för att icke malmtransporten komme att af en eller annan anledning för mycket inskränkas eller till och med afstanna, utan att staten i sådant fall kunde ingripa.

När denna riksdagsskrivelse blef den 28 maj 1897 i statsrådet föredragen, fick departementschefen Kungl. Maj:ts bemyndigande att anmoda styrelsen för Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag att till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande angående storleken af den malmtransport, som kunde beräknas årligen förekomma från bolagets malmfält, samt huruvida och på hvad sätt bolaget vore villigt bereda staten garanti för att icke malmtransporten af en eller annan orsak komme att för mycket inskränkas eller till och med afstanna, utan att staten i sådant fall kunde ingripa. När sedermera departementschefen den 4 februari 1898 föredrog frågan om beviljande af anslag till själfva järnvägs-byggnaden, anmälde han, att han till följd af förenämnda af Kungl. Maj:t erhållna uppdrag med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag förhandlat om, såsom det hette, upprättandet af ett i berörda hänseenden tillfredsställande kontrakt emellan staten och aktiebolaget,

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

och härefter framlade han det kontraktförslag, som delvis intagits i konstitutionsutskottets utlåtande.

Utaf denna redogörelse framgår, att syftmålet med detta kontrakt varit att bereda staten säkerhet för banans rentabilitet, men icke att inskränka den malmkvantitet, som bolaget skulle få framforsla å banan, något som man tvärtom då ville undvika.

Hvad innehåller nu detta kontraktförslag? Jo, i 1 § åtager sig staten att bygga järnvägen. I 2 § åtager sig staten vidare att, såsom det heter, *mot den ersättning, som nedan i 3 § sägs*, för bolagets räkning till riksgränsen årligen frakta högst 1,500,000 tons järnmalm. Ersättningen bestämmes i 3 § sålunda, att bolaget skulle till staten betala dels alla underhållskostnader för banan, dels alla på bolagets trafik belöpande driftkostnader, dels ock 3,8 procent på anläggningskapitalet, hvilket procenttal då ansågs skola räcka till ränta jämte någon amortering. Vidare bestämdes i 4 § att bolaget skulle ersätta staten all den förlust, som kunde uppkomma på annan trafik än den förut omnämnda. — Om man nu läser allt detta i ett sammanhang, så synes det mig, som om man svårigen kan tolka bestämmelserna uti förevarande kontrakt på annat sätt, än att dessa gällde den kvantitet malm, som bolaget skulle få framforsla å banan mot den ersättning, som i kontraktet blifvit bestämd. För att fullt betrygga åt staten nödig afkastning af banan ålades bolaget att betala alla kostnader jämte erforderlig ränta. Mot detta måste svara någon valuta, som man gaf bolaget. Hvad var denna valuta? Jo, det var rättigheten att framforsla 1,500,000 ton. Denna bestämmelse om maximumkvantiteten kan således icke betyda något annat än att därigenom bestämdes hvad bolaget skulle erhålla i gengäld för hvad det fick betala, men däremot var det icke meningen, att fastställa, att bolaget öfver hufvud taget icke skulle få frakta mera å banan.

Om detta redan af ordalydelsen framgår, blir det ännu mera tydligt af den behandling, som frågan fick i Riksdagen. I statsutskottet afstyrktes hela förslaget, men åtskilliga reservanter tillstyrkte detsamma med vissa ändringar just i fråga om kontraktförslaget, och detta blef Riksdagens beslut. Och i sin skrifvelse af den 27 april 1898 angifver Riksdagen närmare innebörden af dessa ändringar. Riksdagen framhåller däruti till en början, hurusom genom det kontrakt, till hvars afslutande förberedande aftal blifvit uppgjordt med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, staten tryggas mot hvarje förlust å banan, och utvecklar detta närmare. Sedan kommer man till de ändringar, som Riksdagen hade beslutat i kontraktet, och då säger Riksdagen följande: »Det maximum järnmalm eller däraf förädlad produkt, som staten enligt det förberedande aftalet skulle mot berörda ersättning åt bolaget frakta, är satt till 1,500,000 ton. Riksdagen anser dock, att ifrågavarande maximum bör begränsas till 1,200,000 ton. För den maltransport, staten härutöfver åt bolaget besörjer, bör staten äga att uppbära särskild afgift. Med anledning häraf skulle staten ha utsikt att å järnvägen intjäna vinst dels genom den järnmalm, som Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag därå fraktar utöfver 1,200,000 ton årligen», dels genom annan trafik, som i skrifvelsen närmare angifves. Och vidare säges det, att »uttrycklig bestämmelse,

att öfverskottet å berörda trafik tillgodokommer staten, anser Riksdagen böra i kontraktet införas». Och så stadgade Riksdagen såsom villkor för sitt bifall till den kungl. propositionen, att i 2 § orden »en miljon femhundra tusen ton» utbyttes mot »en miljon tvåhundra tusen ton», samt att i slutet af 4 § infördes följande bestämmelse: »den vinst, som af sådan trafik uppstår, tillfaller staten.» Således här nedsattes den maximikvantitet, bolaget skulle få mot den af bolaget utfästa ersättningen nedfrakta, i det uttryckligen angifna syftet, att staten skulle skaffa sig vinst genom att taga särskild betalning för den öfverskjutande kvantiteten. Däraf framgår väl ovedersägligen, att meningen med bestämmelsen om maximikvantiteten icke kan ha varit, att bolaget ej skulle få frakta mera, utan endast, att det var den kvantitet, som skulle få fraktas för den af bolaget utfästa ersättningen.

Men om kontraktet bör tolkas så, hurudan var då bolagets ställning i fråga om den befraktning, som kunde komma i fråga utöfver 1,200,000 ton, hvad skulle därom gälla? Jo, därutinnan skulle bolaget naturligtvis hvarken vara bättre eller sämre ställt än andra trafikanter i landet, d. v. s. att bolaget skulle ha anspråk på att få fram sin malm i den mån sådant vore möjligt med hänsyn till befintliga transportmedel och tågförbindelser äfvensom andra trafikanters anspråk. För att bolaget skulle vinna denna rätt har hvarken behöfvis ej heller meddelats något särskildt beslut. Och därutöfver har bolaget icke tillerkänts någon förmån, ty genom det nu klandrade beslutet har icke utfästs, att bolaget skulle få frakta någon kvantitet utöfver 1,200,000 ton, det endast bestämmer priset för den händelse det skulle komma att frakta mera. Att nu detta ingalunda behöfver medföra, att bolaget skulle i obegränsad omfattning kunna få frakta malm, torde emellertid vara klart, ty man kommer ganska snart till den punkt, då det icke kan fraktas någon ytterligare kvantitet, utan att väsentligen ökade kostnader nedläggas på järnvägen; den behöfver byggas om. Men det är alldeles gifvet, att anspråk på verkställande af en sådan åtgärd har bolaget icke; det beror på statsmakterna att fatta beslut om huruvida banan skall ombyggas, och där har naturligtvis Riksdagen att gifva det afgörande ordet.

Möjligheten att begagna järnvägen för ytterligare transport beror äfven på en annan omständighet, nämligen den fraktsats, som bestämmes för denna öfverskjutande transport. Som jag nyss påpekade, innehåller det klandrade beslutet i själfva verket icke något annat, ehuru däri naturligtvis ligger ett indirekt konstaterande däraf, att något absolut hinder för bolaget att framforsla mera icke förefinnes. Kan det verkligen vara oriktigt, att Kungl. Maj:t utan Riksdagens hörande bestämt denna fraktsats? I det hänseendet erinrar jag därom, att under hela den tid af 50 år, som statens järnvägar existerat, Kungl. Maj:t alltid utöfvat rätten att bestämma tarifferna för statens järnvägar, utan att, såvidt jag vet, Riksdagen inlagt någon gensaga däremot. Den af konstitutionsutskottet åberopade ordinarie taxan har också blifvit af Kungl. Maj:t ensam utfärdad. Då ligger det väl i sakens natur, att Kungl. Maj:t också skall äga att meddela be-

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

stämmelser om modifikationer af denna taxa, som påkallas af särskilda omständigheter i särskilda fall. Sådana undantagsfrakter förekomma i stor utsträckning icke blott vid statens utan äfven vid de enskilda järnvägarna. Om Kungl. Maj:t i förevarande fall skulle hafva varit förhindrad att meddela sådana bestämmelser, skulle det alltså hafva berott på innehållet af Riksdagens beslut år 1898. Men hvarken Riksdagens beslut eller det i öfverensstämmelse därmed upprättade kontraktet innehåller någonting härom. Som jag förut erinrat, sänktes den maximikvantitet, bolaget skulle hafva att mot en bestämd ersättning frakta, och därjämte bestämdes, att staten skulle ha förtjänst på öfverskottet. Om då Riksdagen hade velat förbehålla sig att vara med om bestämmandet af frakten för den öfverskjutande kvantiteten, skulle den väl hafva uttalat detta i sammanhang härmed. Det hade legat ofantligt nära till hands. Jag vill i det hänseendet påminna därom, att Riksdagen till Kungl. Maj:t hemställt, att koncession å järnvägar i vissa delar af landet icke måtte beviljas, utan att Riksdagen får tillfälle att yttra sig. Det hade väl varit den naturligaste sak i världen, att Riksdagen, om den velat vara med om bestämmandet af fraktsatsen i detta fall, hade gjort ett uttalande i det syftet. Det kan heller icke hafva varit af förbiseende, som Riksdagen icke kommit att göra ett sådant uttalande. Till stöd härför återoppar jag, hvad jag redan härom dagen nämnde, att dåvarande chefen för civildepartementet i Andra Kammarerna hänvisade på Kungl. Maj:ts rätt i förevarande hänseende. Under debatten hade nämligen yppats farhågor därför, att bolaget skulle komma att exportera större kvantitet malm, än som ur nationalekonomisk synpunkt kunde vara lämpligt. Redan den omständigheten, att dessa farhågor kunde framkomma, visar, synes mig, att man inom Riksdagen då icke tolkade kontraktet på samma sätt som konstitutionsutskottet nu gör, ty ifall icke bolaget utan Riksdagens medgifvande kunde få framforsla mera än 1,200,000 ton malm om året, skulle dessa farhågor hafva varit alldeles obefogade. Emellertid svarade dåvarande chefen för civildepartementet på detta, att det fanns två korrektiv mot rofbrytning: det ena att större export kräfde ombyggnad af järnvägen, och det andra att kontraktet stadgade en maximikvantitet af 1,200,000 ton; och vidare fortsätter chefen för civildepartementet på följande sätt: »Sålledes har ju Riksdagen i fråga om banans ombyggande till dubbelspårig och regeringen i fråga om fraktsatserna — när man kommit öfver de 1,200,000 ton — i sin hand att reglera frågan om, huru stor malmexport från Kiirunavaara och Luossavaara får äga rum, om nu en sådan stor export skulle kunna vara farlig.» Jag drager däraf den slutsats, att det var med öppna ögon Riksdagen lät det bero vid att Kungl. Maj:t i detta fall sasom i öfriga fall skulle bestämma fraktsatsen.

Af hvad jag nu haft äran anföra torde framgå, att den klandrade åtgärden ingalunda, såsom konstitutionsutskottet säger, ingriper i de genom 1898 års kontrakt grundade förhållanden. Kontraktet har till alla delar iakttagits; beslutet afser att reglera ett förhållande, om hvilket kontraktet icke meddelar någon bestämmelse.

Utskottet påpekar emellertid vidare, »att i detta fall där staten gått i mistning af det påräknade bidraget till amortering af de för järnvägens anläggande upplånade kapital, det varit af desto större vikt att tillse, att staten icke undandrogen någon inkomst, som den skäligen kunde af järnvägsanläggningen påräkna». Att detta varit af vikt har statsrådet naturligtvis haft alldeles klart för sig. Utskottet har nu icke gått närmare in på någon kritik af beslutet, i hvad det afser själfva fraktsatsens bestämmande. I anledning häraf skall jag i detta hänseende inskränka mig till att erinra om följande omständigheter, nämligen att då detta beslut fattades, bolagets verksamhet ännu icke hade pågått ett kalenderår, hvarför man icke hade kännedom om, huru dess verksamhet ekonomiskt taget, slagit ut; att det väl kunde ifrågasättas, att därest frakten sattes för högt, någon öferskjutande kvantitet icke skulle komma att transporteras och följaktligen någon extra vinst för statens järnvägar heller icke uppkomma; att fraktsatsen nu bestämdes till 50 öre mera än hvad järnvägsstyrelsen förordat; att genom den ifrågavarande fraktsatsen statens järnvägar bereddes en ren vinst af 300,000 kronor årligen, motsvarande 0,93 % på anläggningsskapitalet och att, om till detta lägges 3,8 %, som bolaget enligt kontraktet är skyldigt att betala staten, sedan alla omkostnader blifvit betalda, man har en afkastning på kapitalet af 4,73 %, något som väl icke kan sägas vara ett dåligt resultat andra året af järnvägens tillvaro; samt slutligen att det ifrågavarande beslutet endast innehåller, att denna fraktsats skall gälla tills vidare, hvadan den när som helst kan ändras, om förhållandena anses det påkalla.

Slutligen återoppar utskottet att ett vidare fortgående på den väg, på hvilken nu inslagits, skulle leda därtill, att Riksdagen blefve beröfvad hvarje möjlighet att tillse, såväl att den dyrbara järnvägsanläggningens drift lämna största möjliga ekonomiska resultat, som också att järnvägens trafikförmåga af olika trafikarter tagas i anspråk på sådant sätt, att därigenom endast ett rationellt utnyttjande af tillgångarna i samtliga i dess närhet belägna malmfält blefve befordradt.

Huru detta yttrande skall förstås, är icke godt att veta. Det kan visserligen betyda, att utskottet anser, att Riksdagen skulle deltaga med Kungl. Maj:t i alla möjliga förvaltningsfrågor, som röra den ifrågavarande järnvägen. Jag vet icke, huru yttrandet skall tolkas, och jag vill därför i anledning af detsamma endast framhålla, att i det nu ifrågavarande rådslaget statsrådet också haft uppmärksamheten riktad på att icke en öfverdrifven export skulle komma att äga rum. Men då enligt de beräkningar, som äro grundade på de på stället gjorda undersökningar, malmkvantiteten i Luossavaara och Kiirunavaara kunna antagas uppgå till 790,000,000 ton och sålunda med en brytning af 1,500,000 ton om året skulle räcka i öfver 500 år, tror jag icke, att det kan sägas, att denna malmbrytning innebär någon misshushållning.

Jag har icke något vidare att tillägga, utan öfverlåter nu med full tillförsikt till Riksdagen att döma, huruvida det ifrågavarande rådslaget verkligen varit obehörigt och riksskadligt.

*Angående
jubilordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Herr Darin: Herr talman, mina herrar! Då jag icke biträdt utskottets beslut i den nu föredragna punkten, vill jag i all korthet redogöra för skälen därtill.

Utskottets klander af det ifrågavarande rådslaget grundar sig väsentligen därpå, att Riksdagen blifvit beröfvad den medbestämmanderätt vid det ifrågavarande ärendets afgörande, som Riksdagen hade goda skäl att förvänta på grund af den behandling, som frågau om denna järnvägsbyggnad och om aftalet med bolaget fick vid 1898 års riksdag. I hvilka hänsenden och i hvilket syfte skulle nu Riksdagen hafva utöfvat denna medbestämmanderätt, ifall den kommit i åtnjutande däraf? Därom får man upplysning i utskottets betänkande, där det dels heter, att Riksdagen skulle då fått tillfälle att tillse, att staten icke undandroges någon inkomst, som den skäligen kunde af järnvägsanläggningen påräkna. Detta är det ena syftet. Det andra syftet, som angifves i betänkandet några rader längre ner, är det, att därigenom ett rationellt utnyttjande af samtliga de i järnvägens närhet belägna malmfälten skulle befordras.

Jag skall be att med några ord få beröra dessa omständigheter. Jag kan vara så mycket kortare som hvad jag kan komma att säga till alla delar måste komma att öfverensstämma med hvad herr civilministern redan anført. Hvad nu först angår det som utskottet till en början yttrat, att Riksdagen skulle få tillfälle tillse, att staten icke lede någon minskning i den inkomst, som skäligen borde tillkomma den utaf järnvägen, har herr civilministern redan visat, att de nya bestämmelserna, som tillkommit i och med det att järnvägen fått tillstånd att frakta ytterligare 300 000 ton utöfver hvad som medgafs år 1898, äro sådana, att ingen skäligen kan beteckna dem annorledes än som för staten fördelaktiga. Järnvägsstyrelsen, som blifvit i saken hörd, yttrade, att statens kostnader för den ifrågavarande transporten kunde beräknas till en krona per ton och det föreslogs därför med hänsyn till de stora förmåner, som utan tvifvel tillkomme bolaget på grund af den ökade malmfrakten, att statens anspråk borde sättas till 1 krona 50 öre. Kungl. Maj:t höjde beloppet till 2 kronor. Således åtnjuter staten i ersättning för den ifrågavarande transporten dubbla beloppet mot statens kostnader och således är statens vinst för dessa 300,000 ton 300,000 kronor.

Hvad för öfrigt angår denna sidan af saken, nämligen Riksdagens handtering af järnvägsfraktsatserna, har herr statsrådet redan erinrat därom, att under hela den långa tid af 50 år, som våra statsjärnvägar existerat, Riksdagen oafslätligen öfverlämnat åt Kungl. Maj:t att handhafva dessa fraktsatser, att öfver dem stadga i allmänhet och besluta i särskilda fall, utan att Riksdagen så vidt jag vet har gjort någon som helst erinran däremot.

Hvad vidare angår det andra syftet, som Riksdagen skulle vunnit genom sitt medbestämmande i denna fråga, afsäg det, som det heter, ett rationellt utnyttjande af tillgångarna i samtliga i järnvägens närhet belägna malmfält. Statsrådet har nyss uttalat, att detta uttryck är något oklart, och jag är af samma uppfattning. Men jag skulle tro, att därmed afses, att Riksdagen skulle vara i tillfälle att på ett betryggande sätt begränsa malmexporten, så att den icke komme att

öfverskrida hvad som ur nationalekonomisk synpunkt kunde vara lämpligt. Hvad som härpå kan svaras är redan anfördt af herr civilministern. Herr statsrådet har redan erinrat därom, att staten äger i sin hand att reglera exporten, ty med banans nuvarande beskaffenhet låter sig icke någon större export åstadkommas än den nuvarande. För att en större export skulle kunna komma till stånd, kräfvcs oundgängligen, att ytterligare kostnader nedläggas på järnvägen; och dessa kunna ju icke bestridas utan Riksdagens medgiftande.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollet.
(Forts.)*

Hvad nu till sist angår utskottets utlåtande därom, att det hade, som det heter, varit naturligt, att Riksdagen fått den medbestämmanderätt hvarom vore fråga, så må jag säga, att jag icke ett ögonblick har ansett, att Riksdagen haft skäl att förvänta ett sådant medbestämmande på grund af hvad som förekommit vid Riksdagen år 1898. Herr statsrådet har redan erinrat om omständigheterna därvid. Jag skall med hänsyn till den stora vikten af frågans rätta bedömande i detta hänseende ur Riksdagens skrivelse den 27 april 1898 citera några få rader, som tillräckligt belysa, huru härmed förhåller sig. Denna del af skrivelsen har tyvärr icke blifvit återgifven i utskottets betänkande. Om den det blifvit skulle det genast varit för kammarerna tydligt, att icke den gjorda anmärkningen varit väl grundad. »Härtill kommer», heter det, »att genom det kontrakt, om hvars afslutande förberedande aftal blifvit uppgjort med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, staten tryggas mot hvarje förlust å banan.» Nu komma de ord, som här äro afgörande: »Det maximum järnmalm eller däraf vunnen förädlad produkt, som staten enligt det förberedande aftalet skulle mot berörda ersättning åt bolaget frakta, är satt till 1,500,000 ton. Riksdagen anser dock, att ifrågasvarande maximum bör begränsas till 1,200,000 ton. *För den malmtransport. staten härutöfver åt bolaget besörjer, bör staten äga att uppbära särskild afgift.* Med anledning häraf skulle staten hafva utsikt att å järnvägen intjäna vinst dels genom den järnmalm, som Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag därå fraktar utöfver 1,200,000 ton årligen, dels genom den malmtransport, som medels ifrågasatta bibanor kan komma att tillföras järnvägen från andra grufdistrikt, dels ock genom annan trafik, hvaraf särskildt torde kunna paräknas transitotransport mellan Finland och Västerhafvet. Uttrycklig bestämmelse, att öfverskottet å berörda trafik tillgodokommer staten, anser Riksdagen böra i kontraktet införas.» Häraf framgår ju alldeles oförtydligt, att Riksdagen år 1898, då den fattade sitt beslut, hade räknat med att bolaget skulle komma att ifrågasätta en ökad transport på järnvägen, således en ökad malmexport. Riksdagen uttalade, som sagdt, att detta väl kunde komma att ske; och det framhölls såsom en fördel vid det ifrågasvarande aftalet och vid järnvägens åstadkommande, att man hade utsikt att staten skulle kunna få en större vinst än den, som genom kontraktet omedelbart tillförsäkrats densamma.

Om nu Riksdagen hade haft något som helst att invända vare sig däremot, att exporten komme att öfverstiga detta maximum om 1,200,000 ton, hvarom kontraktet handlade, eller däremot, att Kungl. Maj:t skulle hafva att fastställa fraktsatserna för den öfverskjutande,

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

förväntade malmexporten, är det alldeles uppenbart, att Riksdagen i detta sammanhang skulle hafva uttalat det. Nu har icke Riksdagen gjort något sådant uttalande, och då kan jag icke finna, att utskottet haft någon som helst rätt att säga, att det hade varit naturligt på grund af den behandling, frågan undergick vid 1898 års riksdag, att Riksdagen nu icke utaf Kungl. Maj:t blifvit beröfvad den medbestämmanderätt, hvartill omständigheterna gifvo anledning.

Herr talman, på grund af hvad jag nu anført, vill jag hemställa, att kammaren måtte utan vidare lägga den gjorda anmälan till handlingarna.

Häruti instämde herrar *von Schéele* och *Jansson* i Djursåtra.

Herr Bergström: Herr talman, mina herrar! Att den fråga, som nu här föreligger, är en viktig fråga, därom torde alla vara öfverens, och att den bör ses såväl från formella som från reella synpunkter, därom torde det också vara en samfäld mening. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har, såsom man af honom kunde vänta, företrädesvis sett frågan ifrån den formella sidan, och jag skall därför också till en början närmast hålla mig till denna.

Herr statsrådet lade vid sin tolkning af 2 § i kontraktet tonvikten på de orden i paragrafen, som lyda: »mot ersättning, som i § 3 här nedan sägs». Däremot halkade herr statsrådet mera lätt förbi, i sitt anförande nu liksom vid ett föregående tillfälle här i kammaren, ordet »högst», som står framför orden 1,200,000 ton. Herr statsrådet sade emellertid om detta ord »högst», att det kan icke innebära, att icke detta bolag skulle få frakta mera malm. Det är sant, det kan det icke innebära, men det kan innebära, att detta bolag icke får utan särskild hänvändelse till den svenska staten frakta en enda ton öfver de 1,200,000 ton, om hvilka kontraktet talar. Bolaget är enligt min uppfattning icke i den ställning som andra trafikanter, när det gäller att frakta en tonmängd öfver 1,200,000 ton. Hvarför, frågar jag, skulle annars i detta kontrakt, som enligt den ursprungliga bestämmelsen gällde 1,500,000 ton, hvilka sedan nedsattes till 1,200,000 ton, detta ord »högst» komma in? Tag bort ordet »högst» ur detta kontrakt och med afseende på det rättsliga förhållandet, med afseende på de ekonomiska förhållandena mellan staten och bolaget inträder icke någon som helst ändring. I kontraktet står, att staten åtager sig att frakta 1,200,000 ton mot den ersättning, som i § 3 sägs. Går man till de olika paragraferna, och jag vill särskildt påpeka § 5, så skall man finna, att staten kommer att utfå detsamma af bolaget i ersättning under de i kontraktet angifna förhållanden, om man stryker det omtvistade ordet som om där står ordet »högst» 1,200,000 ton. Ordet »högst» måste då ha någon betydelse.

Herr statsrådet var inne på frågans historik. Jag skall be att få komplettera hans historik med ett par siffror. När år 1897 framställning gjordes till Riksdagen, i syfte att en undersökning beträffande denna bana skulle komma till stånd, så meddelades i statsrådsprotokollet, att en koncessionsansökan hade förelegat året förut ifrån ägarne till detta malmbolag, en koncessionsansökan som gick ut på att få bygga denna bana för bolagets räkning. Hvad talade man i denna

koncessionsansökan om beträffande utfraktningen af malm? Jo, där heter det, att denna frakt skulle kunna högst belöpa sig till 1,000,000 å 1,200,000 ton. Man kunde icke tänka sig större afverkning vid detta malmfält för utfraktning medelst järnväg. När man sedan kom till den öfverenskommelse, som förelades 1898 års Riksdag, då hade siffran höjts till 1,500,000 som af Riksdagen sattes ner till 1,200,000 ton. Häraf förklaringen till att termen »högst» kommit att stå i kontraktförslaget och det slutliga kontraktet.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Med hvad jag sagt har jag icke för någon del förnekat, att bolaget skulle kunna få forsla mera malm. Man har icke velat sätta gränsen för all tid till 1,200,000 ton. Men då man satte in ordet »högst», så innebar detta, att bolaget icke skulle som vanliga trafikanter ntan vidare kunna få malmen fraktad mot en fraktsats af 3 kronor 30 öre per ton på denna bandel, utan bolaget måste hänvända sig till staten, med hvilken den ingått ett alldeles speciellt kontrakt, i den saken. Detta bolag befinner sig nämligen icke med hänsyn till forslingen å denna bana i samma ställning som andra trafikanter. Bolaget är en trafikant, med hvilken staten träffat ett särskildt aftal, och staten har för tillgodoseende af dess intressen beslutat att bygga denna särskilda bana för att under vissa trafikvillkor och till en viss gräns på denna bana forsla malm, naturligtvis också under förutsättning att staten skall kunna göra det på det sättet, att staten har utsikt, att företaget skall bli räntabelt för staten, att det skall bära sig för densamma.

Ett bevis för, att icke Luossavaara-Kirunavaarabolaget själf har betraktat sig som en vanlig trafikant, finner jag däri, att bolaget, då det velat frakta en myckenhet af järnmalm utöfver de i kontraktet stipulerade 1,200,000 ton, vändt sig icke till järnvägsstyrelsen utan till Kungl. Maj:t. Det är sant, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade, att staten, företrädd af Kungl. Maj:t, bestämmer i vårt land fraktsatserna, den ordinarie frakttaxan. Men vid tillämpning af denna frakttaxa gäller enligt 1897 års instruktion för järnvägsstyrelsen, att styrelsen äger befogenhet att beträffande fraktgodstrafiken för trafik mellan särskilda stationer vid statens järnvägar medgifva sådana nedsättningar under den allmänna taxans bestämmelser, hvilka kunna anses vara af behovet påkallade och förenliga med statens järnvägars eget ekonomiska intresse.

Om nu bolaget hade varit och själf betraktat sig som en vanlig trafikant, så finner jag naturligt, att bolaget, som för öfrigt, enligt hvad handlingarna gifva vid handen, haft ganska mycket att skaffa med järnvägsstyrelsen, hade hänvänt sig till järnvägsstyrelsen och gjort framställning till den om en nedsättning på frakten. Men bolaget har gått till Kungl. Maj:t, och detta är helt naturligt på grund af själfva kontraktets bestämmelser. Bolaget har icke gjort detta — jag kommer till detta längre fram — därför att bolaget skulle befunnit sig i någon som helst nödställd belägenhet. Annars är det ju så, att när Kungl. Maj:t i åtskilliga fall uppvaktas med dylika framställningar, så komma de från nödställdt håll, där man på grund af missväxt eller dylikt anhåller om fraktnedsättning, hvilken då får en annan karaktär än den, hvarom här kan bli tal. Det slagets frakt-

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

nedsättning kan vara afsedd att gå så långt ned, att den icke medför någon direkt fördel för staten.

Nu yttrade statsrådet och chefen för civildepartementet, att om Riksdagen hade velat vara medbestämmande i denna sak med afseende å fraktning utöfver 1,200,000 ton, så hade naturligtvis Riksdagen år 1898 sagt ifrån detta. I detta hänseende åberopar herr statsrådet nu liksom tillförne ett yttrande af sin företrädare vid diskussionen här i Andra Kammaren om denna sak, hvilket yttrande skulle gifva vid handen, att han bestämdt hade pointerat, att bestämdet af fraktsatserna — som han yttrade sig — skulle ligga i Kungl. Maj:ts hand med afseende å fraktning utöfver 1,200,000 ton. Men jag vill gent emot detta citera ett uttalande längre fram i samma anförande af den dåvarande civilministern, hvilket enligt min uppfattning bestämdt pekar på, att Kungl. Maj:t under de förhållanden, som här gälla, borde anse skäligt, att börja med, och kanske anse sig rent af pliktig att hänvända sig till Riksdagen för att höra densamma beträffande en dylik kasus. Det är enligt min uppfattning icke möjligt att annorlunda uppfatta detta yttrande af dåvarande statsrådet von Krusenstjerna, när han säger:

»Slutligen vill jag än en gång framhålla hvad jag förut erinrat om, mina herrar, nämligen att om bolagets rörelse skulle utvidgas så mycket, att det för i marknaden mer än 1,200,000 ton, det ju är staten, som har fraktsatserna i sin hand eller *kan på annat sätt träffa uppgörelse med bolaget om frakten* och således är i tillfälle att, *om bolagets finansiella ställning sådant medgifver, taga ut större afgifter för frakten.*»

Nu kan det väl, mina herrar, icke vara tänkbart, att, då Kungl. Maj:t har i sin hand att bestämma de allmänna fraktsatserna, den ordinarie frakttaxan, och Kungl. Maj:t har så fixerat frakten för järnmalm, att den på denna bandel skulle gå till 3 kronor 30 öre per ton, det kan, säger jag, icke vara tänkbart, att Kungl. Maj:t skulle, om bolagets finansiella ställning sådant medgifver, besluta på egen hand att taga ut till och med större afgift för denna frakt, än den ordinarie frakttaxan kunde gifva rätt till. Det är väl endast möjligt, att Kungl. Maj:t skulle, enligt sin uppfattning, kunnat besluta att gå lägre ner än den ordinarie frakttaxan.

Ingen kan väl som sagdt föreställa sig, att Kungl. Maj:t på egen hand skulle för detta bolag stipulera högre fraktsatser än de allmänna fraktsatserna. Ty därmed hade ju Kungl. Maj:t helt och hållet frånfallit sin uppfattning, att detta bolag i fortsättningen skulle betraktas endast som hvarje annan trafikant. Det är emellertid en dylik förhöjning, som enligt min uppfattning dåvarande departementschefen von Krusenstjerna ställt i utsikt, då han yttrade, att — icke Kungl. Maj:t — utan staten skulle bestämma om man skulle taga ut större afgifter för frakten, därest det finnes skäligt, och detta naturligtvis på den grund att denna trafikant icke är en trafikant i vanlig mening.

Jag skall anförä ett vittnesbörd om att Kungl. Maj:t, respektive chefen för civildepartementet, icke har på en tidpunkt, som ligger ännu närmare i tiden än 1898 års riksdag, varit så säker på sin sak, som den nuvarande chefen för civildepartementet tyckes vara. När

nämligen frågan om koncession åt Svappavaarabolaget å en järnväg mellan Svappavaara och Kiruna var före vid 1901 års riksdag, så lämnades i detta sammanhang till oss af statsrådet och chefen för civildepartementet uti den kungl. proposition, som rörde denna koncession, en redogörelse för en framställning, som redan då — ännu innan Luossavaara-Kirunavaara-bolaget hade varit i tillfälle att frakta en enda ton malm på den under byggnad varande järnvägen — i början af år 1901 hade ingått till kungl. Maj:t och som åsyftade, mina herrar, att detta bolag skulle få, med bibehållande af villkoren i det ursprungliga kontraktet, höja de 1,200,000 tons till 1,770,000 tons, och att bolaget utöfver dessa 1,770,000 tons skulle mot en fraktsats, som särskildt kunde blifva bestämd, få frakta ytterligare 430,000 tons, det vill säga sammanlagt 2,200,000 tons.

När den dåvarande chefen för civildepartementet, hvilken var densamme som hade företrätt detta departement, då frågan var före vid 1898 års riksdag, omförmålde detta, först i statsrådet och sedermera genom framläggande af statsrådsprotokollet inför Riksdagen, så uttalade han dock *det*, att »af dessa båda framställningar i alla händelser den förstnämnda icke torde kunna bifallas utan Riksdagens medgifvande». Jag citerar bokstafligen dessa ord, för att visa att den dåvarande chefen för civildepartementet åtminstone icke tycktes vara fullt på det klara med, att Kungl. Maj:t skulle hafva rätten att på egen hand bestämma fraktpriiset utöfver de 1,200,000 tons, respektive de 1,770,000 tons, som skulle utgjort gränssiffran, därest den förstnämnda framställningen hade kommit att bifallas.

Ja, mina herrar, om jag nu från dessa formella synpunkter, hvilka, enligt mitt förmenande, icke gifva vid handen, att Kungl. Maj:t har denna rätt med afseende å ny uppgörelse utöfver 1898 års kontrakt, går öfver till den reella sidan af denna fråga, så blir saken, enligt mitt förmenande, ännu betänkligare.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har själf varit inne på de statsfinansiella synpunkterna. Han framhöll, att ett syftemål vid byggandet af denna bana skulle naturligtvis vara, från statens sida, att sörja för den blifvande järnvägens räntabilitet. Huru har staten väl sört för detta? Jo, genom att bestämma, att bolaget skall erlägga 3,8 procent per år på anläggningskostnaden, hvilken summa år 1898 beräknades skola räcka till såväl för ränta som amortering af anläggningskostnaden. Men huru förhåller det sig nu i verkligheten med denna sak? Jo, enligt hvad som meddelades oss redan vid 1903 års riksdag — och den uppgiften har äfven nu bekräftats från riksgäldskontoret, hvarifrån det meddelats att förhållandena icke undergått någon förändring — räcka faktiskt dessa 3,8 procent å anläggningskostnaden, som Luossavaara-Kirunavaarabolaget har att utgifva, icke fullt till räntan. De räcka icke i någon mån till amortering.

Då man nu skall se på den statsfinansiella sidan af saken, så erinrar jag mig hvad dåvarande chefen för civildepartementet vid 1898 års riksdag just inför Andra Kammaren framhöll i fråga om hvad Luossavaara Kirunabolaget kunde förmå att betala. Han utgick vid sina beräkningar från den vinst, som Gellivarebolaget då ansågs hafva på

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

malmbrytningen där, och han meddelade, att vinsten kunde icke beräknas, på den tiden, mer än till 40 öre per ton, men, i fall bolaget skulle få den ytterligare fraktilindring, som det begärt, nämligen 25 öre per ton, skulle vinsten uppgå till 65 öre per ton. I belysning häraf beräknades de siffror, som detta kontrakt med Luossavaara-bolaget innehåller. I den uppgörelse, som då kom till stånd, tog sig staten så nära som möjligt, för att man icke skulle bereda bolaget några som helst svårigheter. Ja, mina herrar, att man icke beredt Luossavaara-Kirunavaarabolaget, sedan det bolaget kommit i arbete, några svårigheter från statens sida, *det* är dock fullt påtagligt, då, enligt hvad den för någon kort tid sedan publicerade styrelseberättelsen för bolaget gifver vid handen, Luossavaara-Kirunavaarabolaget i denna stund har i netto på de 1,200,000 tons 1 krona 29 öre per ton, således en siffra, som betydligt öfverstiger de siffror, som man i hvarje fall tänkte sig år 1898. I fall att man fördelar de afgifter, som Luossavaara-Kirunavaarabolaget enligt kontraktet har att betala på hela det kontraherade malmtonaget, så går frakten å dessa 1,200,000 tons till 2 kronor 14 öre per ton enligt de beräkningar, som järnvägsstyrelsen framlagt. Detta utgör således redan en betydande rabatt i förhållande till den ordinarie fraktsatsen af 3,30 per ton. Men om vi sedermera se på, huru det nu blir ställt med afseende å dessa 300,000 tons, så skall staten för fraktning af dem icke ens erhålla 2 kronor 14 öre per ton, utan man har beslutit att gå ännu lägre ned, nämligen till 2 kronor per ton. Således ytterligare en betydande nedsättning.

Emellertid, enligt hvad Luossavaara—Kirunavaarabolagets styrelse helt nyligen själf meddelat, stiger vinsten för dessa 300,000 tons för bolaget naturligtvis betydligt i höjden. Då bolaget på dem erhållit billigare fraktsatser, och då alla bolagets räntor och amorteringar uttagits på de 1,200,000 tons, går vinsten å de 300,000 tons till 3 kronor 3 öre per ton.

Under sådana förhållanden synes det mig, att bolaget är framme vid de förhållanden, om hvilka statsrådet von Krusenstjerna år 1898 talade och att sålunda bolagets finansiella ställning borde kunna medgifva en betydligt större fraktafgift än 2 kronor per ton. Detta om den statsfinansiella sidan af frågan.

Den andra sidan, som här har berörts af herr statsrådet och chefen för civildepartementet, är frågan om öfverexploitering eller såsom han uttryckte sig, rofbrytning från de ifrågavarande malmfälten. Att det gifvetvis förelåg en farhåga härför år 1898, därom vittnar framför allt det yttrande, som afgafs i Första Kammaren af dåvarande statsministern, hvilken framhöll, att icke en enda ton öfver de 1,200,000 ton skulle kunna utan statens medgifvande fraktas på banan. När man nu, mina herrar, erinrar sig, att Luossavaara-Kirunavaarabolaget redan år 1901 tänkte sig möjligheten att på denna bana drifva upp utfraktningen till en sådan myckenhet som 2,200,000 tons, så bör det, synes det mig, kunna framställa sig äfven för oss den farhågan, att det skulle kunna hända, under vissa förhållanden, att regeringen fortsatte på den medgifvandets väg, som regeringen nu har slagit in på. Jag kan icke säga, till hvilken högsta gräns

det kan tänkas, att en utforsling af malm på denna bana kan ske, men så mycket är visst, att statens järnvägsstyrelse har beräknat att, efter Ofotenbanans fullbordande, skulle på denna bana, utan att anlägga nya spår, så vidt jag kunnat finna, årligen kunna fraktas ytterligare, utöfver de 1,200,000 tons, 1,500,000 tons, summa 2,700,000 tons. Det är just på denna grund, som Riksdagens behandling af koncessionsförslaget i afseende å Svappavaara-Kirunabanan hvilat.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Mig förefaller det, med hänsyn såväl till den statsfinansiella sidan som äfven med hänsyn till nödvändigheten af att äga garantier mot öfverexploitering af järnmalmfälten, att regeringen hade bort bereda Riksdagen tillfälle att yttra sig uti denna fråga, innan regeringen fattade sitt beslut. Något speciellt skäl till att regeringen skulle själf så hastigt besluta i denna fråga, kan jag icke heller finna i de handlingar, som hafva förelegat. Loussavaara—Kirunavaarabolaget har själf i en af sina framställningar till Kungl. Maj:t framhållit, att det icke för bolaget vore af någon betydelse att under den närmaste framtiden kunna utfrakta hela den malmkvantitet af 1,500,000 tons, hvarom här är fråga. Detta skedde i en skrift af den 19 maj 1904, däri bolaget förklarade, att det icke under den närmaste framtiden hade behof häraf, utan att åtminstone under innevarande år, det vill säga 1904, den myckenhet, om hvars utfraktande det kunde blifva fråga, icke torde komma att i någon större grad öfverstiga den förut kontrakterade kvantiteten 1,200,000 tons. Några särskilda på något sätt ömmande omständigheter med hänsyn till bolaget förelågo således icke.

För öfrigt är det en synpunkt, som jag till sist tycker bort vara bestämmande för regeringen i detta fall. När man ser till realiteten och erinrar sig förhandlingarna vid 1897 och 1898 årens riksdagar i denna fråga, när man erinrar sig interpellationsdebatten vid 1902 års riksdag, när slutligen man erinrar sig 1903 års riksdagsförhandlingar beträffande ändrade bestämmelser om trafiken å riksgränsbanan m. m. liksom också den fråga, som då först på allvar kom upp, om exporttull på järnmalm, synes det mig, att regeringen — hvilken ståndpunkt den än själf intar beträffande det formella — bort hafva alla skäl att icke gå till ett beslut utan att höra Riksdagen. Den erfarenhet, som vi hafva från årets Riksdag med afseende på behandlingen af en med denna fråga nära sammanhängande angelägenhet, synes mig utgöra ett vittnesbörd för, att jag har rätt i denna min uppfattning. Mycket skulle med afseende på behandlingen af den viktiga angelägenheten kunnat vara annorlunda, om regeringen hade gått till Riksdagen med denna fråga om ökad malmfrakt på riksgränsbanan. Ja, mina herrar, hvilka skilda åsikter vi än må hafva i fråga om malmtullen, torde vi väl hafva skäl att beklaga, att regeringen icke har i den nu förevarande frågan hänvänt sig till oss. Och skulle regeringen vid denna frågas fortsatta behandling vilja fortfara på den väg, som den nu har inslagit, så skulle säkerligen Riksdagen finna det i ännu högre grad beklagansvärdt.

Herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet har här framhållit, att detta beslut beträffande de 300,000 tons är ett beslut, som gäller endast tills vidare. Han sade, om jag fattade honom rätt,

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)

att det var intet hinder att göra om detta beslut, om förhållandena därtill föranleda, eller rättare sagdt fatta ett annat beslut, som träder i dess ställe. Men om detta sker, tror jag det vara fördelaktigt, att Riksdagen också sättes i tillfälle att öfver denna fråga yttra sin mening och ännu mera — det betonar jag — ifall regeringen skulle på grund af nya framställningar från Loussavaarabolaget hafva anledning taga upp frågan om nya medgifvanden, nya förmåner åt det ifrågavarande bolaget.

Jag har trott för min del, att dessa reella synpunkter bort vara de främst vägledande för regeringen i denna sak. Man kan ju förstå, att regeringen i dylika frågor gärna ställer sig på en sådan formell ståndpunkt, som ger så mycket att säga som möjligt åt regeringen och så litet som möjligt åt Riksdagen. Men i afseende på det reella är det dock hvarken fråga om regeringens maktsfär eller Riksdagens maktsfär eller deras förhållande till hvarandra utan om något annat, som är större och viktigare, och det är hänsynen till staten och hänsynen till att båda statsmakterna, när det gäller stora intressen, få säga sin mening.

Jag ber, herr talman, med hänsyn härtill att få yrka, att denna utskottets anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna.

Herr Hedin: Herr talman! Jag skulle kunna, om icke tiden vore så långt framskriden, berätta ett och annat från den tid, då beslut fattades i denna fråga, för att intyga, att åtminstone en del af dem, som i statsutskottet grundlade beslutet, — och det mycket betydande män, — icke hyste någon den ringaste tvekan därom, att Riksdagen skulle allt framgent hafva i sin hand att besluta angående exportkvantiteten. Jag skall icke citera några, då jag icke kan nämna alla, en af de mera betydande tillhörde denna kammar, men har nu lämnat den, och en annan sitter i den andra. Jag har aldrig hyst någon tvekan därom, att det var Riksdagens mening att få behålla i sin hand att se till, att icke ökningen blef, i bolagets intresse, alltför stark. Jag hade aldrig tänkt mig, att man skulle behöfva göra förbehåll i denna sak, så själfklar är den.

Emellertid hafva vi i detta fått ett exempel på, hvilken stats-hushållning konvenerar bolagen. Det är, som fruktade de, att den dag snart varder kommande, då det finns en majoritet i Riksdagen, som är mera beslutsam och säger mera tydligt ifrån, hvad den vill, och då bolagen icke få regera så, som de för närvarande göra. I Norrland är det icke Kungl. Maj:t som regerar, utan det är bolagen.

Och hvarthän hafva vi kommit med detta? Man säger, att det är icke någon fara — jag har hört det otaliga gånger — icke någon fara för, att man skulle komma att för snart, för fort uttömma denna nationalrikedom. Hvad veta vi därom? Vi veta mycket litet. Ty den s. k. undersökning, man åberopar, med den är det ett eget förhållande. Jag visste icke sanningen om denna sak förrän i fjor. Jag trodde, att den var hvad den gaf sig ut för, att den var en undersökning verkställd 1897. Berättelsen är skrifven så, att jag trotsar hvem det vara må, som icke fått en särskild uppenbarelse,

att se något annat, än att undersökningen är verkställd då, hela undersökningen till och med diamantborringarna. Men det förekom ett par omständigheter, som föranledde, att jag började höra mig för. Denna undersökning, som skedde delvis, till mycket ringa del, år 1897, och som berättelsen framställer så, som hade den helt och hållet skett då, denna undersökning skedde endast till en mycket liten, kompletterande del den sommaren; och det som utgör kärnan i den är en undersökning, verkställd af samma person som då, men en person, som också var mindre statens tjänsteman än bolagets. Man blef i tillfälle att åt denna undersökning, i hvilken det är tydligt, att den i bolagets tjänst arbetande statstjänstemannen ville göra omständigheterna så fördelaktiga för bolaget som möjligt, — man blef i tillfälle på detta sätt att liksom gifva den en officiell prägel. Undersökningen var gjord till stor del förut af denne man, som i ena ögonblicket är bolagets tjänsteman och i andra ögonblicket är statens geolog, af honom ensam i en fråga, där det hade kunnat tåla vid, att flera ögon hade varit med och pröfvat saken och där det hade varit rimligt, att icke kommerskollegium anförtröts att ombesörja detta, utan geologiska byrån, och att man icke hade uppdragit denna s. k. undersökning åt den, som förut hade varit tjänsteman hos bolaget och såsom sådan just undångjort väl, kan jag tro, $\frac{3}{4}$, af det hela, — icke uppdragit åt honom att sedermera, 1897, liten smula komplettera undersökningen.

Det är åtskilliga andra omständigheter, som följde med denna s. k. undersökning, hvilka — om fullt kända — skulle träffas af en allvarsam dom. Kungl. Maj:ts bref ger uppdrag åt vederbörande att låta verkställa en undersökning rörande malmtillgångarna vid Kiirunavaara och Luossavaara. Det var visst ett olyckligt ord, som icke passade. Man behöfde ett annat. Och hvad gör man? I berättelsen om den verkställda undersökningen ändras det därhän, att man blir i tillfälle att icke tala om den märkvärdiga upptäckten af ett malmfält, jag tror sedermera såldt af upptäckaren för någonting sådant som bortåt ett par hundratusen till bolaget, — man blir i tillfälle att icke tala om denna upptäckt därigenom, att detta räknas icke ligga »i» Kirunavaara—Luossavaara, såsom man med ett felaktigt citat uppgifver lydelsen af Kungl. Maj:ts befallning. Man ändrar en preposition i berättelsen, denna berättelse, som Kungl. Maj:t hade anbefallt med de ord, jag nyss nämnde. Sannerligen, det är icke vackert.

Därigenom skulle väl upptäckten blifva en privataffär att inmuta detta fält och förtjäna penningar på saken. Jag tror, att det var bolaget, som sedermera köpte fyndigheten i fråga, men det var visst — en ny märkvärdighet i så fall — afgjort tämligen långt förut. Jag har nedlagt mycken tid på att få veta, när detta fynd i själfva verket gjordes, men det har dock icke lyckats mig att få reda på det. Däremot har man fått höra, att de uppgifter, som i det afseendet lämnats från vederbörligt håll, växlat åtskilligt vid olika tillfällen.

Om denna undersökning säges af personer, som böra vara hemma på detta område, att det går icke an att lita på den. Den borde

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ha varit grundligare och, låtom oss tillägga det, helt och hållet opartisk. Det går icke an att taga för god en uppgift om, att det finnes en så och så stor kvantitet. Om man icke vet, huru stor del fullkomligt god malm och huru stor del sämre malm och huru stor del oduglig, utan slår ihop alla dessa kvantiteter till en och så säger: »Detta har jag att räkna på och det räcker i århundraden, ja, då kan man blifva tämligen lurad. Men det är bra att ha dylika uppgifter, när man kommer och vill öfvertyga den beslutande om, att det är ingen fara att öka den malmkvantitet, som årligen skall exporteras. Tillgångarne äro så omätliga, så att de skola räcka ända till världens undergång. Den, som vill veta, hvad han gör, — och det ville Riksdagen. — han nöjer sig icke med sådana.

Det vore äfven ett och annat, ja mycket att anmärka om själfva järnvägsbygget. Där var det bolaget, som kommenderade mera än Kungl. Maj:t, och anledningen till att järnvägen blef så oerhördt dyr var den, att det gafs order om, att järnvägen till hvarje pris skulle vara färdig vid den och den tidpunkten. Då blir det gärna dyrt, såsom det också blef här.

Detta är ett nytt bevis på, att bolagen ha en makt, som illa låter sig förenas med det allmännas intressen. Huru långt det därvidlag har gått, därpå ha vi under den sista tiden haft upprörande exempel, hvartill något dylikt motstycke icke förekommit i mina dagar. Det har gått därhän, att chefen för ett stort bolag, som själf kallat sig och äfven utaf andra kallas för ett af de »finaste» bolagen i Norrland, helt enkelt förklarar, att »den där lagen, som står i vägen för mig» — det gällde en förordning af år 1805 — »är orimlig och orättvis, och därför måste jag trotsa den, det kan väl ingen ogilla». Så bygger man på detta en alldeles ny moral, som träder fram än på ena hållet och än på det andra. Denna moral, som säger, att när lagen är obekväm och jag därför icke kan få min »rätt», som det heter, måste jag, den med bolags penningemakt och röstmakt utrustade, *taga* den, skall gå där uppe från de äldre till de yngre, från generation till generation. Och arbetarne, forna fria norrlandsbönder, som nu äro bolagstrålar på de hemman, som de förut ägt, men från hvilka de nu i hvilket ögonblick som helst kunna blifva vräkta, dem har man kommenderat, att när landshöfdingens ombud, kronofogden och hans underordnade, komma för att verkställa hans order, mottaga dessa med den förklaringen, att »vi äro tvungna att lyda bolaget»: detta har erkänts sedermera inför rätta af den, som utförde bolagschefens order, det erkännes, att han erinrat dem, som till en början gjorde något motstånd, att de borde komma ihåg, hvad de i sådant fall riskerade.

Ja, sådant är tillståndet där uppe, mina herrar ledamöter af regeringen; det är icke Kungl. Maj:t, som regerar där, utan det är bolagen och bolagsmoralen. Man bör äfven taga detta i betraktande, ty det betyder i sanning mer än penningarne eller den större eller mindre kvantitet malm, som exporteras.

Hur det står till för öfrigt där uppe, därom komma då och då underrättelser oss till handa. Det förekom i tidningarne en gripande skildring för några dagar sedan om en emigrantskara, som

höll auktion på de upplösta hemmens bohag, emedan dessa hemmens medlemmar nu skulle draga öfver Atlanten bort till Canada. Ytterst bedröflig är den skildring, som lästes några veckor förut under rubriken: »Är det nöd i Lappland?» och där det omtalades, hurusom en resande färdats genom tre af de öfre mycket stora socknarne och där iakttagit, i den ena gården efter den andra, att det fanns bokstafigen — skrifver han — ingenting att äta. På ett ställe, där han var inne, hade man länge väntat familjefadern hem; han hade varit borta i två dagar för att försöka skaffa något mat. Men han kom tomhändt tillbaka hem, och — såsom resanden i fråga slutar sin beskrifning — »de arma människorna fingo då gå till sängs, efter att ha druckit en skål mjölk». Han talar om detta, såsom varande det tillstånd, som rädde allmänt i hela tre stora socknar, som han reste igenom; och han säger sig ej tro, att de voro undantag, och att det var bättre ställt i de andra socknarna däruppe.

*Anående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*
(Forts.)

Sådana äro nu följderna af att man vägrat folket däruppe den hjälp, som de begärt, en hjälp, som de begärt mot sin egen svaghet och de bedrägliga lockelser den utsättes för.

Jag skulle vara frestad att läsa upp något af hvad man skrifvit till mig om herr Lindhagens förslag och tala om de vackra, välsig- nande ord, som uttalats öfver honom, och huru man hoppas, att Riksdagen slutligen skall hjälpa honom att rädda det, som ännu kan finnas kvar att rädda. Det finns en blodsförwantskap mellan de två orden: *hemman* och *hem*. I dem och deras släktskap ligger in- begripen en icke ringa del af Sveriges historia. De, som skapat hemmanen, det är de små männen; de, som skapat godsens, äro de, som tagit de små hemmanen och lagt dem tillsammans. Så har det gått i alla tider. Det uttryckes sålunda i den skrifvelse, om hvilken borgare och präster förenade sig med bondeståndet år 1650: »Öfver 20 bondehemman äro en stads förlagda under *en* sätesgård och äro gjorda till hästagar» — det är som beskrifningen på de uppväxande latifundierna omkring Rom under republikens senare dagar — böndernas egna bruk och hemman sättas tillbaka och försummas genom odrägeligt arbete och dagsverke på sätesgårdarne». Sätesgårdarne, det var herrarnes verk. De lade tillsammans de små hemmanen och af de små hemmanen blefvo stora gods. Det har varit en viktig del af Sveriges historia.

Men hur kommer det till, att den representation, om hvilken man en gång spådde, att där skulle blott ett enda stånd blifva härskande, nämligen bondeståndet, hur kommer det till, att den kam- mare, som skulle blifva uppfylld af bondeståndets efterträdare, icke har kunnat bevara åt Norrlands befolkning de små hemmanen och hemmen? Vi hörde här under debatten i rösträttsfrågan talas om, att därest vi icke fingo proportionella val, stadsradikalerna skulle köra ut bondeståndet ur Sveriges representation. Finnes det verk- ligen någon anledning att tro det? Jag måste antaga, att de, som uttalade en sådan farhåga, själfva tro, att så skulle ske, ty det vore dem föga värdigt, allvarlige män i en allvarlig sak, att säga hvad de icke själfva trodde. De ha trots det, men hvarifrån ha de fått

Anående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.

(Forts.)

anledning att tro det? Hvilka är det väl, som under det nya representationsskicket mest ha pekat på nödvändigheten af att man försvarar Norrland mot bolagsväldet? De, som i början på 1870-talet begynte att göra front mot regeringens exceptionellt lättfärdiga förfarande att upplåta Sveriges jord, skogar och grufvor åt utländingar, utan att — såsom konstitutionsutskottet en gång upplyste — man alltid ens visste hvad den man hette eller hvarifrån han var, som fick rättighet att inköpa och besitta en jordegendom? Nej det var hufvudsakligen stadsrepresentanter. Hvem var den förste, som här väckte fråga om att anställa undersökning om i hur stor omfattning bolagens förvärf i Norrland hade inkräktat på böndernas besittning af jorden därstädes? Det var en stadsrepresentant. Hvem är det, som nu tagit det initiativ, som jag nyss talade om, ett initiativ, som förenar alla de egenskaper, som böra förvärfva åt detsamma och dess upphöfsmans namn en plats i Sveriges historia? Är icke det också en stadsrepresentant, nämligen herr Lindhagen? Hur kan man då tro, att »radikalerna», de, som sökt att representera en hitills orepresenterad del af småfolket i Sverige, skola så ändra sinne-lag, att de vilja ur en blifvaude representation på den allmänna rösträttens grund drifva ut bondeklassen? Det kan man ju tro, jag måste säga, att man kan tro det, eftersom jag hört det sägas här, men man kan icke tro det på sådana grunder, att det låter sig med goda skäl försvaras.

Jag har velat säga detta för att därmed ha uttalat min önskan, att alla de, som ha något sinne och känsla för hvad denna fråga betyder, måtte sluta sig om den kamrat, jag nyss nämnde och om hvilken jag tänker, att »han skall göra det».

Herr Johnsson i Bollnäs: Jag är ense med utskottet därom, att järnvägen Gellivare—Riksgränsen intager en särställning till öfriga statsbanor. Detta framgår redan däraf, att denna järnväg är byggd på grund af ett kontrakt, upprättadt mellan staten och ett enskildt bolag. Jag delar jämväl utskottets mening i det hänseendet, att jag tror, att då detta kontrakt antogs och Riksdagen beslöt att bygga järnvägen i fråga, Riksdagen nog hade en tanke på, att den skulle besluta beträffande förvaltningen af denna bana i vidsträcktare mån än i fråga om andra statsbanor, hvilket ju jämväl synes framgå däraf, att Riksdagen begärt att blifva hörd innan koncession beviljas för anläggning af järnväg inom Norrbottens län just med hänsyn till den vikt i ej mindre ekonomiskt än ock af andra hänsyn, järnvägar i denna del af landet intaga. Men någon mening har icke blifvit uttalad vare sig i statsutskottets betänkande beträffande förslaget om byggande af denna bana eller i Riksdagens beslut härom som antyder att Riksdagen skulle hafva begärt, att blifva hörd i fråga om vare sig omfånget af trafiken och malntransporten eller frakterna för denna bana. Ehuru jag således i likhet med utskottet anser, att det skulle vara önskligt att Riksdagen blefve hörd, särskildt då det gäller viktiga förändringar i fråga om trafikförhållanden och taxor för banan, kan jag därför icke dela utskottets mening, att man skall göra anmärkning mot statsrådet

och chefen för civildepartementet i förevarande hänseende. Om Riksdagen vill blifva hörd i dylika frågor, då bör en framställning härom ske under andra former än genom en anmärkning från konstitutionsutskottet. På grund af dessa skäl, herr talman, skall jag tillåta mig att yrka, att betänkandet i denna punkt lägges till handlingarna.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.).*

Herr vice talmannen: Herr talman! Det vill förefalla, som om denna diskussion skulle kunna utspinna sig till något helt annat än hvad som berör själfva ämnet. Jag vill för min del söka att hålla mig enbart till detta och att därjämte vara mycket kort.

Det nu ifrågavarande bolaget har rätt att få frakta en malmkvantitet å 1,200,000 ton per år, hvarför bolaget skall fullgöra vissa detsamma ålagda skyldigheter. Utöfver denna kvantitet har bolaget på tillstyrkan af herr statsrådet och chefen för civildepartementet fått tillstånd att frakta ytterligare 300,000 ton malm emot erläggande af en, man kan visserligen säga låg, men dock skälig afgift, då den i alla fall varit så stor, att järnvägen af denna frakt haft vinst. Att bolaget på detta sätt fått tillstånd att frakta dessa 300,000 ton, synes mig icke vara så synnerligen klandervärdt. Det har blifvit klart belyst för några dagar sedan och äfven i dag af herr statsrådet och chefen för civildepartementet, att för frakten af dessa 300,000 ton betalats af bolaget 600,000 kronor, hvilket gör för järnvägen en nettobehållning af halfva detta belopp eller 300,000 kronor. Denna inkomst är den bästa staten har af denna dyrbara bana.

Nu kan man ju tycka, att afgiften härvidlag skulle ha kunnat blifva satt något högre, eftersom den, enligt hvad som visats, icke svarar mot den frakttaxa, som i allmänhet tillämpas vid statens järnvägar. Det må emellertid bli en framtida sak att se till, om och i hvad mån denna afgift skall regleras; nu ha vi hufvudsakligen att fästa oss vid, huruvida det varit fördelaktigt eller ej för staten, att bolaget fått frakta 300,000 ton mer, än det enligt kontraktet varit berättigadt till.

Vidare ha vi den frågan, huruvida Kungl. Maj:t ensam äger rätt att bestämma den frakttaxa, som skall vara gällande för den nu ifrågavarande järnvägen. I det afseendet ber jag att för min del få säga, att då Kungl. Maj:t har rätt att bestämma frakttarifferna för statens öfriga järnvägar, tror jag näppeligen att man, på grund af hvad som förekommit i denna fråga, kan säga, att Kungl. Maj:t icke har någon sådan rätt beträffande den s. k. Ofotenbanan. Tvärtom synes det mig, som om Riksdagen skulle ha varit fullt medveten om, att Kungl. Maj:t skulle få en dylik rätt äfven i fråga om denna bana. Detta tyckes framgå af hvad som förekom år 1898 i debatten angående anläggandet af nu ifrågavarande järnväg. Därvarande civilministern yttrade vid det tillfället i Andra Kammaren bland annat: »Det blefve således en malmkvantitet af 1,200,000 ton, som staten förbunde sig att utfrakta. Således ha ju Riksdagen i fråga om banans ombyggande till dubbelspårig och regeringen i fråga om fraktsatserna — när man kommit öfver de 1,200,000 ton — i sin hand att reglera frågan om huru stor malmexport från

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Kirunavaara och Luossavaara får äga rum, om nu en sådan stor export skulle kunna vara farlig.» Detta uttalande år 1898 i Andra Kammaren af dåvarande civilministern blef icke emotsagdt under den därpå följande diskussionen — jag har genomgått diskussionsprotokollet för nämnda debatt och har icke kunnat finna någon talare, som haft någonting att erinra mot dåvarande civilministerns af mig nu citerade ord.

Om det kan vara önskvärdt, att båda statsmakterna få utöfva inflytande vid bestämmande af frakttarifferna för statens järnvägar, det blir ju en helt annan sak. Men vid detta tillfälle måste vi ju hålla oss till hvad som här föreligger, och då vill jag för min del förklara, att enligt mitt förmenande har Riksdagen icke här gjort något förbehåll, att Riksdagen vill vara med om att bestämma frakttarifferna för mellanriksbanan, utan det synes mig, som om Riksdagen endast tänkt, att det i detta afseende skulle förfaras på samma sätt med denna bana som med statens järnvägar i öfrigt.

Ehuruväl jag må säga, att jag anser det vara önskvärdt, att den fraktafgift, hvarom här är fråga, blir höjd, så att den kommer i närmare öfverensstämmelse med hvad jag anser, att den borde vara, finner jag likväl icke den åtgärd, som herr civilministern i detta fall tillstyrkt, vara af sådan art, att man har anledning att härvidlag göra någon anmärkning.

På dessa i korthet anförda skäl ber jag, herr talman, att få hemställa, att kammaren ville med ogillande af den nu föredragna punkten lägga densamma till handlingarna.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag begärde ordet för mycket länge sedan för att yttra några ord i denna sak, och jag skall göra det helt kort.

Jag har icke något yrkande att göra i anledning af den förevarande anmärkningspunkten. Jag kan icke underlåta att säga, att jag finner, att herr civilministern från sin synpunkt anført goda skäl för sin uppfattning, och att han ur rent formelt rättslig synpunkt också otvifvelaktigt har fullkomligt rätt.

Men jag vill framhålla, hvad saken egentligen gäller, och då särskildt fästa mig vid herr civilministerns yttrande, att han icke riktigt förstod, hvad konstitutionsutskottet i en angifven punkt menade. Det undrar jag icke heller på; ty det är något dunkelt. Men det beror därpå, att det är i sak en principiellt olika uppfattning, om hvad det här verkligen gäller, mellan konstitutionsutskottet och herr civilministern. Här gäller det — låt oss säga den saken rent ut — att på det ena eller andra sättet famla sig till en utväg att upprätthålla statens rätt att erhålla någon del af den stora vinst, som bolaget har däruppe. Det är detta frågan gäller; och jag vill nämna, att, då denna sak var före år 1898, väcktes af mig det förslaget, att det skulle göras ett tillägg i kontraktet, i syfte att staten skulle förbehålla sig jordegareandel i fyndigheterna, trots det att de voro inmutade före utfärdandet af kungl. kungörelsen af år 1889 — dock med alla de modifikationer som påkallades af billigheten mot bolaget.

Jag vill icke nu ingå på de skäl, som tala för, att i detta speciella fall — och jag framhåller att det är ett undantagsfall efter mitt förmenande — staten har en ovillkorlig rätt och plikt att åt det allmänna bevara en andel af vinsten. Jag fick emellertid år 1898 följande svar af herr Nordström från Stockholm som sade: »Jag vill på det allra bestämdaste opponera mig emot, att man skulle söka vinna något med hot och säga: Ni får icke frakta ut eder malm, om ni icke gifven staten en större andel i eder vinst. Hot af denna art kan passa vissa personer, som vid möte med andra i skogens mörker vilja tillägna sig de senares egendom, men ej oss.» Ja, hvad har nu inträffat? Jo, därför att man år 1898 försummade att slå in på den rätta vägen att tillgodogöra sig vinst, famlar man nu efter andra och vanskligare utvägar, man försöker med exporttullar och höjda fraktsatser. Vi sågo sålunda af den första omröstningen i år rörande exporttullen, att majoriteten här i kammaren nu nedsjunkit på den enligt herr Nordströms förmenande brottsliga nivå, om hvilken han talade år 1898. Så långt har det redan gått. Nu först har man allmänt kommit till den öfvertygelsen, att staten bör hafva någon vinst af detta. Det förutspäddes af mig, att vi skulle komma att ångra oss; det hafva vi gjort en gång förut, och det hafva vi anledning att göra nu också.

Huru går det, när vi nu skola försöka med en exporttull? Det är i och för sig en vanskligh sak; då komma utlänningarne, storkapitalet och vår egen regering och säga: akten eder; och så törs vi icke. Då återstår endast att höja fraktsatsen; och det uttalades äfven år 1898, att vi alltid hade fraktsatsernas höjande att tillgripa både för att moderera exporten och bereda det allmänna dess behöriga andel i vinsten. Nu säger konstitutionsutskottet, att frågor om ökning af bolagets rättighet att exportera malm och om bestämmandet af nya fraktsatser böra gå till Riksdagen. Detta låg nog också i vår innersta tanke, då beslutet om banans byggande fattades; men Riksdagen såg ej upp ens i detta afseendet. Och beklagligt är att så ej skedde. Detta därför att Riksdagen härutinnan har ett annat åskådningssätt än regeringen, är mera besjälad af den tanken, att staten bör hafva någon vinst, än regeringen synes vara. Denna skiljaktighet framgår alldeles tydligt af herr civilministerns anförande. Af regeringen hafva vi uppenbarligen nu lika litet som förr något att vänta. För oss, som redan år 1898 ville tillförsäkra staten en viss del af vinsten, för oss står det nu klart, att vi på alla punkter äro kuggade, ohjälpligen kuggade.

Herr Moll: Herr talman! Jag har icke för afsikt att ingå på den konstitutionella sidan af den föreliggande frågan — i det afseendet står jag på samma ståndpunkt som herrar reservanter — men jag skall be att få ägna några få ord åt den statsfinansiella sidan af saken.

Vi hafva under de senaste dagarne, såsom herrarne alla veta, haft anledning att mycket sysselsätta oss med förhållandet mellan staten och malmbolagen. Under den mycket lifliga diskussion, som beträffande frågan om exporttull å järnmalm förekommit i

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Riksdagen, på partimöten, i pressen och man och man emellan, har man å ena sidan velat göra gällande, att staten skulle vara moraliskt förhindrad att genom åsättandet af exporttull så att säga omkullstörta det emellan staten och Luossavaara-Kirunavaara-aktiebolag bestående aftalet rörande transport af 1,200,000 tons järnmalm från Kiruna till Riksgränsen. Till denna uppfattning har jag anslutit mig. Å andra sidan har man sagt, att, då i aftalet mellan staten och bolaget det icke finnes något förbehåll gjordt, att exporttull icke skulle få påläggas, staten vore oförhindrad att åsätta sådan tull äfven å ifrågavarande 1,200,000 ton malm. På denna punkt äro således meningarne delade. Men i afseende å den kvantitet malm, som utöfver kontraherade 1,200,000 ton föras från Kiruna till Riksgränsen, har ingen meningsskiljaktighet rådt rörande statens rätt att efter godtfinnande fastställa fraktsatsen, och det har med styrka framhållits från olika sidor, att staten i denna fraktfråga äger ett kraftigt medel att tillgodose sitt behof af ökade inkomster och att på lämpligt sätt reglera malmexporten.

Jag tillåter mig följaktligen att rikta en vördsam vädjan till Kungl. Maj:ts regering och i synnerhet till herr statsrådet och chefen för civildepartementet att snarast möjligt taga denna fraktfråga under förnyadt öfvervägande och därvid bedöma frågan icke ur ensidig järnvägstrafiksynpunkt utan ur en mera allmän synpunkt.

Genom att låta fraktsatsen stiga med exempelvis en krona för hvarje 100,000 ton eller genom att tillämpa någon annan lämplig progression, skulle statens behof af ökade inkomster kunna tillgodoses, utan kränkning af andra berättigade intressen. Jag vågar tro, att regeringen genom en dylik åtgärd skulle tillmötesgå en inom vida kretsar rådande opinion.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! På grund af den långt framskridna tiden skall jag icke uppehålla mig vid allt det, som jag eljest hade tänkt att beröra, utan ber att genast få öfvergå till den mycket omdebatterade frågan om fraktafgiften. Det är alldeles gifvet, att Kungl. Maj:t har fullkomlig rättighet att bestämma den nu ifrågavarande fraktsatsen, men det hindrar icke, att ifall Riksdagen finner, att Kungl. Maj:t därvid förfarit oriktigt, Riksdagen är i sin fulla rätt då den gör anmärkning mot detta. Här har nu utskottet funnit anledning förefinnas att göra anmärkning i fråga om de fraktsatser, som Kungl. Maj:t i detta fall åsatt. Och hvarför har utskottet gjort en dylik anmärkning? Jo, därför att regeringen genom att nedsätta fraktafgiften i fråga, som enligt ordinarie taxan skulle vara 3 kronor och 30 öre till 2 kronor per ton gifvit det bolag, som det här gäller, en precent å 390,000 kronor om året. Men dessutom har regeringen gjort något, som jag anser vara ännu mera oätt, och det är, att fastän Riksdagen en gång sagt, att å järnvägen skall få fraktas högst 1,200,000 ton för en ersättning af 2 kronor 15 öre per ton, enligt hvad en talare, som här förut yttrat sig från denna plats, räknat ut, företager sig Kungl. Maj:t att för den malm, som fraktas utöfver dessa 1,200,000

ton, bestämma en fraktafgift af endast 2 kronor per ton, alltså 15 öre mindre än hvad Riksdagen själf har beslutat.

Nu är frågan, hvarför Kungl. Maj:t gjort så. Har det varit af behovet påkalladt? Är detta bolag i den ställning, att det för att kunna äga bestånd, måste få en nedsättning i fraktafgifterna? Nej, det kan jag för min del icke finna. Det har blifvit mig sagdt, att bolagets aktier, som nominellt lyda å 1,000 kronor, i närvarande stund äro värda 3,500 kronor, men om så är, finnes väl ingen anledning att af ekonomiska hänsyn bevilja bolaget en dylik lindring i fraktafgifterna. Jag kan åtminstone icke finna någon sådan anledning.

Nu har man sagt, att staten på detta sätt vill komma i tillfälle att få en vinst. Ja, det kan nog icke förnekas, att staten här vill ha en vinst. Vi ha icke inom konstitutionsutskottet kunnat stillatigande åse, hurusom denna fraktafgift blifvit icke blott nedsatt med ett visst belopp, utan till och med nedsatt lägre än hvad Riksdagen beslutat, att den skäligen afgiften härvidlag skall vara.

Under sådana förhållanden ber jag att få instämma i det af en föregående talare framställda yrkandet om en anmälan i detta fall.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman, mina herrar! Redan då jag läste detta betänkande och än mer nu efteråt, då jag hört så många kraftiga ord uttalas mot regeringens förfarande i nu ifrågavarande fall, har jag icke kunnat värja mig för den miss-tanken, att här föreligger en släng af förföljelse. Då jag för min del är en afgjord fiende till allt hvad förföljelse heter, vare sig den riktas uppåt eller nedåt, kan jag på inga villkor dela utskottets mening härvidlag eller instämma i det yrkande, som min gamle vän vice ordföranden i konstitutionsutskottet här framställde.

Aktiebolaget Luossavaara-Kirunavaara betalar ränta och en del amorteringar å anläggningskostnaderna för järnvägen Gellivare—Riksgränsen samt underhåller och reparerar järnvägen. Jag undrar, om någon kan begära, att en alldeles ny järnväg skall kunna få det mera gynnsamt ställt för sig, än den nu ifrågavarande järnvägen. Hur tro herrarne, att det skulle ha gått, om staten själf skulle ha trafikerat denna järnväg? Det hade väl då gått med den liksom med nästan alla andra järnvägar här i vårt land, såväl statens som enskilda, nämligen att det hade uppstått förlust, och i all synnerhet skulle nog detta ha blifvit fallet här, där järnvägen går fram genom obygd, för hvilka den hufvudsakligen är en bärare af kulturen. Nu återigen, såsom sakerna nu ordnats, har järnvägen icke gått med förlust, utan tvärtom. Men skall man då för den skull röra upp himmel och jord och klandra regeringen?

Jag kan icke finna annat, än att regeringen haft laglig rättighet att härvidlag handla så som den gjort. Vill Riksdagen ha en annan ordning i dessa förhållanden, synes det mig, att Riksdagen bör säga ifrån, hur den vill ha det. Men då hvarken i motions- eller interpellationsväg, ej heller på annat sätt blifvit ifrågasatt någon dylik förändring, förefaller det mig bra obil-

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ligt, att man här vill tillämpa den grundlagsparagraf, som nu blifvit antydd.

Det är nämligen sagdt, att här skulle yrkas tillämpning af 106 § regeringsformen och att således vederbörande statsråd icke i denna fråga tillgodosett rikets sannskyldiga nytta. Men har konstitutionsutskottet själf gjort det, och har Riksdagen gjort det i alla frågor och på alla områden, och än mer, hafva vi alla enskilda riksdagsmän gjort det, då vi t. ex. efter ett fjorton timmars arbetsplenium gått till votering? Vill man reformera andra, så bör man först reformera sig själf.

Jag inskränker mig till att hos herr talmannen anhålla om proposition på, att den nu föredragna punkten måtte med ogillande läggas till handlingarna, och jag instämmer således med herr vice talmannen i det yrkande, han här gjort.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Westring: Herr talman! Endast ett par ord till besvarande af herr vice ordförandens i konstitutionsutskottet yttrande, hvilket enligt min uppfattning helt och hållet hvilade på ett felslut.

Först och främst sade han, att genom denna fraktnedsättning hade bolaget fått en skänk å 390,000 kronor, och grundade han detta därpå att fraktaafgiften enligt den ordinarie taxan skulle med detta belopp öfverstiga den summa, som af bolaget nu erlægges. Men denna synpunkt är väl icke härvidlag den allena bestämmande utan man får väl äfven härvidlag tänka på, huruvida någon befraktning alls hade blifvit af för den händelse, att den ordinarie taxan här skulle ha tillämpats. Det är det, som återstår att bevisa.

För det andra anförde den ärade talaren, att då Kungl. Maj:t bestämde frakten till 2 kronor per ton, under det att den enligt kontraktet skall utgöra 2 kronor och 14 öre per ton, har Kungl. Maj:t satt ned frakten under hvad Riksdagen bestämt, att denna afgift skall vara. Detta är en lika felaktig slutledning som den förra. I de 2 kronor och 14 öre per ton, som man får, om man räknar ut hvad bolaget har att betala för 1,200,000 ton, ingår ju ränta på hela anläggningsskapitalet, men någon ränta är icke inräknad i de 2 kronorna. Ett sådant felslut synes verkligen ganska anmärkningsvärdt.

För öfrigt vill jag beträffande dessa siffror säga, att, enligt hvad förhållandena år 1904 visa, har frakten gått upp till 2 kronor 19 öre per ton, och med en fraktafgift för ytterligare 300,000 ton af 2 kronor per ton blir medelfrakten 2 kronor 10 öre per ton. Dessutom är att märka, att när man år 1898 beräknade, hvad bolagets förpliktelser skulle gå till, fick man den summa, som bolaget skulle betala per ton, så låg som till 1 krona 75 öre eller någonting däromkring, alltså en väsentligt annan summa än den nu ifrågakvarande.

Herr vice talmannen: Herr talman! På det att icke allt för många olika yrkanden må föreligga, ber jag att få återtaga mitt förra yrkande och i stället på grund af de skäl, som jag nyss

hade äran anföra, yrka att anmärkningen i förevarande punkt läggas till handlingarna.

*Angående
fullbordad
granskning
af statsråds-
protokollen.*
(Forts.)

Med herr vice talmannen förenade sig herrar *Zetterstrand*, *Lindvall* och *Carlheim Gyllensköld*.

Herr Staaff: Herr talman! Då jag reserverat mig i den nu föredragna punkten, anhåller jag att blott i korthet få anmärka, att jag gjort detta på den grund, att det står klart för mig, att det är en fullkomlig misstolkning af Riksdagens skrifvelse af år 1898 och af det kontrakt, öfver hvilket Riksdagen då yttrade sig, när man vill påstå, att där innehålles ett förbud emot att frakta mer än 1,200,000 ton årligen. Man behöfver endast uppmärksamt läsa kontraktet och Riksdagens skrifvelse — och mig synes att herr statsrådet riktigt utvecklat innebörden af desamma — för att man ovillkorligen skall komma till klarhet om att hvad där menas, är endast, att dessa 1,200,000 ton utgöra den maximikvantitet, som får fraktas för den ersättning, som kontraktet uttryckligen bestämmer.

Herr Hedin har sagt, att han af vissa statsutskottsledamöter, som då för tiden vore med, fått en annan uppfattning. Han nämnde emellertid icke, hvilka de voro. Men om man läser protokollet öfver debatten, skall man finna ett yttrande af herr Ivar Månsson, hvilken då var ledamot af statsutskottet, ett yttrande, hvilket är alldeles klart därutinnan att denne statsutskottsledamot förutsatte möjligheten af en transport utöfver de 1,200,000 ton utan något därom fattadt särskildt riksdagsbeslut. Vi ha i dag hört herr vice talmannen, som ju också varit med om ärendets behandling i statsutskottet, uttala samma åsikt. Jag tror att det äfven finnes flere andra ledamöter i kammaren, som då voro med i statsutskottet, hvilka ha alldeles samma mening, åtminstone känner jag en.

Beträffande frågan om fraktsatserna synes det mig, att, äfven om man i detta spörsmål kan hafva olika meningar — och jag vill fullkomligt erkänna, att man kan hafva detta — frågan dock icke kan sägas vara på det sätt behandlad, att man med fog kan framställa en anmärkning för bristande nit eller skicklighet med afseende å dess handläggning.

Jag kan således för min del icke annat än instämma uti det yrkande, som här blifvit framställt därom, att punkten måtte utan vidare läggas till handlingarna.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Biesert*, *Pantzarhielm*, *Henricson*, *Persson* i Stallerhult, *Anderson* i Hasselbol, *Ödman*, *Zimdahl*, *Nilsson* i Skärhus, *Theodor Nordström*, *Wijk* och *Segerdahl*.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner på de därunder gjorda yrkandena, beslöt kammaren att lägga punkten till handlingarna.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 141, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster, och

n:o 142, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret, samt

bevillningsutskottets memorial n:o 39, angående ändrad lydelse af § 2 i förordningen om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket den 19 maj 1893, sådan nämnda paragraf lyder enligt kungl. kungörelsen den 12 augusti 1902.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>J. Bromée</i> i Billsta	fr. o. m. den 19 maj till riksdagens slut,
» <i>A. A. Johansson</i> i Möllstorp	» » 18 » » » »
» <i>C. A. Danielsson</i>	» » 18 » » » »
» <i>J. G. Hazén</i>	» » 18 » » » »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,36 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.